

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Diplomová práce

Bc. Adriana Nohejlová

**Komentovaný překlad: *Erstes Buch – Die Waffen nieder!* od Berthy
von Suttner**

**Annotated translation: *Erstes Buch – Die Waffen nieder!* by Bertha von
Suttner**

Praha 2022

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Věra Kloudová, Ph.D.

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Věře Kloudové, Ph.D., za její ochotu, vstřícnost a cenné připomínky během konzultací překladu a vedení práce. Můj velký dík patří také všem, kteří tuto práci obohatili svým komentářem či zodpověděli mé zvědavé dotazy, obzvláště pak panu Dr. Peteru van den Dungenovi. Na závěr děkuji svým přátelům a své rodině za nesmírnou podporu.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 2. 1. 2022

Adriana Nohejlová

Abstrakt

Cílem této diplomové práce je vytvořit komentovaný překlad první kapitoly (*Erstes Buch*) knihy *Die Waffen nieder!* (1889) autorky Berthy von Suttner, který je funkční v současné době. Dílo bylo už jednou přeloženo do češtiny pod názvem *Odzbrojte!* (1896). První částí diplomové práce je samotný překlad první kapitoly románu do češtiny. Druhou část tvoří odborný komentář sestávající z několika podkapitol. V úvodu komentáře je zdůvodněna volba předlohy a předložena zevrubná překladatelská analýza. Další část komentáře předkládá strategie řešení překladatelských problémů, překladatelské posuny a charakteristiku skupinového překladu.

Klíčová slova: Bertha von Suttner, *Die Waffen nieder!*, *Složte zbraně!*, překladatelská analýza, komentář překladu, překladatelské problémy, překladatelské posuny

Abstract

The aim of this Master Thesis is to present an annotated translation of the first chapter of the novel *Die Waffen nieder!* (1889) from Bertha von Suttner that is presently functional. The novel was already translated under the title *Odzbrojte!* (1896). The first part of this Master Thesis contains the Czech translation of the first chapter from the novel itself. The second part, which is a translation commentary, divided into subchapters. The beginning of the translation commentary explains the choice of the original text and presents a detailed translation analysis. The next part of the translation commentary contains information about the strategy of solving translation problems, translation shifts and collaborative translation.

Key Words: Bertha von Suttner, *Die Waffen nieder!*, *Lay Down Your Arms!*, translation analysis, translation commentary, translation problems, translation shifts

Obsah

ÚVOD	8
1. PŘEKLAD	9
1.1 TEXT PŘEKLADU	9
1.2 DODATEK K PŘEKLADU	38
2. KOMENTÁŘ PŘEKLADU	44
2.1 ZDŮVODNĚNÍ VOLBY PŘEDLOHY	45
2.2 PŘEKLADATELSKÁ ANALÝZA	46
2.2.1 <i>Vnětextové faktory</i>	46
2.2.1.1 <i>Život a odkaz Berthy von Suttner (1843–1914)</i>	46
2.2.1.2 <i>Cílový čtenář</i>	52
2.2.1.3 <i>Médium</i>	53
2.2.1.4 <i>Vliv doby a prostředí</i>	54
2.2.1.5 <i>Funkce</i>	55
2.2.2 <i>Vnitrotextové faktory</i>	57
2.2.2.1 <i>Název díla</i>	57
2.2.2.2 <i>Děj</i>	58
2.2.2.3 <i>Výstavba a členění textu, nonverbální elementy</i>	59
2.2.2.4 <i>Styl</i>	61
2.2.2.5 <i>Syntax</i>	62
2.2.2.6 <i>Lexikum</i>	64
2.2.2.7 <i>Intertextovost</i>	66
2.3 PROJEKT SKUPINOVÉHO PŘEKLADU	67
2.4 KONCEPCE A METODA PŘEKLADU	70
2.5 SNAHY O ROZŠÍŘENÍ PROPAGACE A PRODEJE PŘEKLADU <i>SLOŽTE ZBRANĚ!</i>	72
2.6 STRATEGIE ŘEŠENÍ PŘEKLADATELSKÝCH PROBLÉMŮ	73
2.6.1 <i>Rovina pragmatická</i>	73

2.6.1.1	<i>Překlad titulu díla</i>	73
2.6.1.2	<i>Reálie a presupozice</i>	74
2.6.2	<i>Rovina stylistická</i>	76
2.6.2.1	<i>Ironie</i>	77
2.6.2.2	<i>Hovorovost</i>	78
2.6.3	<i>Rovina syntaktická</i>	78
2.6.3.1	<i>Věty jednoduché</i>	78
2.6.3.2	<i>Souvěti</i>	80
2.6.4	<i>Rovina lexikální</i>	81
2.6.4.1	<i>Odborná terminologie</i>	82
2.6.4.2	<i>Vlastní jména</i>	83
2.6.4.3	<i>Kompozita</i>	84
2.6.4.4	<i>Idiomy, obrazná pojmenování</i>	85
2.6.4.5	<i>Cizojazyčnost</i>	86
2.6.4.6	<i>Mnohoznačnost</i>	88
2.6.4.7	<i>Expresivní výrazy, výrazy citově zabarvené</i>	88
2.7	TPOLOGIE PŘEKŁADATELSKÝCH POSUNŮ	90
2.7.1	<i>Rovina pragmatická</i>	90
2.7.2	<i>Rovina syntakticko-stylistická</i>	91
2.7.3	<i>Rovina lexikální</i>	94
	ZÁVĚR	97
	BIBLIOGRAFIE	98
	SEZNAM TABULEK	102
	PŘÍLOHA 1 – KOMENTÁŘ DR. PETERA VAN DEN DUNGENA	103

Úvod

Tato diplomová práce předkládá komentovaný překlad protiválečného románu *Die Waffen nieder!* od rakouské autorky Berthy von Suttner (1843–1914). Práce sestává z praktické a teoretické části.

Praktickou část tvoří vlastní překlad první kapitoly zmíněného románu a dodatek k překladu. Kniha *Die Waffen nieder!* poprvé vydaná roku 1889 v Drážďanech se stala autorčiným nejvýznamnějším dílem, třebaže se svého času pro svou převratnost nemohla těšit výhradně pozitivním ohlasům.¹

Proč byla kniha přijímána s rozdílnými reakcemi, jak je spjata s osobností autorky a zodpovězení dalších otázek bude vymezen prostor v rámci překladatelské analýzy, která spadá pod druhou, teoretickou část práce – komentář překladu. Zároveň je jeho nejrozsáhlejší částí, neboť je důkladná analýza výchozího textu stěžejní pro pochopení díla a jeho správnou interpretaci, a tím i pro kvalitní překlad. Slovy Jiřího Levého „Dobrý překladatel musí být především dobrý čtenář.“² Komentář překladu je dále rozčleněn na několik podkapitol jako například *Zdůvodnění volby předlohy*, *Projekt skupinového překladu* či *Strategie řešení překladatelských problémů*.

Cílem práce je tedy vytvořit překlad vybrané kapitoly *Erstes Buch*, který bude funkční v současné době a poskytnout jeho kvalitní a zevrubný komentář.

¹ VANČURA, Jiří: *Einsteinovo řešení světa bez válek*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2001. Strany 16–18. ISBN 80-7239-088-0.

² LEVÝ, Jiří: *Umění překladu*. Čtvrté, upravené vydání. Praha: Miroslav Pošta – Apostrof, 2012. Strana 50. ISBN 978-80-87561-15-7.

1. Překlad

1.1 Text překladu

KNIHA PRVNÍ

1859

V sedmnácti letech jsem byla vskutku výstřední stvoření. To už bych dnes ani nevěděla nebýt mých uschovaných deníků. Právě ty zvěčňují ono zapomenuté blouznění, ony znovu nemyslitelné myšlenky, ony znovu nepocítěné pocity, a tak dnes mohu posoudit, jaké exaltované myšlenky se v té hezké, hloupé hlavince skrývaly. Také krásu, kterou si mé zrcadlo vybavuje už jen matně, mi dnes připomínají jen staré portréty. Umím si představit tu záviděníhodnou, mladičkou, luxusem obklopenou komtesu Martu Althausovou, již každý obdivoval pro její krásu. Tyto neobyčejné deníky v červených deskách zachycují však spíše melancholii než radost ze života. Otázkou tedy je: byla jsem opravdu tak bláhová, že jsem výhody svého postavení neviděla, nebo jen natolik zasněná, abych věřila, že samotné melancholické pocity jsou vznešené a hodny toho, být vyjádřeny poetickou prózou a jako takové zaneseny do červených sešitů? Můj úděl se mi nejevil jako uspokojující, neboť tam stojí:

*Ach, Johanko z Arku – blahoslavená hrdinko, kéž bych jen mohla být jako ty!
Nést královský praporec, prokázat čest svému králi a pak, zemřít – pro dobro vlasti, to
nejcennější!*

K naplnění tohoto skromného životního přání se mi ovšem nenaskytla žádná příležitost. Ani být roztrhána jako křesťanská mučednice lvem v cirkuse – další z mých vysněných posláních (podle zápisu z 19. září 1835) – mi nebylo umožněno, a tak jsem zjevně musela trpět pod tíhou vědomí, že můj život, a to od základu, byl pochybením. Proč jen jsem se nenarodila jako chlapec! (další z marných výtek vůči osudu často zmiňovaná v červených sešitech) – to bych pak přece mohla o onu vznešenost usilovat a také ji konat. Mnoho příkladů hrdinek nám historie nenabízí. Jen zřídka se nám poštěstí být matkami bratrů Gracchů, manželkami hrdinů, nebo za zvuku řinčení šavlí slyšet Maďary křičet: „At žije Marie Terezie, ať žije naše královna!“ Být však mužem, stačí si jen připevnit kord za opasek a tasit a člověk ihned získá slávu a obdiv, podmaní si trůn, jako Cromwell, nebo světovou říši, jako Bonaparte. Vzpomínám si, že nejvyšší

stupeň lidské velikosti pro mě ztělesňovalo válečné hrdinství. Odborníků, básníků, objevitelů zemí, těch všech jsem si sice také vážila, ale pravý *obdiv* se upínal na válečné vítěze. To oni byli znamenití nositelé historie, ovlivňovatelé osudů zemí. To oni byli přece důležitost a vznešenost sama – bezmála božskost – ti, jenž se nad veškerým zbylým obyvatelstvem tyčili jako alpské a himalájské vrcholky nad travinami a květinami v údolí.

Z toho všeho nevyvozují závěr, že jsem byla posedlá hrdinskou náturou. Celá věc se měla takto: uměla jsem se nadchnout a byla jsem vášnivá. Přirozeně jsem se tedy vášnivě nadchla právě pro to, co mi učebnice a okolí předkládaly nejvíce.

Můj otec byl generálem u rakouské armády a bojoval v Custoze pod velením „otce Radetzkeho“, kterého zbožně uctíval. Ach, jaké anekdoty z válečných výprav jsem musela pokaždé poslouchat! Můj tatínek byl tak pyšný na své válečné zážitky a mluvil o „výpravách, na kterých se spolupodílel“, vždy s takovým zadostiučiněním, že mi snad bylo bezděčně líto každého muže, který neměl podobné vzpomínky. Jaká diskriminace ženského pohlaví, že mu možnost takového velkolepého pocitu cti a povinnosti zůstává odepřena... Když jsem zaslechla něco o ženském boji za rovnoprávnost, a že o tom bylo v dobách mého mládí slyšet jen málo a obyčejně se zavrženíhodným tónem, toužila jsem po emancipaci jen v jednom směru – ženy by měly mít právo zbrojit a podílet se na válce. Ach, jak krásně se četl příběh Semiramis či Kateřiny II. Veliké: „vedla válku s tím či oním sousedním státem, podmanila si tu či onu zem..“

Vůbec, *historie*! Ta je, jak je mládeži předáváno, tím hlavním zdrojem válečného obdivu. To už se pak do dětské hlavičky snadno vštěpuje, že pán tvorstva ustavičně vyhlašuje bitvy, že právě toto jsou prostředky, kterými jsou dějiny lidstva posouvány kupředu, že jsou naplněním jakéhosi nevyhnutelného přírodního zákona, který se čas od času musí uskutečnit, stejně jako mořská bouře nebo zemětřesení, že snad hrůzy a děsy s tím spojené, budou těmi posledními a budou plně vykompenzovány – pro celek důležitostí výsledku, pro jedince dosažením slávy, nebo jen samotným vědomím naplnění nejvznešenější povinnosti. Existuje snad krásnější smrt než ta na poli cti, ryzejší nesmrtelnost než nesmrtelnost hrdinů? To vše jasně a jednomyslně vyplývá z učebnic a čítanek určených „pro účely školního vzdělávání“, kde se vedle samotné historie líčené jako pouhý řetězec válečných událostí nacházejí také různá vyprávění a básně, které zpravují stále dokola jen o hrdinských ozbrojených konfliktech. To už se tak v patriotistickém výchovném systému sluší a patří. Jelikož musí být každý žák

vychován v obránce vlasti, musí být také nadšení pro tuto jeho první občanskou povinnost povzbuzeno již v útlém věku. Jeho duše musí umět odolávat přirozenému odporu, který mohou hrůzy války vzbuzovat. O nejhrůznějších krveprolitích a zabíjení je tedy vyprávěno tak nenuceně, jak jen to je možné, jako o něčem zcela obyčejném, nutném, přičemž je samotný důraz kladen pouze na ideální stránku této staré potřeby národa – a tímto způsobem se daří vytvářet válečnické pohlaví odhodlané k boji.

Dívky, které sice nemají táhnout na bojiště, se učí ze stejných knih, jež jsou určeny pro vojenskou výchovu chlapců, a tak vzniká u mládeže ženského pohlaví stejný postoj, který vyústí buď v závist, neboť ony samotné se podílet nemohou, nebo v obdiv vojenského stavu. Co jen nám něžným mladým slečnám, ve všech směrech vybízených k jemnosti a laskavosti, bylo předkládáno za děsivé obrazy bitev na Zemi, od biblických a makedonských a punských válek až po války napoleonské a válku třicetiletou – jak vypalujeme města a jejich obyvatele „napichujeme na kopí“ a přihlížíme svízeli poražených – to je pravá rozkoš... Samozřejmě střádáním a opakováním těchto hrůz se otupuje chápání, že se jedná o hrůzy. Na vše, co spadá pod rubriku válka, už není nahlíženo stran lidskosti, vše dostává zcela unikátní mysticko-historicko-politický nádech. *Musí* tomu tak být, je to zdroj nejvyššího uznání a cti, to vidí dívky zcela správně – taky se musely zpaměti naučit triády a básně opěvující válku. A tak existuje mnoho spartánských matek a „matek korouhve“ a bezpočet kotilionů darovaných důstojníkům během „dámské volenky“.

Nebyla jsem, tak jako mnohé dívky mého postavení, vychovávána v klášteře, nýbrž doma pod vedením vychovatelů a učitelů. Matku jsem ztratila brzy. Její místo nám – měla jsem ještě tři mladší sourozence – nahradila teta, postarší řádová sestra. Zimní měsíce jsme trávili ve Vídni, léto pak na jednom sídle v dolním Rakousku.

Svým vychovatelům a učitelům jsem dělala radost, vzpomínám si, že jsem byla pilná, dobrou paměť obdařená a obzvlášť ctižádostivá studentka. A jelikož, jak již bylo řečeno, jsem svou ctižádost nemohla uspokojit jako hrdinka vyhrávající bitvy, spokojila jsem se s dobrou klasifikací v hodinách a obdivem okolí vyslouženým mou horlivostí v učení. Co se anglického a španělského jazyka týče, ty jsem dovedla téměř k dokonalosti, z astronomie a geografie jsem si osvojila vše, co mi jen učební plán dívčí výchovy zpřístupňoval, ale z předmětu „dějiny“ jsem se učila ještě více, než po mně bylo požadováno. Z knihovny mého otce jsem si půjčovala tlusté svazky historických děl, které jsem studovala ve volných chvílích. Pokaždé, když jsem do své paměti vštípila novou událost, nové jméno, nový datum z historie, cítila jsem se o něco

moudřejší. Na rozdíl od hry na klavír, která byla také součástí výchovného plánu, a které jsem se vytrvale bránila. Neměla jsem ani hudební nadání ani chuť a cítila jsem, že *tudy* cesta k uspokojení mé ctižádosti nevede. Modlila jsem se tak dlouho a snažně, až mě můj tatínek od muzické roboty osvobodil. K velké lítosti tety, která si myslela, že bez hry na klavír neexistuje žádné opravdové vzdělání.

10. března 1857 jsem oslavila své sedmnácté narozeniny. „Už sedmnáct“, tak zněl mimo jiné zápis v mém deníku. Ono „už“ zůstává hádankou. Sice už vedle toho nestojí žádný komentář, ale pravděpodobně jsem tím chtěla říci: „A stále ještě nevykonáno nic pro nesmrtelnost.“ Tyhle červené sešity mi dnes, kdy chci popsat své životní vzpomínky, prokazují velmi dobrou službu. Umožňují mi vylíčit uplynulé události, které v paměti zůstaly uloženy jen jako rozmazané črty, do nejmenších detailů, a také doslovně převyprávět myšlenkové pochody a rozhovory, které byly již dávno zapomenuty.

U příležitosti následujícího masopustu jsem měla být uvedena do společnosti. Tato vyhlídka mě však, tak jak tomu obvykle v tomto případě u mladých slečen bývá, nijak zvlášť neuchvacovala. Má mysl toužila po něčem vyšším, než je úspěch v tanečním sále. Po čem jsem toužila? To kdybych bývala uměla zodpovědět. Pravděpodobně po lásce... to jsem však nevěděla. Všechny ty planoucí sny o touze a ctižádosti, které naplňují srdce mladíků a dívek, a které se uskutečňují ve všech formách – prahnutí po vědění, chuť cestovat, potřeba konat – jsou přece jen nejčastěji pouhým nevědomým úsilím probuzené síly lásky.

Toto léto byla mé tetě naordinována lázeňská léčba v Mariánských lázních. Považovala za dobrý nápad vzít mě s sebou. Ačkoli se mé oficiální uvedení do velkého světa mělo konat teprve v nadcházející zimě, bylo mi i přesto dovoleno účastnit se menších lázeňských plesů. Jako takový nácvik tance a konverzace, abych během své první sezóny masopustů nevystupovala příliš nesměle a neobratně.

Ale co se na první „Reunion“, které jsem se zúčastnila, nestalo! Velká láska až za hrob. Samozřejmě to byl husarský poručík. Civilisté v sále na mě vedle vojáků působili obdobně jako chrousti vedle motýlů. A mezi všemi uniformami byly uniformy husarů bez pochyb těmi nejblyštivějšími. Jedním z husarů, tím nejsošlivějším, byl také hrabě Arno Dotzky. Vysoký, černé kučeravé vlasy, nakroucený knírek, bílý zářivý úsměv, tmavé oči, které uměly hledět tak pronikavě a něžně – krátce, po jeho otázce: „Jste již zadaná na kotilión, hraběnko?“ jsem cítila, že mohou existovat taktéž jiné vznešené úspěchy než prapory Panny orleánské či žezlo Kateřiny Veliké. A on,

dvaadvacetiletý, cítil snad to samé, když plul sálem v rytmu valčíku s tou nejkrásnější dívkou plesu (po třiceti letech už člověk něco takového může konstatovat). To si zajisté myslel: tebe tak mít, ty sladké stvoření, to by se vyrovnalo všem generálním štábům.

„Ale Marto – no tak!“ brumlala teta, když jsem se udýchaná posadila zpět do křesla víříc tylovými volánky šatů kolem její hlavy.

„Omlouvám se, pardon, tetičko!“ prosila jsem a usadila se. „Nemohu za to...“

„O tom také nemluvím – má výtku se týká tvého počínání s tím husarem – nesmíš se při tanci tolik tisknout... a takhle se dívá pánovi do očí?“

Zrudla jsem. Provedla jsem snad něco dívky nehodného? Mohl si snad o mně pan Dokonalý pomyslet něco špatného?

Těchto obav jsem se však mohla zbavit ještě v průběhu plesu, během valčíku mi totiž pan Dokonalý pošeptal:

„Poslouchejte mě, nemohu jinak – musíte to vědět – ještě dnes: miluji Vás.“

To znělo poněkud jinak příjemně než Johančiny proslulé „hlasy“... Ale jen tak, v průběhu dalších tanců, jsem přece nemohla nic odpovědět. Toho si musel sám povšimnout, neboť se pozastavil. Stáli jsme v rohu sálu o samotě a mohli jsme tak v naší rozpravě nerušeně pokračovat:

„Řekněte, hraběnko, mohu doufat?“

„Nerozumím Vám,“ zalhala jsem.

„Nevěříte snad v ‚lásku na první pohled‘? Doted’ jsem ji sám považoval za pouhou pohádku, ale dnes jsem se přesvědčil o tom, že je skutečná.“

Jak mi srdce bušilo! Ale mlčela jsem.

„Vrhám se střemhlav na pospas svému osudu,“ pokračoval... „Vás nebo žádnou! Vy rozhodnete o mém životě či smrti... protože bez Vás žít nechci... Stanete se mou ženou?“

Na takto přímou otázku jsem už něco odpovědět musela. Přemýšlela jsem o opravdu diplomatické frázi – takové, která by jemu nesebrala naději a mně neubrala na cti, nevydala jsem zebe ale nic jiného než rozechvěným hlasem zašeptané „ano“.

„Tak se tedy o Vás zítra mohu ucházet u Vaší tety a napsat hraběti Althausovi?“

Opět „Ano“, tentokrát už o něco jistěji.

„Ach, jsem to ale šťastlivec! Takže také na první pohled? – Miluješ mě?“

Tentokrát za mě odpověděly mé oči – a ty, myslím, odpověděly to nejjasnější „ano“.

V den svých osmnáctých narozenin jsem byla provdána, potom, co jsem byla uvedena do „velkého světa“ a císařovně představena jako „nevěsta“. Po naší svatbě jsme podnikli cestu do Itálie. Arno si kvůli tomu vzal dlouhou dovolenou. Na vystoupení z vojenské služby nikdy nepřišla řeč. Sice jsme oba pocházeli z obdobně majetných vrstev – ale můj muž miloval svou pozici a já s ním. Byla jsem na svého pohledného husarského důstojníka pyšná a s uspokojením jsem očekávala dobu, kdy bude povýšen na rytmistra, na plukovníka a jednou i na generálního guvernéra... Kdo ví, možná má zářit jako velký vojevůdce ve slavných dějinách vlasti...

Že se v blaženém období svatby a líbánek nachází v mých červených sešitech mezera, to mě nyní velice mrzí. Uletěly, zanikly, v nic se proměnily, ty slasti každého dne, kéž bych je jen zaznamenala, ale alespoň určitý odlesk zůstal zvěčněn mezi listy. Ale ne, pro svůj žal a bolesti jsem nikdy nenacházela dost nářku, pomlček a vykřičníků. Žalostné věci musely být světu současnému i budoucímu vyličeny pečlivě, ale z krásných okamžiků, z těch jsem se těšila mlčky. Co se mých pocitů štěstí týče, nikdy jsem nepociťovala hrdost, proto jsem je také před nikým nedávala najevo, ani před sebou samou ve svých zápiscích! Jen utrpení a touhy jsem vnímala jako jakousi zásluhu, proto také takového povyku kolem nich. Jak jen tyto červené sešity věrohodně odrážejí všechno mé soužení, zatímco během chviliek štěstí zůstaly listy nepopsané. Příliš hloupá! To je jako by člověk sbíral během procházky – aby si mohl domů odnést něco na upamatování – jako by sbíral z věcí, které po cestě nalezne, jen ty škaredé; jako by naplňoval svou botanickou torbu jen trny, bodláky, červy, ropuchami a vynechal všechny květiny a motýly.

Přece jen si ale vybavuji, že to byl překrásný čas. Něco na způsob pohádkového snu. Však jsem také měla vše, po čem jen srdce mladé ženy může toužit: lásku, bohatství, společenské postavení, moc – a většina z toho byla tak nová, překvapivá, podivuhodná! Šíleně jsme se milovali, já a můj Arno, se vším ohněm našeho životaplného, zaručeně krásného mládí. A náhodou byl můj skvostný Husar zároveň také statečný, dobrosrdečný mladík urozených mravů s ušlechtilými myšlenkami a dobrým smyslem pro humor (mohl by být zrovna tak – ostatně jakou záruku nabízel ples v Mariánských Lázních – zlý a surový člověk). A náhodou jsem byla také já obstojně chytré a přátelské stvoření (mohl se na zmiňovaném plese zrovna tak zamilovat do pěkného rozmarného kuřátka). A tak se stalo, že jsme byli nadevše šťastní, a z toho důvodu zůstaly červené knihy lamentací dlouhou dobu nedotčené.

Počkat: tady vidím jeden radostný záznam – nadšení z narození dítěte! Prvního ledna 1859 (jako novoroční dárek) se narodil náš syn! Samozřejmě v nás tato událost vzbudila tolik úžasu a pýchy, jako bychom byli prvním párem, kterému se něco takového přihodilo. Proto asi také zmínka v mých denících. O takovou podivuhodnost, o takovou důležitost jsem se musela se světem podělit. Kromě toho je téma „mladá matka“ jako stvořené pro oblast umění a literatury. Stejně tak patří i k nejlépe opěvovaným a nejpečlivěji malovaným námětům. Přitom se člověk snadno mysticky a posvátně dojme a pateticky, naivně, půvabně, zkrátka nesmírně poeticky naladí. K udržení tohoto pocitu (tak jako školní knihy k obdivu války) přispívají všechny možné básnické sbírky, ilustrované žurnály, galerie obrazů a běžné fráze zalíbení v rubrikách „mateřská láska“, „mateřské štěstí“, „mateřská pýcha“, ze všech sil. Původní zbožňování hrdinů, jak o tom psal T. Carlyle (Hero-Worship), je nyní spíše Baby-Worship, tedy zbožňování miminek. Samozřejmě ani já jsem nezůstávala pozadu. Můj rozkošný Ruru pro mě byl ten největší zázrak na celém světě. Ach, můj synu – můj dospělý nádherný Rudolfe – co jen *k tobě* cítím, oproti tomu pohasíná veškeré dětinské okouzlení miminky – oproti tomu je každá slepá, opičí, pohlcující láska mladých matek tak nicotná jako samo batole proti dospělému člověku...

Také mladý tatínek nebyl o nic méně hrdý na svého následovníka a naplánoval mu tu nejkrásnější budoucnost. „Čím se jen stane?“ Tato ještě ne natolik neodkladná otázka byla často pronesena nad postýlkou našeho malého a vždy jednomyslně rozhodnuta: voják. Občas jsem vyjádřila slabý nesouhlas matky: „Co když ale ve válce nebude mít štěstí?“ „Ale prosím tě,“ uzemnilo mou námitku – „každý stejně zemře tam a tehdy, kde a kdy je mu předurčeno.“ Ruru snad také nebude jedináčkem. Z ostatních synů ať je s Pánem Bohem vychován jeden v diplomata, druhý v zemědělce a třetí v duchovního, ale nejstarší syn, ten musí kráčet ve šlépějích svého otce a dědečka a následovat to nejkrásnější povolání ze všech – ten se musí stát vojákem.

A u toho se zůstalo. Ruru byl povýšen už ve dvou měsících na hodnost svobodníka. Když všichni korunní princové nabývají hned po narození svého vládního postavení, proč bychom nemohli našeho synka dekorovat imaginární hodností? Tato vojenská hra s nemluvnětem, ta pro nás byla tou největší zábavou. Arno salutoval pokaždé, když byl jeho chlapeček v pokoji vysazen na rámě chůvy. Té naposledy jmenované jsme říkali markytánka a co u ní znamenalo zásoby potravy, to nechám hádat. Synáčkův křik byl poplašným znamením a co znamenalo „Ruru sedí na cvičišti“, to opět ponechám na čtenářově fantazii.

Prvního dubna, když Ruru oslavil tři měsíce (protože roční výročí by se slavilo příliš zřídka), povýšil Ruru ze svobodníka na desátníka. Onoho dne se ale stalo i něco pochmurného, něco, co mě tížilo na srdci a co mě přimělo znovu otevřít mé červené sešity.

Už delší dobu byl na polickém horizontu znatelný „černý bod“, o kterém se stále častěji vášnivě pojednávalo v novinách i během salonních rozhovorů. Až doted' jsem si toho nevšímal. I když se přede mnou můj muž i s mým otcem a jejich kamarády z armády stále častěji zmiňovali: „S Itálií bude zakrátko konec,“ stále jsem to nechápala. Zabývat se politikou, na to jsem tak zrovna měla čas a chuť! To se kolem mě mohlo horlivě debatovat o vztazích mezi Sardinií a Rakouskem nebo o chování Napoleona III., který si zapojením do Krymské války pojistil pomoc Cavoura. To se člověk mohl stále bavit o napětí, které mezi námi a Itálií kvůli této alianci panovalo. Ale prvního dubna řekl můj manžel se vši vážností:

„Víš, miláčku, brzy to vypukne.“

„Co brzy vypukne, můj drahý?“

„Válka se Sardinií.“

Zhrozila jsem se. „Pro pána Boha – to by bylo strašně! A musíš se zapojit?“

„Doufejme.“

„Jak můžeš něco takového říct? *Doufejme* – pryč od ženy a dítěte?“

„Když povinnost volá...“

„Potom se člověk může zapojit. Ale doufat – to znamená přát si, že taková trpká povinnost nastane –“

„Trpká? Taková svěží, radostná válka musí být přece něco překrásného. Jsi žena vojáka – na to nezapomínej –“

Padla jsem mu kolem krku...

„Ach, můj milý, buď klidný, také umím být statečná... Jak často jsem se vcíťovala do rolí hrdinů historie, jaký vznešený pocit to musel být – táhnout do boje. Kdybych jen směla také – po tvém boku – šermovat, padnout nebo zvítězit!“

„Pěkně řečeno, má milá!“ – ale to je nesmysl. Tvé místo je zde, u kolébky našeho chlapečka, ze kterého má být také vychován obránce vlasti. Tvé místo je u rodinného krbu. Abychom toto chránili a bránili před napadením, abychom získali mír pro naše domácnosti, pro naše ženy, proto vedeme my muži války.“

Nevím, proč mi najednou tato slova, která jsem již často souhlasně poslouchala a četla, najednou zněla jako pouhá „fráze“... Vždyť tu přece nebyl žádný ohrožený krb,

žádni barbaři nestáli před branami – jen politické napětí mezi dvěma kabinetem... Když tedy chtěl můj muž nadšeně táhnout do války, nejednalo se ani tak o naléhavou potřebu chránit ženu, dítě či vlast jako o touhu po dobrodružném tažení, které s sebou přinese změnu, touhu po vyznamenaní, povýšení... No ano, čest je to – ukončila jsem svůj tok myšlenek – krásněji opodstatněná čest, chuť na trpké naplnění povinnosti!

Bylo to od něj hezké, že měl radost, když musel táhnout na bitevní pole, ale ještě nebylo nic rozhodnuto. Možná žádná válka nevypukne, a i v případě, že dojde k boji, kdo ví, zda by byl zrovna Arno odvelen – přece do boje proti nepříteli není pokaždé povolána celá armáda. Ne, tohle nádherné, vyvážené štěstí, které mi bylo osudem řádně naděleno, to přece nyní nemohlo být tímž osudem tak surově roztříštěno. Ach Arno, můj milovaný – vědět, že jsi v nebezpečí, to by bylo hrozné! Takové a podobné výlevy plnily listy červených sešitů každým dnem.

Od té doby jsou červené sešity plné dlouhodobých výlevů: Louis Napoleon je intrikář... Rakousko nemůže dlouho pouze přihlížet... bude válka... Sardinie bude mít strach z přesily a vzdá se... Mír bude zachován... Má přání – přes všechno teoretické obdivování válek minulosti – samozřejmě horoucně směřovala k zachování míru, ale přání mého manžela zjevně prahlo po druhé možnosti. Nedával to zrovna najevo, ale zprávy o zvětšení „černého bodu“ sděloval vždy s rozzářenýma očima, a ony sem tam přicházející, bohužel stále ubývající výhledy na mír, konstatoval oproti tomu s určitou skleslostí.

Můj otec byl z války také štěstím bez sebe. Porážka Piemontu by byla hračkou a k potvrzení této úvahy začaly opět padat anekdoty s otcem Radetzkyem. Rozpravy o hrozícím válečném tažení jsem slyšela vždy jen ze strategických hledisek, totiž rozvahy a úvahy o šancích, jak a kde by byl soupeř poražen a výhody, které by z toho „pro nás“ zajisté plynuly. Lidské hledisko – totiž to, že při každé bitvě, ať už vyhrané či prohrané, je prolito mnoho krve a slz – to nepřicházelo vůbec v úvahu. Zájmy, o kterých zde bylo pojednáváno, byly představovány jako by převyšovaly všechny osudy jednotlivců tak, že jsem se styděla za malost svého mínění, když mi občas v hlavě vyvstala myšlenka: „Ach, co jen přinese vítězství ubohým mrtvým, co ubohým zmrzačeným, co ubohým vdovám?“ Brzy se však jako odpověď na tyto skličující otázky nabízely opět staré školní dithyrambasy: Kompenzací všeho je *sláva*. Ale co když vyhraje nepřítel? Tuto otázku jsem jednou vyslovila nahlas v kruhu svých vojenských přátel – byla však potupně smetena ze stolu. Jen pouhá zmínka o možnosti stinné stránky, o pochybnosti, je již antipatriotická. Být si předem jist svou

nepřemožitelností, to patří k povinnostem vojáků. Tedy do jisté míry i k povinnostem oddané manželky poručíka.

Pluk mého muže sídlil ve Vídni. Z našeho bytu jsme měli výhled na Prátr, a když člověk přistoupil k oknu, proudil dovnitř vánek zvěstující léto. Bylo překrásné jaro. Vzduch byl vlažný a voněl po fialkách a dříve než v ostatních letech vyrašilo mladé listí. Nesmírně jsem se těšila, až budeme příští měsíc jezdit na velké vyjížďky do Prátru. Za tímto účelem jsme si nechali zhotovit líbivý „povoz“, totiž kočár se čtyřspřežím uherských koní. Už teď, v těchto překrásných dubnových dnech, jsme jezdili téměř každý den na procházky do alejí Prátru, ale to byla jen ochutnávka samotného květnového požitku. Ach, kéž by do té doby nevypukla válka...

„No, díky Bohu – teď už je nerozhodnost u konce!“ křičel můj muž, když 19. dubna přišel ráno domů z výcviku. „Ultimátum bylo stanoveno.“

Zhrozila jsem se. „Jak, co – co to znamená?“

„To znamená, že poslední slovo diplomatického jednání, které předchází vyhlášení války, bylo vyřčeno. Naše ultimátum požaduje po Sardinii, aby odzbrojila – což samozřejmě neudělá a my potáhneme přes hranice.“

„Pane Bože! – možná ale odzbrojí?“

„Pak by byl spor vyřešen a zůstal by mír.“

Padla jsem na kolena – nemohla jsem jinak. Bezhlasně, a přesto mocně jako řev, vyletěla prosba z mé duše vzhůru k nebesům: „Mír, mír!“

Arno mě zvedl: „Ty dítě jedno bláznivé!“

Padla jsem mu kolem krku a začala brečet. Nebyl to žádný hysterický pláč, protože o neštěstí přece jen ještě nebylo rozhodnuto – ale samotná zpráva mnou otřásla natolik, že jsem se zhroutila v slzách.

„Martó, Martó, ty mě chceš rozhněvat,“ začal Arno. „Cožpak nejsi statečná manželka vojáka? Zapomněla jsi, že jsi dcerou generála, manželkou nadporučíka a“ – doplnil s úsměvem – „matkou **desátníka**?“

„Ne, ne, můj Arno... Nerozumím sama sobě... Byl to jen takový záchvat... sama jsem přece vojenskou slávou nadšena... ale nevím – předtím, když jsi řekl, že má vše záviset na *jednom* slově, které má být teď vysloveno – nějaké ‚ano‘ či ‚ne‘ ohledně takzvaného ultimáta – a tohle ‚ano‘ nebo ‚ne‘ má rozhodnout, zda v těchto slunečných, blažených jarních dnech mají krvácet a umírat tisíce – bylo mi jako *by muselo* padnout slovo ‚mír‘ a nemohla jsem jinak, než se klečíc modlit...“

„Abys drahému Bohu sdělila, jak vypadá situace, ty můj blázínku?“

Zvonek zazvonil. Rychle jsem si otřela slzy. Kdo to mohl být – tak brzy?

Byl to můj otec. Kvapně vpadl dovnitř.

„Tak děti,“ zvolal celý udýchaný a skácel se do křesla. „Už jste slyšely tu velkou novinu – ultimátum...“

„Zrovna jsem o tom své ženě povídal.“

„Řekni tatínku, co myslíš,“ zeptala jsem se starostlivě, „může to odvrátit válku?“

„Nevím o tom, že by nějaké ultimátum někdy odvrátilo válku. Cožpak o to, od těch italských bídníků by to bylo rozumné, kdyby ustoupili a nevystavovali se žádné nové Novaře... Ach, kdyby tak vloni nezemřel otec Radetzky, myslím, že by se i přes svůj věk 90 let znovu postavil do čela své armády a já bych šel, Bože, také do tažení... však my dva už jsme ukázali, jak zatočit s italskou lůzou. Ještě jim to ale nestačilo, těm makarónům – chtějí dostat druhou lekci! Inu také pravda: naše lombardsko-benátské království se pěkně rozroste o piemontskou oblast – už vidím příchod našich vojsk do Turínu.“

„Ale tatínku, ty mluvíš, jako by válka už započala a jako by ses z toho těšil. Co když se Arno bude muset zapojit?“ Už zase jsem měla slzy v očích.

„To bude muset – ten obdivuhodný mladík.“

„Ale můj strach – nebezpečí –“

„Ach, jaképak nebezpečí! I z války se lidé vracejí domů, sám jsem toho důkazem. Zapojil jsem se do více bitev. Díky Bohu, byl jsem také nejednou zraněn, a přesto jsem stále živ, protože mi bylo určeno zůstat naživu.“

Staré fatalistické rčení. Stejně, které muselo posloužit i při volbě budoucího povolání našeho synka, a které mi i v tuto chvíli připadalo jako střípek moudrosti.

„Možná kdyby můj pluk neměl být povolán –“ začal Arno.

„No ano,“ vstoupila jsem radostně do řeči, „to je také ještě další naděje.“

„Tak bych se nechal převelet, pokud to bude možné –“

„To bude určitě možné,“ ujistil ho můj otec, „Hess bude vrchním velitelem a je to můj dobrý přítel.“

Srdce se mi chvělo, ale přesto jsem nemohla jinak než oba tyto muže obdivovat. S jakou bezstarostnou vyrovnaností mluvili o nadcházejícím vojenském tažení. Jako by se jednalo o naplánovanou procházku. Můj statečný Arno se dokonce chtěl, i když ho povinnost nevolala, dobrovolně postavit soupeři a můj velkomyslný otec to shledával prostým a samozřejmým. Vzchopila jsem se. Pryč s dětinskými, zženštilými obavami!

Ted' bylo načase ukázat se mému milovanému důstojně, povznést své srdce nade všechny egoistické obavy a dát prostor pouze krásnému vědomí: Můj muž je hrdina.

Vyskočila jsem a chytla ho za ruce:

„Arno, jsem na tebe pyšná!“

Posunul mé dlaně na své rty, pak se obrátil na mého otce s rozzářeným obličejem: „Dobře jsi tu dívku vychoval!“

Odmítnuto! Ultimátum odmítnuto! Tak se stalo 26. dubna v Turíně. Kostky byly vrženy – válka *vypukla*!

Už týden jsem s touto katastrofou počítala, přesto mě její naplnění tvrdě zasáhlo. Vzlykajíc jsem padla na gauč a hlavu zabořila do polštáře, když mi Arno onu zprávu sdělil.

Posadil se po mém boku a něžně mě utěšoval.

„Má drahá, vzchop se – buď statečná! Není to přece tak zlé... Za krátko se vrátíme jako vítězové zpátky domů... pak budeme dvakrát tak šťastní. Nenaříkej tolik, rve mi to srdce... skoro lituji, že jsem se angažoval, abych se v každém případě mohl podílet... ale ne, uvažuji: když moji kamarádi musejí jít, jakým právem bych já směl zůstat doma? Ty sama by ses za mě musela stydět... Jednou musím tento křest ohněm podstoupit – dokud se tak nestane, necítím se býti pravým mužem ani vojákem. Jen pomysli, jak krásné – až se vrátím s třetí hvězdou na límci, možná s křížem na prsou.“

Položila jsem svou hlavu na jeho rameno a plakala dál. Jak malicherně jsem smýšlela: hvězdy a křížky se mi v tomto okamžiku jevily jako marnotratné cetky... Ani deset velkých křížů na hrudi mého manžela nemůže vynahradit hroznou možnost, že ji roztrhá kulka...

Arno mě políbil na čelo, odsunul mě šetrně na stranu a zvedl se:

„Musím už jít, má milá, ke svému plukovníkovi. Vyplač se... až se vrátím, doufám, že budeš statečná a veselá – to potřebuji, aby mě nepřepadly žádné chmurné myšlenky. Ted', v tak rozhodující chvíli mi přece nebude má drahá ubírat odvahy a tlumit mou chuť k činům? Adieu, můj poklade.“ A odešel.

Vzchopila jsem se. Jeho poslední slova mi stále zněla v hlavě. Ano, zjevně nebyla má povinnost pouze to, abych mu neubírala odvahy a nemírnila jeho chuť k činům, ale také je podle možnosti ještě povzbuzovat. To je taky ten jediný způsob, jak můžeme my ženy dokázat svůj patriotismus, jak se smíme alespoň částečně podílet na slávě, kterou hledají naši muži ve vítězství a porážce... „Porážka“ – zvláštní, jak mi najednou vyvstávají na mysli dva zásadně rozdílné významy tohoto slova. „Krveprolití,

jatka“. Ano, *zabiti* budou ležet naši muži na bitevním poli, ubozí lidé vyhnáni do boje – s otevřenými, *krvavými* ranami – a mezi nimi možná také můj... S hlasitým výkřikem jsem se dostala až k této myšlence.

Má pokojská, Bety, vyděšeně přispěchala do pokoje. Slyšela mě křičet.

„Pro pána Boha, paní hraběnko, co se stalo?“ optala se rozechvěle.

Pohlédla jsem na tu dívku: i ona měla oči rudé od pláče. Pochopila jsem, také ona už se o té zprávě doslechla a její milý byl voják. Cítila jsem se jako bych tu nešťastnici chtěla tisknout na svou hrud’.

„To nic, mé dítě,“ řekla jsem jemně... „Odejdou a zase se vrátí –“

„Ach, vaše hraběcí milosti, ne všichni se vrátí,“ odpověděla a dala se opět do pláče.

V tom vešla má teta a Bety se vzdálila.

„Přišla jsem tě utěšit, Marto,“ řekla stará dáma objímajíc mě, „a vybídnout tě k oddanosti.“

„Takže ty víš –?“

„Celé město to ví... Je kolem toho mnoho jásotu, tato válka se těší velké slávy.“

„Jásotu, teto Marie?“

„No ano, u těch, jejichž drazí rodinní příslušníci nemusí táhnout do boje. To jsem si mohla myslet, že budeš smutná, a proto jsem sem také přispěchala. Tvůj otec se také brzy dostaví, ale ne za účelem útěchy, nýbrž gratulace. Je radostí bez sebe, že to celé vypukne a fakt, že se Arno může zapojit, vidí jako jeho obrovskou příležitost. Ve své podstatě má pravdu. Pro vojáky neexistuje nic lepšího než válka. Tak musíš také na celou věc nahlížet, milé dítě – naplnění pracovní povinnosti stojí přece na prvním místě. Co se *má* stát –“

„Ano, máš pravdu, teto, co se *má* stát – to je nezměnitelné –“

„To je Boží vůle.“ – začala teta Marie přitakávajíc.

„To musí člověk snášet s klidem a oddaností.“

„Přesně tak, Marto! Vše bude tak, jak to bylo předurčeno moudrou a dobrotivou prozřetelností, nezměnitelným **osudem**. Hodina smrti každého z nás je dána již v okamžiku našeho narození. A my se chceme za naše vítěze tak moc a horoucně modlit –“

Nepozastavila jsem se, abych o protikladu, který spočíval v obou těchto předpokladech, dále diskutovala. Totiž, že onaši smrti je již dávno *rozhodnuto* a zároveň může být odvrácena modlitbami. Sama jsem si nebyla jistá a z celé své

výchovy jsem měla vágní povědomí, že k tak duchovním věcem se nesmí přistupovat s rozumem. Navíc kdybych takové pochybnosti pronesla před tetou nahlas, tuze by ji to raniло. Nic na světě ji nemohlo urazit více, než když člověk proti určitým věcem vznesl racionální pochyby. Pro všechna mystéria oproti tomu platí „Nepřemýšlet o tom“ jako morální zákon. Stejně jako zakazují dvorní zvyky vznášet otázky na krále, stejně tak je nahlíženo i na zkoumání a ověřování dogmat jako na určité porušení etiky. „Nepřemýšlet o tom“ je mimo jiné velice snadno splnitelný pokyn a v tomto případě jsem se mu ochotně podvolila. Nezačala jsem tedy žádnou hádku s tetou, nýbrž jsem se naopak zaměřila na útěchu, která tkvěla v modlitbách. Ano, prosila jsem, aby se všechny ty vzduchem létající kulky odvrátily od Arneho... odvrátily? – kam? Na hrud' někoho jiného, za kterého se pravděpodobně také někdo modlí? A co mi bylo na hodinách fyziky názorně ukázáno o jistém působení hmoty a jejího pohybu, které lze s přesností vypočítat? Už zase pochyby? Pryč s nimi.

„Ano, teto,“ řekla jsem nahlas, abych ony protiklady poletující v mé hlavě umlčela, „ano, budeme se modlit a Bůh nás vyslyší: Arno vyvázne bez zranění.“

„Vidíš to, vidíš, mé dítě, jak se duše v těžkých chvílích přece jen uchyluje k víře... možná ti jen Bůh staví do cesty zkoušku, abys pozbyla své dosavadní nejistoty.“

Tomu jsem opět úplně nerozuměla, že celé toto rozladění mezi Rakouskem a Sardinii, které vzniklo ještě za Krymské války, všechno to vyjednávání, stanovení ultimáta a jeho následné odmítnutí, že by to vše vzniklo z vůle Boží, jen za účelem zahřátí mého vlašného smýšlení.

Ale také vyjádření této pochybnosti by se jevilo jako neslušné. Jakmile vezme někdo do úst „jméno Boží“, dodává to výroku, který za ním následuje, určitou nadnesenou imunitu. Co se týče nejistoty, která mi byla vyčítána, měla tato výtku jistě odůvodnění. Tetino náboženství vycházelo z hloubky srdce, zatímco já jsem byla věřící spíše navenek. Můj otec, stejně jako můj manžel, byli v tomto ohledu zcela indiferentní, proto jsem nebyla nabádána ani od jednoho ani od druhého k nějaké horlivé víře. Ponořit se do duchovního učení, toho jsem nikdy nebyla schopná, jelikož jsem jej všeobecně mohla považovat za nesporné pouze při uplatnění principu „nepřemýšlet o tom“. Každou neděli jsem se zúčastňovala mše a každý rok jsem šla ke zpovědi, také jsem během těchto ceremonií pocítovala úctu a zbožnost, ale to vše byl více či méně jen jakýsi způsob dbání na etiku mého společenského postavení; náboženské povinnosti

jsem plnila se stejnou korektností, s jakou jsem tančila figury čtverylky na komorním plese, a s jakou jsem se klaněla, když císařovna vešla do sálu. Náš zámecký kaplan v dolním Rakousku a nuncius ve Vídni mi nemohli nic vyčítat, ale obvinění předložené mou tetou bylo zcela oprávněné.

„Ano, mé dítě,“ pokračovala dále, „při štěstí a blahobytu zapomínají lidé na svou víru snadno – když nás nebo ještě hůře, když naše milované – ohrožuje nemoc či smrt, když jsme skleslí a děláme si starosti –“

V tomto duchu by pokračovala řeč ještě dlouhou dobu, ale v tom se otevřely dveře a do pokoje vpadl můj otec.

„Sláva, teď to celé vypukne!“ tak zněl jeho pozdrav. „Chce pořádný výprask, ta bídná pakáž? Tak dostanou pořádný výprask – mají ho mít!“

Byl to čas plný zloby. Válka „vypukla“. Člověk často zapomíná, že to jsou dva davy lidí, které se proti sobě vrhají do boje a chápe celou událost jako by to byla nějaká vznešená, mocná třetí síla, jejíž „vypuknutí“ nutí oba tyto davy k boji. Veškerou zodpovědnost nese moc, která přesahuje vůli jedince, a která ze své strany zajišťuje pouze naplnění předem daných osudů národa. To je takové pochmurné a uctivé chápání války, jaké má většina lidí, a jaké jsem měla i já... O mé vzpouře proti válce nebyla vůbec řeč, jen jsem trpěla *pod tíhou vědomí*, že můj muž potáhne do boje a bude v nebezpečí, zatímco já zůstanu na pospas samotě a obavám. Zapátrala jsem v paměti po všech mých dojmech z dob, kdy jsem studovala dějiny, abych posílila mé vědomí a nadchla se pro věc, že to byl největší lidský úděl, co povolal mého drahého, a že tím vzniká možnost nabýt slávy a cti. Teď jsem žila doslova uprostřed jedné epochy – to byla také ctnostná a vznešená myšlenka. Jelikož jak Herodot a Tacitus, tak i moderní historici nahlíží na válku jako na nejvýznamnější událost s těmi nejzávažnějšími důsledky, myslela jsem si, že i v současnosti probíhá jedna taková světová událost, která poslouží budoucím dějepiscům jako kapitola sama o sobě.

Tato povznesená, veledůležitá nálada panovala ostatně všude. V salónech a na ulici se o ničem jiném nemluvalo, v novinách nepsalo a v kostelech se pro nic jiného nemodlilo. Kam člověk přišel, všude ty samé obličejy a stejné živelné rozpravy o válečných možnostech. Vše ostatní, co u lidí za normálních okolností budí zájem: divadlo, obchody, umění – šlo stranou. Jeden si připadal jako by v době, kdy se odehrává tak velké představení rozhodující o osudu světa, ani neměl právo myslet na něco jiného. A nejrůznější armádní rozkazy se známými vítěznými frázemi zvěstujícími

slávu; a vojáci odcházející za doprovodu hudby a vlajících standart; a úvodníky a veřejné projevy, z nichž vyzařuje vlastenecký tón; onen věčný apel na ctnost, čest, povinnost, odvahu, obětavost; tato vzájemná ujišťování, že jsme, jak známo, nepřekonatelní, nejstatečnější, nejlepší a nejušlechtilejší národ, kterému bylo předurčeno rozšiřovat svou moc. Všechno to šířilo heroickou atmosféru, která naplňovala celé obyvatelstvo pýchou a v každém jednotlivci vyvolala pocit, že právě on je důležitým občanem důležité doby.

Špatné vlastnosti, jakými jsou touha po dobývání, touha po boji, nenávist, krutost, zlomyslnost – i ty byly připuštěny jako očividná součást války, ale pokaždé pouze na straně „nepřítele“, u kterého je špatnost na denním pořádku. Bez ohledu na politickou nevyhnutelnost zrovna podniknutých vojenských tažení, stejně jako bez ohledu na nezpochybnitelné vlastenecké výhody, které z toho vyplývají, je porážka nepřítele morální skutek, potrestání génie kultury... Tihle Italové, jaký to líný, falešný, vášnivý, lehkomyšlný, ješitný národ. A co teprve ten Ludvík Napoleon – jaký to výplodek ctižádosti a intrikářství. Když se 29. dubna objevil v novinách jeho válečný manifest s mottem: „Svobodná Itálie až po jaderské moře“ – vyvolalo to v nás pobouření a rozhořčení! Dovolila jsem si malou poznámku o tom, že to je vlastně docela nezištný a hezký nápad, který se italským patriotům zajisté musí zamlouvat, ale byla jsem ihned utišena. Dogma „Louis Napoleon je darebák“ nesmělo být zpochybňováno, a to do té doby, dokud byl naším „nepřítelem“. Vše, co vzešlo z jeho strany, bylo již předem „darebáctví“. Ještě jedna tichá pochyba se ve mně probudila. Ve všech dějinných zprávách o válce jsem si povšimla, že autor obdivuje právě tu stranu, která se snaží vymanit z cizího chomoutu a bojuje za svobodu. Sice jsem ani o pojmu „chomout“ a ani o tak přehnaně opěvovaném pojmu „svoboda“ nevěděla příliš, ale zdálo se mi to přece jen jasné – snaha o vymanění z chomoutu a o získání svobody nebyla tentokrát na straně rakouské, ale italské. Avšak i tyto mé ostýchavě zamýšlené, a ještě ostýchavěji pronesené rozpaky byly smeteny ze stolu. To jsem totiž opět nešťastně narazila na posvátnou zásadu, totiž, že naše vláda – to znamená ti, pod jejichž moc se člověk náhodou narodil – nemůže nikdy nasazovat chomout, nýbrž jen zasévat požehnání. Že ti, co se od „nás“ snaží odtrhnout, nebojují za svobodu, ale jsou to jednoduše rebelové, a že celkově a za všech okolností jsme „my“ v plném právu.

Během prvních květnových dnů – byly to naštěstí dny studené, deštivé – slunečné, jarní počasí by vytvářelo ještě bolestnější kontrast – odtáhl pluk, ke kterému se Arno nechal převelet, do boje. V sedm hodin ráno... ach, předcházející noc... jaká

strašlivá noc to jen byla! I kdyby se můj drahý vydal na pouhou služební cestu, loučení mě vždy rozesmutnilo – rozdělení tolik bolí – ale do války! Vstříc žhnoucím dělům nepřítele... Proč jsem oné noci nemohla ve slově „válka“ spatřit její ctnostný, historický význam, ale jen život ohrožující děsy?

Arno usnul. Klidně si oddechoval, s radostným výrazem v obličeji si tam tak ležel. Zapálila jsem svíčku a postavila ji za stínítko, dnes jsem nemohla zůstat potmě. O spánku se v mém případě stejně nedalo mluvit – tuto *poslední* noc. Musela jsem při nejmenším stále hledět na jeho milou tvář. Zahalená v noční košilce jsem ležela v naší posteli, lokty na polštáři, dlaně podpíraly mou bradu, dívala jsem se, jak dřímá a tiše brečela... „Jak ráda – jak moc tě mám ráda, můj jediný – a ty ode mě odcházíš... Proč je osud tak krutý? Jak bez tebe budu žít? Jen se mi brzy vrať! Bože, můj dobrotivý Bože, můj milosrdný otče nahoře, nechej ho, ať se brzy vrátí – jeho a všechny ostatní... Zajisti brzy mír! Proč zde nemůže být jen mír... Byli bychom tolik šťastní... možná až příliš šťastní... A na zemi nemůže existovat dokonalé štěstí... Jaká blaženost – kdyby se vrátil zdravý a zase by ležel po mém boku a nadcházející ráno by nehrozilo žádné loučení... Jak klidně spí – ach, ty můj statečný poklade! Ale jak chceš spát tam? Tam pro tebe žádná měkká postel není – tam musíš ležet na tvrdé, studené zemi... možná v příkopě – bezmocný – zraněný...“ Při těchto myšlenkách jsem nemohla jinak než si představit šavli a otevřenou řeznou ránu na jeho čele, ze které proudí krev, nebo kulku v jeho hrudi... a v tom mě ze soucitu ostře píchlo u srdce. Jak ráda bych mu padla kolem krku a políbila ho, ale nesměla jsem ho vzbudit. Potřeboval vydatný spánek. Už jen 6 hodin... tik – ťak – tik – ťak, nemilosrdně rychle a jistě jde čas vstříc každému cíli. Toto lhostejné Tik-ťak mě zraňovalo. I to světlo za stínídkem hořelo tak bez zájmu jako tikaly hodiny se svým hloupým nehybným bronzovým amorkem. Cožpak všem těm věcem nedocházelo, že je tato noc tou *poslední*? Víčka mi padala přes ubrečené oči, vědomí se postupně vytrácelo a hlava mi klesala na polštář, až jsem usnula. Ale vždy jen na krátko. Sotva jsem ztratila své vědomí v mlze beztvárného snu, sevřelo se mi srdce a procitla jsem se stejnými pocity strachu, jako když člověka probudí volání o pomoc nebo požár. „Odloučení, odloučení!“ bylo tím alarmem.

Když jsem se už asi po desáté nebo po dvanácté probudila ze svého dřímání, byl už den a plamínek svíčky ještě plápolal. Ozvalo se klepání na dveře.

„Šest hodin, pane nadporučíku,“ informoval **ordinální důstojník**, který dostal rozkaz vzbudit mého muže včas.

Arno se napřímil... Ted' tedy nastala ona hodina, ted' to bude vyřčeno – ono žalostné, žalostné slovo – „sbohem“.

Dohodli jsme se, že ho *nebudu* doprovázet k železnici. O společnou čtvrt hodinu více či méně, na tom už zase tolik nezáleželo. A utrpení posledního rozloučení, to jsem nechtěla dávat najevo před cizími lidmi. Při posledním polibku na rozloučenou jsem chtěla být sama ve svém pokoji, abych mohla padnout na kolena, abych mohla křičet, nahlas křičet.

Arno se rychle oblékl. Přitom se mě snažil všelijak utěšovat:

„Bud' statečná, Marto! Nejdéle za dva měsíce bude po všem a já budu zase zpátky... K čertu – z tisíce kulek zasáhne jen jedna a ta nemusí zasáhnout zrovna mě... jiní už se z války také vrátili, podívej se na svého otce. Jednou to přece přijít muselo. Snad ses v myšlenkách neprovdala za nějakého husarského důstojníka, jehož údělem je pěstování hyacintů? Budu ti často psát, tak často jak jen to bude možné a budu tě informovat o tom, jak směle a radostně celé naše tažení postupuje. Kdyby mi bylo souzeno něco špatného, přece bych se necítil tak blaženě... Jdu si pro řád, nic jiného... Dávej tu pozor na sebe a na našeho malého – ten smí, až avansuji, také získat vyšší hodnost. Pozdrav ho ode mě... nechci včerejší večerní rozloučení opakovat... jednou se bude ještě těšit z vyprávění svého otce o tom, jak se v roce 59 přičinil na velkém vítězství nad Itálií.“

Dychtivě jsem ho poslouchala. Nadějeplné povídání mě uklidňovalo. Však také pokračoval rád a zvesela – má bolest byla tedy egoistická a tím pádem také neoprávněná – tato myšlenka mi dodávala sílu ji překonat.

Znovu se ozvalo klepání na dveře.

„Už je na čase, pane nadporučíku.“

„Jsem připraven – hned přijdu.“ Rozevřel svou náruč: „Tak tedy, má Marto, má ženo, má lásko –“

To už jsem se tiskla na jeho hrud'. Mluvit jsem nemohla. Slovo „sbohem“ mi nešlo přes ústa – cítila jsem, že při jeho vyslovení bych se zhroutila, a ten klid, tu radostnost, kterou měl ze svého odjezdu, to jsem mu nemohla pokazit.

Nyní už ale to srdce drásající slovo vyslovil on:

„Sbohem, mé vše, sbohem!“ a vášnivě přitiskl svá ústa na má.

Nemohli jsme se ale z objetí vytrhnout – však také bylo tím posledním! Pak jsem náhle ucítila, jak se mu chvějí rty, jeho hrudník se křečovitě pozvedl... a když mě pouštěl z objetí, zakryl si dlaněmi svůj obličej a hlasitě vzlykl.

To už na mě bylo příliš. Myslela jsem, že zešílím.

„Arno, Arno,“ křičela jsem svírajíc ho ve svém náručí: „Zůstaň, zůstaň!“ Věděla jsem, že žádám nemožné, i přesto jsem ale svéhlavě křičela: „Zůstaň, zůstaň!“

„Pane nadporučíku,“ ozvalo se zvenčí, „Už je nejvyšší čas.“

Ještě jeden polibek – ten nejposlednější – a odešel.

Trhat plátno na šarpii, číst zprávy v novinách, na mapu upíchnout špendlík s praporkem, aby člověk mohl sledovat pohyb obou vojsk a na základě toho se snažit vyřešit šachové úkoly typu „Rakousko táhne a se čtvrtým tahem dává mat“. V kostele se pilně modlit za ochranu milovaných a prosit o vítězství vlasteneckých zbraní. Přicházející zprávy nemluvily o ničem jiném než o válečném dějišti – to bylo to, co nyní naplňovalo bytí mé, mých příbuzných i známých. Život se všemi svými ostatními zájmy jako by se v době válečného tažení pozastavil. Vše mimo otázku „Jak a kdy skončí válka?“ pozbývalo důležitosti, ba dokonce skutečnosti. Lidé jedli, pili, četli, zásobovali své obchody, ale to vše jako by vlastně *neplatilo* – jen jediné nabývalo plné platnosti – telegramy z Itálie.

Okamžiky vnášejícími světlo do mého života byli samozřejmě zprávy, které jsem obdržela od Arneho samotného. Ty byly ale vždy velmi stručné – psaní nebyla nikdy jeho silná stránka – i tak mi ale poskytl to nanejvíc potěšující svědectví, ještě je naživu – nezraněn. Pravidelně však tyto dopisy a telegramy nemohly být doručeny, protože bylo spojení často přerušeno, nebo, když někde došlo k boji, byla pošta pozastavena.

Když tak mýjely dny, kdy jsem neměla zprávy o Arnovi a pak byla zveřejněna listina se jmény padlých – s jakými jen obavami jsem pročítala jména... je to tak napínavé, jako když sázkař pročítá seznam tažených číslic, ale v opačném slova smyslu: tam, kde člověk hledá, třeba s vědomím, že pravděpodobnost je (díky Bohu) nevelká, je hlavní výhrou neštěstí...

Poprvé, když jsem pročítala jména padlých – to jsem zrovna čtyři dny neobdržela žádnou zprávu – a viděla jsem, že jméno „Arno Dotzky“ není mezi nimi, sepjala jsem ruce a řekla nahlas: „Můj Bože, děkuji Ti!“ Sotva jsem však tato slova vyřkla, uvědomila jsem si, jak rozporuplně zní. Vzala jsem list opět do rukou a podruhé jsem pročítala seznam jmen. Za to, že se Adolf Schmidt a Karl Müller a mnoho dalších – ale *ne* Arno Dotzky – už nevrátí, jsem děkovala Bohu? Ten samý „dík“ by oprávněně vznášeli k nebi ti, kteří teď truchlí pro Schmidta a Müllera, kdyby na jejich místě četli jméno „Dotzky“? A proč by měl být nebi milejší právě *můj* „dík“ než kterýkoli jiný?

Ano, to byl ostrý rozpor mého děkovného modlení – *arogance* a *sobectví*, které tkví ve víře; Dotzky *mi* zůstal ušetřen a děkovat Bohu, že ne já, ale jen Schmidtova matka a Müllerova nevěsta a padesát jiných se s pláčem hroutí nad tímto seznamem...

Stejného dne jsem obdržela další dopis od Arneho:

„Včera to byl zákeřný boj. Bohužel, bohužel porážka. Ale neboj se, má milovaná Marto, další bitva nám přinese vítězství. Tentokrát to byla má první velká akce. Stál jsem uprostřed husté záplavy kulek – zvláštní pocit... to ti povyprávím osobně – je to přece jen strašlivé. Chudáci mladíci, kteří tam padnou, a které tam člověk musí nechat ležet i přes jejich žalostné nařikání: ‚c’est la guerre!‘ Brzy na shledanou, můj poklade. Až budeme jednou v Turíně diktovat mírové podmínky, tak za mnou přijedeš. Teta Marie bude určitě tak hodná, že se mezitím postará o našeho malého desátníka.“

Jestliže obdržení takových dopisů bylo sluneční září mého života – mé noci byly jeho nejtemnějšími stíny. Když jsem se vzbudila z blažených zapomenutých snů a na vědomí mi vyvstala hrozivá skutečnost se svou hrozivou možností, propadla jsem téměř neúnosnému žalu a hodiny jsem nemohla znovu usnout. Nemohla jsem se zbavit myšlenky, že Arno možná právě v tomto okamžiku leží někde v příkopu, sténající a umírající, prahnoucí po kapce vody, toužebně mě volající... Mohla jsem se postupně uklidnit jen tím, že se mi s veškerým úsilím podařilo představit si moment jeho návratu. Ten byl zrovna tak pravděpodobný, možná ještě pravděpodobnější než umírání v samotě. A tak jsem si začala malovat, jak vstoupí do pokoje a já mu padnu kolem krku, jak ho dovedu k postýlce našeho syna a jak šťastní a veselí můžeme zase být...

Můj otec byl zdrcen. Přicházela jedna špatná zpráva za druhou. Nejprve Montebello, pak Magenta. Nejen on – celá Vídeň byla zdrcena. Na začátku všichni tak nadějeplně věřili, že nepřetržitá poselství o vítězství budou důvodem k vyvěšování praporů po domě a zpívání *Te Deum*, místo toho vlály prapory a zpívali kněží v Turíně... tak nějak to tam teď zní: „Bože, Tebe chválíme, že jsi nám pomohl porazit zlé Tedeschi.“

„Nemyslíš si, tatínku,“ zeptala jsem se, „že kdybychom byli poraženi, pak nastane mír? V takovém případě bych mohla doufat, že –“

„To se ani nestydíš něco takového vůbec vyslovit?“

„Raději sedmiletou, ba i třicetiletou válku, jen aby na konci byly naše zbraně těmi vítěznými a my mohli diktovat mírové podmínky. Proč jde člověk do války, přece ne proto, aby se mohl co nejrychleji zase vrátit – jinak by mohl rovnou zůstat doma.“

„To by také bylo to nejlepší,“ Povzdechla jsem.

„Jak zbabělé je přece jen to vaše ženské pohlaví! I ty – které se dostalo tak dobrých základů lásky k vlasti a pocitu cti – jsi teď tak malomyslná a osobní klid stavíš před blahobyť a slávu země!“

„Ano – kdybych svého Arneho neměla tolik ráda!“

„Manželská láska – rodinná láska – to je vše vskutku krásné... ale mělo by to být teprve na druhém místě.“

„*Mělo by...*?“

Na listině padlých přibýlo už více jmen vojáků, které jsem osobně znala. Mezi nimi také jméno syna – jedinečné staré dámy, ke které jsem vždy pociťovala hlubokou úctu.

Onoho dne jsem chtěla tu nebohou ženu navštívit. Byl to pro mě ale bolestivý, těžký proces. Utěšit jsem ji přece nemohla – nanejvýš si s ní poplakat. Ale byla to povinnost lásky – a tak jsem se vydala na cestu.

Když jsem se ocitla před bytem paní Ullsmanové, váhala jsem dlouho, než jsem zatahala za zvonek. Když jsem tu byla naposledy, konala se zde veselá taneční zábava. Laskavá stará paní domu byla tehdy sama plná veselosti: „Marto,“ řekla mi v průběhu večera, „jsme obě dvě ty nejobdivuhodnější ženy Vídně: ty máš nejkrásnějšího manžela a já znamenitého syna.“ – A dnes? Možná jsem ještě měla muže... kdo ví? Bomby a granáty byly shazovány ustavičně; poslední uplynulá minuta mě mohla učinit vdovou... A dala jsem se před dveřmi do pláče. To bylo to správné rozpoložení pro takovou smutnou návštěvu. Zazvonila jsem, nikdo nevycházel. Zazvonila jsem podruhé. Opět nic.

V tom z jiných dveří na chodbě někdo vystrčil hlavu:

„Zvoníte nazmar, slečno – tenhle byt je prázdný.“

„Jak to? Odstěhovala se snad paní Ullsmanová?“ „Před třemi dny byla převezena do blázince.“ A hlava zase zmizela za zavíracími se dveřmi.

Pár minut jsem nehybně stála na stejném místě a před mýma očima se odehrávaly scény, které se zde asi děly. Jak moc musela ta ubohá žena trpět, když ji bolest dovedla k šílenství!

„A to by si můj otec přál, aby válka trvala třicet let – pro blaho země... kolik takových matek musí v naší zemi ještě zešílet?“

Hluboce otřesena jsem scházela ze schodů. Rozhodla jsem se navštívit ještě jednu přítelkyni, mladou ženu, jejíž manžel byl právě na bojišti.

Má cesta mě vedla ulicí Herrengasse až k budově takzvaného „Dolnorakouského paláce“ – kde se nacházely pracovny „patriotického spolku“. Tehdy ještě neexistovala žádná Ženevská dohoda, žádný „Červený kříž“ a jako předchůdce oné humanitární instituce vznikl tento pomocný spolek, jehož úkolem bylo přijímat všelijaké peněžité dary, prádlo, šarpii, obvazy apod. pro ubohé raněné a ty potom dopravit na bojiště. Četné dary přicházely ze všech stran, celá skladiště musela sloužit k jejich přijímání a sotva byly jedny zásoby zabaleny a poslány, už se hromadily zase nové.

Vešla jsem dovnitř, přimělo mě to předat výboru obnos, který jsem měla ve své peněžence. Možná právě tento obnos poskytne nějakému trpícímu vojákovvi pomoc a zachrání ho – a uchrání tak i jeho matku před šílenstvím.

Znala jsem prezidenta. „Je zde hrabě C.?“ zeptala jsem se vrátného.

„Momentálně ne. Jen viceprezident, baron S., je nahoře.“ Ukázal mi cestu do místnosti, kde se odevzdávaly peněžité dary. Musela jsem projít přes více sálů, kde na dlouhých stolech ležely na sobě naskládané balíky. Hromady prádla, doutníků, tabáku – a doslova hory šarpie... Po zádech mi přeběhl mráz. Kolik ran tam muselo krváct, když bylo zapotřebí tolika natrhaného vlákna na jejich zakrytí? „A to by si můj otec přál,“ pomyslela jsem si znovu, „aby pro blaho země trvala válka ještě třicet let? Kolik synů vlasti musí ještě podlehnout svým zraněním?“

Baron přijal vděčně můj dar a ochotně zodpověděl mé nejrůznější otázky ohledně působení spolku. Bylo radostné a utěšující slyšet, kolik dobra je zde konáno. Zrovna přišel i posel s dopisy a sdělil, že právě dorazily dva vozíky plné dopisů z vesnic, které jsou připraveny k doručení. Posadila jsem se na pohovku stojící v zadní části pokoje, abych vyčkala na doručené balíky. V tom vstoupil do místnosti starý muž, jehož držení těla prozrazovalo, že je to bývalý voják.

„Dovolte mi, pane barone,“ řekl a u toho si vytahoval náprsní tašku a sedal si do křesla stojícího vedle stolu, „dovolte mi také přispět vašemu dílu malým peněžitým obnosem.“ Podával stovkovou bankovku. „Vás všechny, co jste toto zorganizovali, pokládám za opravdové anděly... vidíte, sám jsem bývalý voják (polní podmaršál X., dodal představujíc se) a mohu tedy posoudit, jaká je to převeliká pomoc pro ty nešťastné mladíky, kteří se tam teď bijí...“ Sám jsem se zúčastnil vojenských tažení v letech 9 a 13 – v té době ještě žádné „patriotické pomocné spolky“ neexistovaly. To se zraněným neposílaly žádné bedny plné obvazů a šarpie. Kolik jich tam jen muselo

žalostně vykrvácet, když byly zásoby felčarů vyčerpány. Taková zásilka jako tahle tady je bývala mohla zachránit! Je to požehnaná práce, ta vaše – vy dobří, ušlechtilí lidé – vy vůbec nevíte, vy vůbec nevíte, *kolik* dobra zde konáte!“ A starému muži ukápły dvě velké slzy na jeho bílý knír.

Venku se zvedl šum kroků a hlasů. Křídla dveří se otevřela dokořán a gardista ohlašoval:

„Její veličenstvo, paní císařovna.“

Viceprezident přispěchal ke dveřím, aby tuto vzácnou návštěvu, jak se sluší a patří, přivítal ještě pod schody, procházela už totiž vedlejším sálem.

S obdivem jsem ze svého ukrytého místečka pozorovala mladou šlechtičnu, která mi v jednoduchých civilních šatech připadala snad ještě půvabnější než v přepychových róbách na dvorních slavnostech.

„Přišla jsem,“ řekla baronovi S., „protože jsem dnes brzy ráno obdržela dopis z bojiště od císaře, ve kterém píše, jak užitečné a vítané se ukázaly být dary ‚patriotického pomocného spolku‘ – a tak jsem chtěla sama nahlédnout... a předat zprávu o císařově uznání.“

Potom se nechala informovat o všech jednotlivostech působení spolku a sledovala pečlivě různé předměty roztríděné na kupičky.

„Vidíte to, hraběnko,“ řekla nejvyšší hofmistryni, která ji doprovázela, a přitom si vzala do rukou kus oblečení, „jak kvalitní je tato látka – jak jemně utkaná.“ Poté poprosila viceprezidenta, aby ji provedl ostatními místnostmi a po jeho boku opustila sál. Mluvila s ním s očividnou spokojeností a zaslechla jsem ji ještě říkat: „Je to krásné, vlastenecké počínání, které ubohým vojákům –“

Zbytek už jsem neslyšela. „Ubozí vojáci –“ ta slova mi ještě dlouho zněla v hlavě, řekla je s takovým soucitem. Ano, *chudáci*, čím více člověk vykonal za účelem poskytnout jim útěchu a pomoc, tím lépe. Ale co kdyby, blesklo mi hlavou, do toho utrpení nebyli vůbec vysláni, chudáci lidé: nebylo by to přece ještě lepší?

Zahnala jsem tyto myšlenky... musí to tak být – musí to tak být. Žádné jiné ospravedlní než takové, které obsahuje slůvko „muset“, pro válečné hrůzy neexistuje.

Vydala jsem se znovu na cestu. Přítelkyně, kterou jsem chtěla navštívit, bydlela v blízkosti „Dolnorakouského paláce“ – v ulici Kohlmarkt. Po cestě jsem ještě navštívila obchod s knihami a uměleckými potřebami, abych koupila novou mapu severní Itálie. Ta naše byla už úplně proděravěná špendlíky s praporky. Mimo mě byli

v obchodě ještě další zákazníci. Všichni chtěli mapy, armádní schematismy a podobné věci. Pak přišla řada na mě.

„Také si přejete mapu bojiště?“ zeptal se knihkupec.

„Uhodl jste.“

„To není tak těžké. Nekupuje se skoro nic jiného.“

Sáhl po mé objednávce a během toho, co mapu roloval a balil do papíru, obrátil se k muži stojícímu poblíž mě:

„Vidíte, pane profesore, teď je to špatné s těmi, jenž píší beletrii nebo vědecká díla, nebo je vydávají – nikdo o to nemá zájem. Dokud je válka, nikdo se nebude zajímat o duševní život. Je to zlá doba pro spisovatele i nakladatele.“

„A zlá doba pro národ,“ odvětil profesor, „pro který taková ztráta zájmu samozřejmě představuje duševní úpadek.“

A to by si můj otec přál, pomyslela jsem si potřetí, aby se pro blaho země třicet let... „Takže se Vaším obchodům nedaří?“ vmísila jsem se do rozhovoru.

„Pouze mým? Žádným, má milá, žádným,“ odpověděl knihovník. „S výjimkou armádních doručovatelů není obchodníka, kterému by válka nenapáchala nevyčísitelné škody. Vše vážne: práce ve fabrikách, práce na polích, nespočet lidí zůstává bez výdělků a nemá ani na chleba. Hodnota cenných papírů klesá, ažio stoupá, veškerá chuť podnikat se vytrácí, mnoho firem musí vyhlásit bankrot – zkrátka je to bída – bída!“

„A to by si můj otec přál –“ opakovala jsem si v duchu, když jsem odcházela z obchodu.

Svou přítelkyni jsem zastihla doma.

Hraběnka Lori Griebbachová byla z více hledisek mou spřízněnou duší, dcera generála, jako já, krátce provdaná za důstojníka, jako já, a – jako já – slaměná vdova. Jen v jednom mě přetrumfovala: neměla ve válce jen svého muže, ale i dva bratry. Ale Lori nebyla bojácné povahy, byla naprosto přesvědčena o tom, že její milovaní jsou pod zvláštní ochranou jednoho ze svatých, kterého velice uctívá, a s nadějí věřila v jejich návrat.

Privítala mě s otevřenou náručí.

„Ach, pozdrav Pán Bůh, Marto – to je od Tebe velmi milé, že jsi mě přišla navštívit. – Ale vypadáš tak bledě a sklíčeně... snad žádná špatná zpráva z bojiště?“

„Ne, díky Bohu. Ale to celé je tak smutné –“

„Aha – myslíš tu porážku? Z té si nemusíš nic dělat, další zprávy mohou ohlašovat vítězství.“

„Vítězství nebo porážku – válka sama o sobě je strašlivá... Nebylo by lepší, kdyby žádná nebyla?“

„K čemu by tu pak byla armáda?“

„Ano, k čemu?“ rozjímalala jsem. „Tak by žádná nebyla.“

„Co to povídáš za nesmysly! To by tedy bylo krásné bytí – pouzí civilisté – až mě z toho zamrazilo. Jaké štěstí, že je to nemožné.“

„Nemožné? Musíš mít pravdu. *Chci* tomu věřit – jinak bych nemohla pochopit, že se to stále ještě nestalo.“

„Co se nestalo?“

„Zrušení války. Ale ne: stejně tak bych mohla říci, že by člověk mohl zrušit zemětřesení...“

„Nevím, co máš na mysli. Co se mě týče, jsem ráda, že tato válka vypukla, protože doufám, že se můj Ludvík vyznamená. I pro mé bratry je to dobrá věc. S povýšením to už trvalo dlouho, teď však mají příležitost –“

„Dostala jsi teď někdy zprávu?“ přerušila jsem ji. „Jsou ti Tvoji všichni zdraví?“

„Vlastně už docela dlouho ne. Ale Ty víš, že je poštovní služba často přerušena, a když je člověk opravdu unaven po dni pochodu nebo boje, nemá moc náladu na psaní. Jsem zcela klidná. Jak Ludvík, tak i moji bratři nosí posvátné amulety – maminka jim je sama dala na krk.“

„Jak si pak představuješ takovou válku, Lori, kde by v obou armádách nosil každý muž amulet? Když kulky poletují sem a tam, zmizí neškodně v oblacích?“

„Já Ti nerozumím. Jsi přece jen tak povrchní, co se víry týče. To mi na tebe už vícekrát žalovala teta Marie.“

„Proč neodpovíš na mou otázku?“

„Protože se posmívá věci, která je mi svatá.“

„Posmívá? Ale to ne... jednoduše o ní rozumně uvažuje.“

„Víš přece, že je to hřích, přenechat vlastnímu rozumu moc soudit věci, které jsou nad jeho rámec. “

„Už mlčím, Lori. Možná máš pravdu: přemýšlení a dumání nemají smysl... Už nějaký čas mi na mysli vyvstávají pochybnosti o věcech, o kterých jsem od pradávna přesvědčena a pocítuji při tom takové soužení. Když ztratím své přesvědčení, že to bylo

bezpodmínečně nutné a správné, začít tuto válku, tak bych nemohla odpustit nikomu, kdo –“

„Myslíš Louse Napoleona? To je samozřejmě intrikář.“

„Ten nebo onen – chtěla jsem oddaně věřit, že to nebyli vůbec žádní lidé, kteří zapříčinili válku, že vypukla sama – jako horečka, jako když vybuchne sopka –“

„Jak jen jsi přepjatá, má drahá. Ale mluvmě přece rozumně. Ted' mě poslouchej. Za krátko bude celý boj u konce a naši muži se vrátí jako rytmistři... Potom budu toho svého uhánět, aby si vzal čtyř- nebo šestitýdenní dovolenou a jel se mnou do lázní. To prospěje jemu po všech těch vytrpěných útrapách a mě po všech těch horečnatých, dlouhých chvílích plných strachování. Nesmíš si ale myslet, že snad nemám vůbec žádný strach... Mohla by to být vůle boží, že jeden z mých milovaných zemře během výkonu vojenské služby – a ona je to také krásná, záviděníhodná smrt... zemřít na poli cti... pro císaře a vlast –.“

„To zní jako nějaký armádní rozkaz.“

„Bylo by to přece hrozné... chudák maminka, kdyby se Gustavovi nebo Karlovi něco přihodilo... Nemluvmě o tom! Tak, na zahrnutí všech děsů platí lázeňská sezóna plná zábavy v lázních... nejlépe v Karlových Varech – tam jsem byla jednou jako malá a božsky jsem se bavila.“

„A já byla v Mariánských Lázních... Tam jsem poznala Arneho... ale proč tu sedíme tak nečinně? Nemáš trochu plátna, abychom mohli cupovat na šarpii? Byla jsem dnes v patriotickém pomocném spolku a přišla tam – hádej kdo?“

V tom jsme byly přerušeny. Posel přinesl dopis.

„Od Gustava!“ vykřikla Lori s radostí, když rozlamovala pečeť.

Poté co přečetla pár řádků, vykřikla, list vypadl z jejích rukou a vrhla se mi kolem krku.

„Lori – má ubohá duše, co se stalo?“ zeptala jsem se hluboce dotčena: „Tvůj muž?“

„Ach bože, ach bože,“ sténala. „Přečti si to sama...“

Zvedla jsem list ze země a začala číst. Mohu nyní citovat přesné znění slov, protože jsem si dopis od Lori následně vyprosila, abych si jeho obsah mohla zanést do deníku.

„Čti nahlas,“ prosila – „nemohla jsem to ani dočíst do konce.“

Udělala jsem, co si přála.

Nejmilejší sestřičko! Včera jsme měli těžkou bitvu – to bude dlouhá listina se jmény padlých. Abys ty – aby se z něj naše ubohá matka nedozvěděla o neštěstí a ty jsi ji mohla pomalu připravit (řekni, že je těžce raněn), piši ti raději ihned, že k bojovníkům padlým za vlast patří i náš statečný bratr Karl.“ Zastavila jsem se, abych obejmula svou přítelkyni.

„Až potud jsem to dočetla,“ řekla tiše.

Se zalykaným hlasem jsem četla dále.

Tvůj muž i já jsme v pořádku. Kdyby ta nepřátelská kulka raději trefila mě: obdivuji Karla pro jeho hrdinskou smrt – padl na začátku bitvy a nevěděl, že tato bitva opět – skončí prohrou. To je příliš hořké. Viděl jsem ho umírat, protože jsme jeli na koních vedle sebe. Ihned jsem z koně seskočil, abych ho zvedl – ještě jeden pohled a byl mrtvý. Kulka mu musela projít srdcem nebo plícemi! Byl to rychlý, bezbolestný konec. Kolik ostatních muselo trpět dlouhé hodiny a ležet uprostřed běsící bitvy, než je smrt spasila. Byl to vražedný den – více než tisíc mrtvol – přátel a nepřátel – pokrývalo bojiště. Mezi mrtvými jsem poznával mnohé známé, milé tváře – jednou z nich byl také ubohý – (tady jsem musela otočit list), ubohý Arno Dotzky... Bezmocně jsem klesla k zemi.

„Je po všem, Marto! Solferino rozhodlo: jsme poraženi.“

S těmito slovy přispěchal můj otec jednoho rána na zahradu, kde jsem seděla na lavičce ve stínu lip.

Vrátila jsem se se svým malým Rudolfem do domu, ve kterém jsem prožila své dětství. Osm dní po velkém neštěstí, které mě potkalo, přesídlila má rodina do Grumitzu, na naše venkovské sídlo v dolním Rakousku a já s nimi. Samotná bych si bývala jen zoufala. Teď byli zase všichni kolem mě jako před mým provdáním: můj otec, teta Marie, můj malý bráška a mé dvě vzkvétající sestry. Všichni dělali, co jen mohli, aby mi pomohli utišit můj žal a přistupovali ke mně s určitou úctou, která mi dělala dobře. V mém smutném osudu tkvěla očividně jistá svátost, něco, co mě povznášelo nad mé okolí – jakýsi druh zásluhy. Vedle krve, kterou na oltář přinesli vojáci byly další svatou úlitbou také slzy oloupených matek vojáků, manželek a nevěst prolité u téhož oltáře. Byl to také ten nepatrný pocit hrdosti – vědomí, že se jedná tak říkajíc o vojenskou čest, ztratit milovaného muže na bojišti – který mi pomáhal snášet

mou bolest nejvíce. A nebyla jsem jediná. Kolik, kolik žen v celé zemi teď truchlilo nad ztrátou svých milovaných, již byli pohřbeni pod italskou půdou...

Bližší podrobnosti o Arnově smrti se ke mně tehdy nedostaly; byl nalezen mrtvý, identifikován a pohřben, to bylo vše, co jsem věděla. Jeho poslední myšlenka směřovala určitě ke mně a k našemu malému pokladu a jeho útěchou v posledním okamžiku muselo být vědomí: vykonal jsem svou povinnost – *více* než svou povinnost.

„Jsme poraženi,“ opakoval můj otec ponuře, když si sedal vedle mě na zahradní lavičku.

„Tudíž byly oběti obětovány zbytečně,“ povzddechla jsem.

„Obětím můžeme závidět, protože o hanbě, která nás postihla, nic nevědí. Ale my se ještě vzchopíme, i když teď – jak se proslýchá – má být uzavřen mír.“

„Ach, bože!“ vstoupila jsem do řeči. „Pro mě ubohou je pozdě, pravda... ale takhle zůstanou přece ušetřeny tisíce jiných.“

„Ty myslíš stále jen na sebe a na jednotlivé lidi. Ale v tomto případě jde o Rakousko.“

„A není snad tvořeno samými jednotlivci?“

„Mé dítě, říše, stát žije delší a důležitější život než jedinci. Ti umírají, generace po generaci a říše se rozpíná dále. Roste její sláva, velikost a moc nebo naopak upadá, zmenšuje se a mizí, když se nechá přemoci jinými říšemi. Proto je to nejdůležitější a nejvyšší, o co musí každý jedinec usilovat a pro co musí vždy rád položit svůj život, existence, velikost a blaho říše.“

Tato slova jsem si vryla do paměti, abych je druhého dne mohla zapsat do deníku. Připadalo mi, že tak mocně a přesvědčivě vyjadřují to, co jsem cítila v dobách svého studia při čtení knih o historii a co v poslední době – od Arnova odchodu – strach a lítost vytěsnily z mého vědomí. Na to jsem se chtěla opět upnout tak silně, jak jen to bude možné, najít v myšlence, že můj nejmilejší padl pro dobro důležité věci, útěchu a povznesení. Že mé neštěstí je jen součástí většího celku.

Teta Marie měla ještě jiné nápady, jak mě utěšit. „Neplač, milé dítě,“ říkala, když mě viděla utápět se v žalu. „Nebud' tak sobecká, neoplakávej ty, kterým se nyní vede dobře. Je mezi svatými a požehnaně na tebe shora shlíží. Ještě pár rychle plynoucích roků na zemi a opět se s ním shledáš ve vší jeho slávě. Pro ty, kteří zůstali na bojišti připravuje nebe své nejkrásnější apartmány... Šťasten je ten, kdo je nahoru povolán v momentě, ve kterém naplňuje svou posvátnou povinnost. Umírajícímu mučedníkovi je umírající voják nejbližší.“

„Mám se tedy těšit z toho, že Arno –“

„Těšit: ne – to by bylo žádáno příliš. Ale svůj osud snášet s pokornou odevzdaností. Je to zkouška, kterou ti sesílá nebe, a ze které vyjdeš jako lepší člověk, utvrzenější ve své víře.“

„Takže abych mohla projít zkouškou a stala se lepším člověkem, musel Arno –“

„Ne proto – však kdo může, kdo smí zdůvodnit spletité cesty osudu? Já tedy zajisté ne.“

Ačkoli jsem proti útěchám tety Marie vždy nalézala podobné výhrady, v jádru duše jsem se oddala myšlence, že si můj osvícený teď v nebi užívá svou odměnu za obět', a že jeho památku mezi lidmi zdobí nesmrtelná sláva hrdinství.

Jak vznešeně – a zároveň bolestivě – na mě působila smuteční ceremonie v katedrále sv. Štěpána, které jsem se zúčastnila den před naším odjezdem. Byl to De profundis pro naše válečníky, padlé a pohřbené na cizí půdě. Uprostřed kostela byl umístěn velký katafalk, obklopený stovkami planoucích svíček a ozdoben vojenskými emblémy – vlajkami, zbraněmi. Chór zpíval dojímavý requiem a přítomní – zpravidla černě oděné ženy – plakali skoro všichni hlasitě. A každý oplakával nejen toho svého, o kterého přišel, ale i všechny ostatní, které postihla stejná smrt. Však také všichni společně, ubozí, stateční bratři ve zbrani, obětovali svůj mladý život pro nás všechny, tedy pro naši zem, pro čest našeho národa. A přeživší vojáci, jenž byli při této ceremonii – všichni generálové a vojáci, kteří se nacházeli ve Vídni, a další **pluky/roty** tvořily pozadí. Ti všichni byli připraveni a odhodláni bez váhání, bez průpovědek, beze strachu, následovat své padlé kamarády... Ano, kadidlo, zvuk varhan a slzy prolité ze společné bolesti, to vše zajisté otevírá bránu nebeskou všem za dobro padlým a Bůh musel dát své požehnání každému, pro kterého zde stál tento katafalk...

Tak jsem tehdy smýšlela. Alespoň jsou toto ta slova, kterými červené sešity popisují smutek.

Asi čtrnáct dní po zprávě o porážce u Solferina dorazila zpráva o podepsání mírové dohody ve Villafrance. Můj otec se všelijak snažil mi vysvětlit, že z politických důvodů bylo nesmírně nutné tento mír uzavřít, načež jsem přitakala, že se mi to jeví jako velice potěšující novina, že jsou zlé boje a umírání u konce, ale tatínek si neodpustil ospravedlňující proslov:

„Nemysli si, že snad máme strach... I když to vypadá, že děláme ústupky, neztrácíme svou čest a víme, co děláme. Kdyby se jednalo o nás samotné, tak bychom se jen kvůli této malé bitvě u Solferina nevzdali. To tedy ne, ještě dlouho ne.“

Potřebovali bychom jen poslat posilu ještě jednoho armádního sboru a nepřítel by musel Milán zase rychle opustit... Ale víš, Marto, tady jde o obecné zájmy a principy. Teď opomineme další bitvy, abychom ochránili další italská knížectví, která by chtěl ten sardinský zloděj spolu se svým francouzským popravčím pomocníkem také přepadnout. Proti Modeně, Toskánsku, kde, jak víš, vládnu dynastie příbuzné s naším císařstvím – dokonce proti Římu, proti papeži chtějí táhnout – vandalové. Když dočasně vydáme Lombardii, tak si můžeme ponechat Benátky a můžeme tím poskytnout oporu státům jižní Itálie a svaté stolici. Chápeš tedy, že jsme z čistě politických důvodů a v zájmu evropské rovnováhy –“

„Ano, otče,“ zastavila jsem ho, „chápu to. Ach, kéž by tyto důvody vyvstaly již před Magentou.“ dodala jsem trpce s povzdechem. Pak, abych změnila téma, jsem poukázala na balíček knih, který dnes dorazil z Vídně.

„Podívej, knihovník nám posílá různé věci k nahlédnutí – mezi nimi také právě vydané dílo jednoho anglického přírodovědce, jakýsi Darwin: *The Origin of Species* – a dodává, že je to prý dílo nesmírně zajímavé, které bude psát dějiny.“

„Mě může vynechat, ten dobrodinec. Kdo se má v tak těžké době jako je tato zajímat o takové lapálie? Co by mohlo být v knize o rostlinných a zvířecích druzích epochální pro nás lidi? Ano, konfederace italských států, hegemonie Rakouska v německém svazku – to jsou dalekosáhlé záležitosti, ze kterých budou sestávat dějiny, až si na tuto anglickou knihu nikdo ani nevzpomene.“

To jsem si zapamatovala.

1.2 Dodatek k překladu

Překlad vznikl v roce 2019. Jedná se o finální verzi překladu, která byla odevzdána vedoucím překladatelského projektu (viz podkapitola *Projekt skupinového překladu*). Tato verze následně prošla závěrečnou korekturou a redakcí, její podoba tudíž nezůstala autentická.

V překladu se nachází několik slov, která jsou zvýrazněna šedou barvou. Tato slova zůstala podobně zvýrazněna i ve finální odevzdané verzi. Jednalo se totiž o slova, o jejichž konečném překladatelském řešení musela rozhodnout závěrečná korektura tak, aby byla zajištěna konzistentnost celého překladu *Složte zbraně!*.

Předložená verze překladu bohužel vykazuje nedostatky, které v některých případech mohly souviset s neuložením změn v online dokumentu. Nicméně jsme do ní nechtěli nijak zasahovat – byla totiž výchozím textem pro následnou redakci textu provedenou vedoucími projektu. Zároveň však chceme dokázat, že jsme si nedostatků vědomi, a alespoň na tomto místě je opravit. Obsahovým nepřesnostem se budeme věnovat v podkapitole *Typologie překladatelských posunů*. Pro dodatečnou opravu gramatických, pravopisných a typografických nesrovnalostí našeho překladu jsme vyhradili tuto podkapitolu, ve které jsou nalezené chyby přehledně shrnuty a opraveny ve formě tabulky.

Strana	Překlad	Oprava
9	[...] že samotné melancholické pocity jsou vznešené a hodny toho, být vyjádřeny poetickou prózou a jako takové zaneseny do červených sešitů?	[...] že samotné melancholické pocity jsou vznešené a hodny toho být vyjádřeny poetickou prózou a jako takové zaneseny do červených sešitů?
9	<i>Ach, Johanko z Arku – blahoslavená hrdinko, kéž bych jen mohla být jako ty! Nést královský praporec, prokázat čest svému králi a pak, zemřít – pro dobro vlasti, to nejcennější!</i>	<i>Ach, Johanko z Arku – blahoslavená hrdinko, kéž bych jen mohla být jako ty! Nést královský praporec, prokázat čest svému králi a pak zemřít – pro dobro vlasti, to nejcennější!</i>
9	„Ať žije Marie Terezie, ať žije naše královna!“	„Ať žije Marie Terezie, ať žije naše královna!“
9	[...] podmaní si trůn, jako Cromwell, nebo světovou říši, jako Bonaparte.	[...] podmaní si trůn jako Cromwell nebo světovou říši jako Bonaparte.
10	[...] bezmála božskost – ti, jenž se nad veškerým zbylým obyvatelstvem tyčili jako alpské a himalájské vrcholky nad travinami a květinami v údolí.	[...] bezmála božskost – ti, již se nad veškerým zbylým obyvatelstvem tyčili jako alpské a himalájské vrcholky nad travinami a květinami v údolí.
10	Můj tatínek byl tak pyšný na své válečné zážitky a mluvil	Můj tatínek byl tak pyšný na své válečné zážitky a mluvil

	o „výpravách, na kterých se spolupodílel“, vždy s takovým zadostiučiněním [...]	o „výpravách, na kterých se spolupodílel“ vždy s takovým zadostiučiněním [...]
10	[...] Kateřiny II. Veliké: „vedla válku s tím či oním sousedním státem, podmanila si tu či onu zem.“	[...] Kateřiny II. Veliké: „vedla válku s tím či oním sousedním státem, podmanila si tu či onu zem...“
11	[...] bylo předkládáno za děsivé obrazy bitev na Zemi [...]	[...] bylo předkládáno za děsivé obrazy bitev na zemi [...]
11	Zimní měsíce jsme trávili ve Vídni, léto pak na jednom sídle v dolním Rakousku.	Zimní měsíce jsme trávili ve Vídni, léto pak na jednom sídle v Dolním Rakousku.
12	Na rozdíl od hry na klavír, která byla také součástí výchovného plánu, a které jsem se vytrvale bránila.	Na rozdíl od hry na klavír, která byla také součástí výchovného plánu a které jsem se vytrvale bránila.
12	[...] a ctižádosti, které naplňují srdce mladíků a dívek, a které se uskutečňují ve všech formách [...]	[...] a ctižádosti, které naplňují srdce mladíků a dívek a které se uskutečňují ve všech formách [...]
12	Toto léto byla mé tetě naordinována lázeňská léčba v Mariánských lázních.	Toto léto byla mé tetě naordinována lázeňská léčba v Mariánských Lázních.
12	Ale co se na první „Reunion“, které jsem se zúčastnila, nestalo!	Ale co se na první „reunion“, které jsem se zúčastnila, nestalo!
14	A náhodou byl můj skvostný Husar zároveň také statečný, dobrosrdečný mladík [...]	A náhodou byl můj skvostný husar zároveň také statečný, dobrosrdečný mladík [...]
16	[...] to by bylo strašně!	[...] to by bylo strašně!
17	[...] jako o touhu po dobrodružném tažení, které s sebou přinese změnu, touha po vyznamenání [...]	[...] jako o touhu po dobrodružném tažení, které s sebou přinese změnu, touhu po vyznamenání [...]
19	Stejně, které muselo posloužit i při volbě budoucího povolání našeho synka, a které mi i v tuto chvíli	Stejně, které muselo posloužit i při volbě budoucího povolání našeho synka a které mi i v tuto chvíli

	připadalo jako střípek moudrosti.	připadalo jako střípek moudrosti.
21	Cítila jsem se jako bych tu nešťastnici chtěla tisknout na svou hrud'.	Cítila jsem se, jako bych tu nešťastnici chtěla tisknout na svou hrud'.
21	„Celé město to ví... Je kolem toho mnoho jásotu, tato válka se těší velké slávy.“	„Celé město to ví... Je kolem toho mnoho jásotu, tato válka se těší velké slávě.“
21	Je radostí bez sebe, že to celé vypukne a fakt, že se Arno může zapojit, vidí jako jeho obrovskou příležitost.	Je radostí bez sebe, že to celé vypukne, a fakt, že se Arno může zapojit, vidí jako jeho obrovskou příležitost.
23	[...] se stejnou korektností, s jakou jsem tančila figury čtverylky na komorním plese, a s jakou jsem se klaněla, když císařovna vešla do sálu.	[...] se stejnou korektností, s jakou jsem tančila figury čtverylky na komorním plese a s jakou jsem se klaněla, když císařovna vešla do sálu.
23	Náš zámecký kaplan v dolním Rakousku a nuncius ve Vídni mi nemohli nic vyčítat, ale obvinění předložené mou tetou bylo zcela oprávněné.	Náš zámecký kaplan v Dolním Rakousku a nuncius ve Vídni mi nemohli nic vyčítat, ale obvinění předložené mou tetou bylo zcela oprávněné.
23	Člověk často zapomíná, že to jsou dva davy lidí, které se proti sobě vrhají do boje a chápe celou událost jako by to byla nějaká vznešená [...]	Člověk často zapomíná, že to jsou dva davy lidí, které se proti sobě vrhají do boje a chápe celou událost, jako by to byla nějaká vznešená [...]
23	Veškerou zodpovědnost nese moc, která přesahuje vůli jedince, a která ze své strany zajišťuje pouze naplnění předem daných osudů národa.	Veškerou zodpovědnost nese moc, která přesahuje vůli jedince a která ze své strany zajišťuje pouze naplnění předem daných osudů národa.
23	To je takové pochmurné a uctivé chápání války, jaké má většina lidí, a jaké jsem měla i já...	To je takové pochmurné a uctivé chápání války, jaké má většina lidí a jaké jsem měla i já...

25	[...] dívala jsem se, jak dřímá a tiše brečela...	[...] dívala jsem se, jak dřímá, a tiše brečela...
25	Toto lhostejné Tik-ťak mě zraňovalo.	Toto lhostejné tik-ťak mě zraňovalo.
25	I to světlo za stínidlem hořelo tak bez zájmu jako tikaly hodiny se svým hloupým nehybným [...]	I to světlo za stínidlem hořelo tak bez zájmu, jako tikaly hodiny se svým hloupým nehybným [...]
26	Budu ti často psát, tak často jak jen to bude možné a budu tě informovat o tom [...]	Budu ti často psát, tak často jak jen to bude možné, a budu tě informovat o tom [...]
27	Okamžiky vnášejícími světlo do mého života byli samozřejmě zprávy, které jsem obdržela od Arneho samotného.	Okamžiky vnášejícími světlo do mého života byly samozřejmě zprávy, které jsem obdržela od Arneho samotného.
28	<i>Chudáci mladíci, kteří tam padnou, a které tam člověk musí nechat ležet [...]</i>	<i>Chudáci mladíci, kteří tam padnou a které tam člověk musí nechat ležet [...]</i>
33	Už nějaký čas mi na mysli vyvstávají pochybnosti o věcech, o kterých jsem od pradávna přesvědčena a pocítuji při tom takové soužení.	Už nějaký čas mi na mysli vyvstávají pochybnosti o věcech, o kterých jsem od pradávna přesvědčena, a pocítuji při tom takové soužení.
34	„Myslíš Louse Napoleona? To je samozřejmě intrikář.“	„Myslíš Louise Napoleona? To je samozřejmě intrikář.“
35	[...] přesídlila má rodina do Grumitzu, na naše venkovské sídlo v dolním Rakousku a já s nimi.	[...] přesídlila má rodina do Grumitzu, na naše venkovské sídlo v Dolním Rakousku a já s nimi.
35	Vedle krve, kterou na oltář přinesli vojáci byly další svatou úlitbou také slzy oloupených matek vojáků, manželek a nevěst prolité u téhož oltáře.	Vedle krve, kterou na oltář přinesli vojáci, byly další svatou úlitbou také slzy oloupených matek vojáků, manželek a nevěst prolité u téhož oltáře.
37	Je to zkouška, kterou ti sesílá nebe, a ze které vyjdeš jako lepší	Je to zkouška, kterou ti sesílá nebe a ze které vyjdeš jako lepší

	člověk [...]	člověk [...]
37	[...] v jádru duše jsem se oddala myšlence, že si můj osvícený teď v nebi užívá svou odměnu za oběť, a že jeho památku mezi lidmi zdobí nesmrtelná sláva hrdinství.	[...] v jádru duše jsem se oddala myšlence, že si můj osvícený teď v nebi užívá svou odměnu za oběť a že jeho památku mezi lidmi zdobí nesmrtelná sláva hrdinství.
38	Když dočasně vydáme Lombardii, tak si můžeme ponechat Benátky a můžeme tím poskytnout oporu státům jižní Itálie a svaté stolici.	Když dočasně vydáme Lombardii, tak si můžeme ponechat Benátky a můžeme tím poskytnout oporu státům jižní Itálie a Svaté stolici.

Tabulka 1

2. Komentář překladu

Za účelem vytvoření co nejkompaktnějšího komentáře překladu, zahrnujícího nejrelevantnější faktory, vycházíme z překladatelských modelů a teorií několika světových translatologů, které kombinujeme.³

Začátek komentáře přibližuje okolnosti, které stály za výběrem předlohy. Poté následuje překladatelská analýza, kde se zaměříme na informace týkající se díla *Die Waffen nieder!*. V dalších podkapitolách (viz *Strategie řešení překladatelských problémů* a dále) se již budeme zabývat přímo překladem předloženým v úvodu práce, teorie je v nich doprovázena konkrétními příklady.

³ E. Gromová (2003); R. Jakobson (1995); J. Levý (2012); Ch. Nord (1991, 1995); A. Popovič (1975)

2.1 Zdůvodnění volby předlohy

Na tomto místě bychom rádi objasnili, proč byl pro překlad zvolen právě onen protiválečný román.

Nabídka na překlad románu *Die Waffen nieder!* přišla v rámci mého magisterského studia, konkrétně v době, kdy jsem byla v prvním ročníku. U příležitosti konání mezinárodní konference *Bertha von Suttner: 130 let myšlenek, které nestárnou* se její iniciátoři obrátili na Ústav translatologie s prosbou o vyhotovení českého překladu autorčina nejznámějšího díla, kterým chtěli návštěvníky konference následně obdarovat.

Jak vyplývá z předchozího odstavce, volba předlohy nezávisela přímo na mé osobě. O románu jsem slyšela prvně zároveň s nabídkou podílet se na jeho překladu. Svého rozhodnutí zapojit se jsem ale v žádném případě nelitovala ani později, kdy jsem již o knize věděla více, naopak.

Protože pro mě byl obor překladatelství nový (v bakalářském studiu jsem vystudovala obor Německý jazyk pro odbornou praxi), oslovila mě v první řadě možnost získat praktickou zkušenost a pracovat na reálné zakázce. Velkým přínosem bylo postupné prohlubování teoretických znalostí z oboru, především jejich aplikace v praxi. Několikrát jsem během procesu překládání získala teoretické znalosti zcela nové, například během konzultací vhodných překladatelských řešení, což mi pomáhalo rychleji eliminovat mé nedostatky v oboru.

Velice mě zaujala také idea stojící za vznikem překladu, a sice představit a zviditelnit výjimečnou ženu a autorku románu Berthu von Suttner, jejíž jméno, ačkoli se zasadila o mnohé, jen málokomu něco prozradí. Nebudu zastírat, i mně byla autorka neznámá, o to více mě těšilo dozvídat se během procesu překladatelské analýzy a překládání další zajímavosti z jejího života.

2.2 Překladatelská analýza

Naše překladatelská analýza staví na modelu německé translatoložky Christiane Nord. Jak ve své publikaci *Textanalyse und Übersetzen* doporučuje sama autorka, začínáme i my nejprve analýzou vnětextových faktorů a teprve potom se zaměřujeme na faktory vnitrotextové.⁴ U některých bodů analýzy si ještě dovolíme mírně pozměnit jejich pojmenování (např. místo bodu *Autor* či *Vysílatel textu* volíme *Život a odkaz Berthy von Suttner*).

Při rozboru vnětextových a vnitrotextových faktorů se zaměřujeme výhradně na román *Die Waffen nieder!*.⁵ Záměrně se blíže nevyjadřujeme k překladu *Kniha první*, jsou-li uvedené příklady vyňaty z něj, poněvadž se jím zevrubně zabýváme v podkapitole *Strategie řešení překladatelských problémů*.

2.2.1 Vnětextové faktory

2.2.1.1 Život a odkaz Berthy von Suttner (1843–1914)

Člověk by s lehkostí popsal stovky stran ve snaze barvitě vylicít život oné hraběnky Kinské a stále by neměl dostatek prostoru zmínit každíčkou podrobnost, kterou se o něm postupem času podařilo zjistit (mimo jiné i díky autorčiným memoárům či dochované osobní korespondenci s Alfredem Nobelem). Velké množství doposud vydaných biografií je toho ostatně důkazem. Není se čemu divit, uvážíme-li, že za svůj život vydala Bertha von Suttner celkem čtyřicet knih, žila v několika různých zemích a do okruhu jejích blízkých přátel patřili takoví velikáni jako vynálezce

Bod *Život a odkaz Berthy von Suttner* výjimečně není napsaná v odborném stylu, ale ve stylu publicistickém. Toto nekonvenční rozhodnutí, které není v souladu s běžnými náležitostmi diplomových prací, bylo však zcela záměrné. Jelikož život autorky osvětluje mnohé aspekty díla *Die Waffen nieder!*, chtěli jsme ho recipientovi této diplomové práce představit podrobněji. Dlouhý odměřený popis autorčiny biografie se nicméně jevil jako nezáživný a oťelý, proto jsme zvolili tuto nezvyklou formu.

⁴ NORD, Christiane: *Textanalyse und Übersetzen: theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*. 3. Aufl. Heidelberg: Julius Groos Verlag, 1995. Strany 40–42. ISBN 3-87276-649-X.

⁵ V této a dalších podkapitolách budeme uvádět příklady z výchozího textu. Pojem „výchozí text“ (VT) odkazuje na následující knihu: SUTTNER, Bertha von: *Die Waffen nieder!* Altenmünster: Jazzybee Verlag Jürgen Beck. 326 stran. ISBN 9783849699734.

dynamitu Alfred Nobel, psát je skutečně o čem.⁶ Pro účely této práce bude ale pozornost zaměřena na největší milníky jejího života a pokusíme se tak podat biografii, která sice nebude patřit k těm nejrozsáhlejším, zároveň nám však pomůže vytvořit si ucelenou představu o tom, kým tato výjimečná žena vlastně byla. V závěru krátce pohovoříme o poselství, které nám zanechala.

Bertha von Suttner, rozená Bertha Sophia Felicita hraběnka Kinská z Vchynic a Tetova, přišla na svět 9. června roku 1843.⁷ Nenarodila se však v paláci Kinských na Staroměstském náměstí, jak některé zdroje chybně uvádějí, nýbrž v domě U deseti panen, který se nacházel nedaleko až do období po první světové válce.⁸ Nicméně je to právě palác Kinských, kde je dnes k vidění její pamětní deska.

Narozena do šlechtické rodiny, přesto však šlechtickými kruhy a „vyšší společností“ vyčleňována. Na vině byla její pokulhávající urozenost. Otec, hrabě František Josef Kinský, se totiž oženil s Žofií von Körner. Neurozenost jeho chotě ještě „korunoval“ neostyšný věkový rozdíl bezmála padesáti let. Později hraběnka Žofie Kinská byla možná z části chráněna štítem titulu svého manžela, jistou izolaci však cítila i za jeho života, natož pak po jeho smrti.

Snadno si tak odvodíme, že Bertha von Suttner, narozená již jako poloviční sirotek ovdovělé matce, toto vyčleňování pociťovala zrovna tak. Zárným příkladem byl samotný křest Berthy, kde jí za kmotru šla komorná v doprovodu s bratrem Arthurem, jelikož se všichni manželovi příbuzní zdráhali tohoto úkolu zhostit.⁹ Jak ale ve své publikaci uvádí Ladislav Řezníček: „*Ani zapřísáhlá rodová nenávist a rafinované intriky však nemohly zabránit tomu, že na úředním dokumentu, křestním listu Berty Kinské, byla zaznamenána její příslušnost ke slavnému rodu české šlechty.*“¹⁰ Tato příslušnost jí v mnohých ohledech pomohla (směla se pohybovat mezi společenskou smetánkou). Faktem ale zůstávalo, že nemohla doložit 16 předků pocházejících

⁶ VANČURA, Jiří: *Einsteinovo řešení světa bez válek*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2001. Strany 9–20. ISBN 80-7239-088-0.

⁷ Tamtéž. Strana 9.

⁸ HAMANN, Brigitte: *Bertha von Suttner – život pro mír*. Přeložila Alena BLÁHOVÁ. Praha: One Woman Press, 2006. Strana 11. ISBN 80-86520-10-2.

⁹ Tamtéž. Strany 12–16.

¹⁰ ŘEZNÍČEK, Ladislav: *Berta Suttnerová: 1843-1914: nositelka Nobelovy ceny míru*. Praha: Biblioscandia, 2003. Strana 7. ISBN 80-254-1877-4.

z vysoké aristokracie – tedy urozenost, což jí v praxi navazování kontaktů značně stěžovalo. I přes to, že se v souvislosti s otázkou urozenosti neustále potýkala s oprávněnými pocity méněcennosti, byla na svůj původ pyšná.¹¹ To dokládá mimo jiné skutečnost, že v úvodu svých memoárů předkládá kopii svého křestního listu.¹²

Vraťme se ale zpět k dětství Berthy von Suttner. Většinu mládí prožila v Brně, po boku hraběte Fürstenberga, své matky a bratra Arthura, který byl však záhy poslán do školy kadetů. Zde se jí dostalo vzdělání, o jakém by jiné dívky mohly jen snít, a tak například ovládala nejen jeden světový jazyk.¹³ O něco déle se do domácnosti přistěhovala její teta z matčiny strany i se svou dcerou, tedy sestřenicí Berthy, Elvírou. V tomto období se na nějaký čas vrací i bratr Arthur. Zatímco vztah Berthy a jejího bratra nikdy nepřekypoval sourozeneckou náklonností (později žije Arthur v osamocení v Dalmácii), se sestřenicí Elvírou si byly velice blízké. Překážku pro ně nepředstavovaly ani odlišné představy o životě. Elvíra, zasvěcována do literatury od útlého věku, nepřetržitě básnila a toužila být slavnou spisovatelkou. Oproti tomu bylo touhou mladičké Berthy stát se pravou dámou a podmaňovat si mužské nápadníky. Nelze opominout, že i díky Elvěře Bertha získává opět o něco širší rozhled – „*S Elvírou od té doby společně četla a pracovala, jejím prostřednictvím poznala velké spisovatele [...]*“¹⁴ Matky obou dívek holdující hazardním hrám však bujaře rozhazovaly veškeré úspory. Nakonec opustily dům hraběte Fürstenberga a přestěhovaly se i s dcerami nejprve do Vídně, posléze na venkov do Klosterneuburgu.

Po několika letech se sestřenice Elvíra provdala a z Berthy se po neúspěšných námluvách a vícero zrušených zasnubách stala třicetiletá „stará panna“. Finančně na tom stále nebyla dobře. Možnost provdat se za bohatého ženicha a přijít tak snadno a rychle k penězům se jí nejen přičila, ale v tomto věku navíc i pomalu rozplývala před očima. Zrovna tak představa žít do konce života v chudých poměrech a s matkou, ať už byl jejich vztah jakkoli vřelý, jí nelichotila. Poslední cestou připadající v úvahu bylo

¹¹ HAMANN, Brigitte: *Bertha von Suttner – život pro mír*. Přeložila Alena BLÁHOVÁ. Praha: One Woman Press, 2006. Strana 15. ISBN 80-86520-10-2.

¹² KEMPF, Beatrix: *Bertha von Suttner: Das Lebensbild einer grossen Frau: Schriftstellerin, Politikerin, Journalistin*. 2., unveränderte Aufl. Wien: Österreichischer Bundesverlag, 1965. Strany 11–12.

¹³ VANČURA, Jiří: *Einsteinovo řešení světa bez válek*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2001. Strany 10–11. ISBN 80-7239-088-0.

¹⁴ HAMANN, Brigitte: *Bertha von Suttner – život pro mír*. Přeložila Alena BLÁHOVÁ. Praha: One Woman Press, 2006. Strana 20. ISBN 80-86520-10-2.

najít si zaměstnání, v jejím případě byla ideálním řešením pozice guvernantky. Netrvalo dlouho a v roce 1873 Bertha von Suttner přijmula zmiňovanou pozici v rodině barona Karla von Suttner, kde vychovávala a vzdělávala jeho dcery. Nenalezla zde ale pouze novou práci, nýbrž i svou životní lásku – bratra svých „svěřenkyň“, o sedm let mladšího Arthura Gundaccara von Suttner, se kterým se několik let tajně scházela.¹⁵

Sňatek s Arthurem, už jen pro věkový rozdíl, nepřicházel v úvahu. Nejschůdnější variantou bylo odjet. Bertha proto odpověděla na novinový inzerát postaršího muže hledajícího sekretářku a hospodyně v jedné osobě. Jak se ukázalo, oním mužem nebyl nikdo jiný než samotný Alfred Nobel. Bertha odcestovala do Paříže, kde strávila nakonec jen několik dní, než se vrátila zpět do Vídně a roku 1876 se tajně provdala za Arthura. Spolu s ním následně utekla do Gruzie.

V Gruzii manželé Suttnerovi trávili spoustu času četbou, sebevzděláváním, a především objevili svou vášeň pro psaní. Právě tato životní etapa nejvíce zformovala jejich názor na válku.¹⁶ Bertha psala zpočátku hlavně sociálně kritické romány a úvahy, které reflektovaly aktuální dění.¹⁷ Po nějaké době zemřela matka, v této době již známé, spisovatelky a její stesk po domově byl o to větší.¹⁸ Po devíti nelehkých, ale přesto velice plodných a přínosných letech strávených v Gruzii, se manželé roku 1885 vrátili zpět do Rakouska.

V Rakousku pokračovali ve své tvorbě, kromě jiného také proto, aby rodina, se kterou v tomto období znovu sdíleli střechu nad hlavou, nepřišla úplně na mizinu. Jedním z děl, které Bertha v tomto období vydala je například román *High Life*, ve kterém tematizuje myšlenky demokracie. Spolu s Arthurem nadále cestovali a udržovali styky nejen s dalšími spisovateli. Během jejich pobytu v Paříži (1886/1887) se Bertha znovu setkala i s Alfredem Nobelem, co ale bylo ještě důležitější – dozvěděla se o asociaci *International Arbitration and Peace Association* vznikající v Londýně. Zcela ohromena tímto počinem se rozhodla vydat svůj nejslavnější román

¹⁵ Tamtéž. Strany 11–41.

¹⁶ Tamtéž. Strany 71–76.

¹⁷ KEMPF, Beatrix: *Bertha von Suttner: Das Lebensbild einer grossen Frau: Schriftstellerin, Politikerin, Journalistin*. 2, unveränderte Aufl. Wien: Österreichischer Bundesverlag, 1965. Strany 16–19.

¹⁸ HAMANN, Brigitte: *Bertha von Suttner – život pro mír*. Přeložila Alena BLÁHOVÁ. Praha: One Woman Press, 2006. Strana 87. ISBN 80-86520-10-2.

Die Waffen nieder!, jehož rozboru se budeme věnovat v dalších podkapitolách komentáře překladu.¹⁹

Žádné další z jejích děl už úspěch tohoto románu nepředčilo, i tak ale Bertha svými články, esejemi apod. nadále živila nejen sebe, ale i svého manžela a pokrývala dluhy, které zůstaly po její rodině. Získání Nobelovy ceny za mír v roce 1905 jí značně usnadnilo financování rodinných dluhů.²⁰

Dostáváme se k roku 1914, tedy roku, kdy život Berthy von Suttner vyhasíná, a to jen několik dní před vypuknutím první světové války. Do posledních chvil se její myšlenky upínaly na světový mír. Velice dobře si byla vědoma toho, že se nebezpečí války neúprosně zvětšuje a neustále na tento fakt upozorňovala. Jak moc by jejího pacifistického ducha „podlomily“ sarajevský atentát a následné vypuknutí války, to si můžeme jen domýšlet.²¹

Přesuneme-li se k otázce odkazu této autorky, spočívá bezesporu především v jejím neúnavném a zarputilém boji za mír. Jak píše Jiří Vančura: „*To ona veřejnosti poprvé představila válku jako nelidskou, tragickou záležitost, již nelze ničím ospravedlnit, ale které je nutno čelit, dokud ještě zbývá čas.*“²² Ať už své pacifistické myšlenky šířila prostřednictvím tvůrčího psaní či založením *Společnosti přátel míru* (*Österreichische Friedensgesellschaft*) v roce 1891, nikdy se od svého snu, tedy světa bez válek, nenechala odradit.²³ V této souvislosti je záhodno zmínit, že bránila práva menšin a se svým manželem sdílela naprostý odpor k antisemitismu.²⁴

Bertha von Suttner však ani zdaleka nezůstává jen u tématu „pacifismus“. Velice kriticky se například ohrazovala proti tradiční výchově dívek. Školní výuce pak vyčítala

¹⁹ KEMPF, Beatrix: *Bertha von Suttner: Das Lebensbild einer grossen Frau: Schriftstellerin, Politikerin, Journalistin*. 2, unveränderte Aufl. Wien: Österreichischer Bundesverlag, 1965. Strany 19–27.

²⁰ STREERUWITZ, Marlene: *Marlene Streeruwitz über Bertha von Suttner*. Wien: Mandelbaum Verlag, 2014. Strana 15. ISBN 978-3-85476-456-4.

²¹ VANČURA, Jiří: *Einsteinovo řešení světa bez válek*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2001. Strana 48. ISBN 80-7239-088-0.

²² Tamtéž. Strana 48.

²³ Bertha von Suttner. *Suttneruni.at* [online]. [cit. 26. 9. 2021]. Dostupné z: <https://www.suttneruni.at/de/universitaet/bertha-von-suttner>

²⁴ VANČURA, Jiří: *Einsteinovo řešení světa bez válek*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2001. Strana 25. ISBN 80-7239-088-0.

nejen omezování dětské inteligence, ale i ono typické drilování. To podle jejího názoru děti od učení spíše odrazovalo. Jakožto žena liberálně smýšlející vinila především církev.²⁵ Ideálně měla výuka stavět na nejnovějších poznatcích z oblasti vědy. Ve vzdělání, respektive vzdělaných lidech, spatřovala jeden z nejsilnějších nástrojů v boji proti válkám.²⁶

Častěji, než by si člověk pomyslel, je tato volnomyšlenkářka spojována taktéž s otázkami feminismu. Jak bylo již zmíněno, stala se v roce 1905 držitelkou Nobelovy ceny za mír. Skutečností, o které jsme zprvu úmyslně pomlčeli, však je, že se stala první ženskou nositelkou této ceny. Dokázala se proslavit literární tvorbou, a to v době, kdy se v této profesi nedostávalo velkého zadostiučinění ani mužům, natož ženám. A v neposlední řadě se angažovala také politicky v časech, kdy byla politická půda ženám upírána – jako první žena získala například pozvání k zasedání meziparlamentární Unie.²⁷

Jméno „Bertha von Suttner“ je dnes sice hojně obsaženo v názvech ulic, náměstí či nejrůznějších institucí ve světě, přesto bohužel nelze říci, že by se jí za její neúnavné nasazení a zásluhy dostalo náležité odměny v podobě popularity. V zapomnění totiž tato bojovnice za mír upadá nejen ve svém rodišti, tedy v Česku, ale i v jiných zemích, ve kterých mnohdy strávila řadu let (viz citace komentáře níže). Na tento smutný fakt poukazuje například krátký článek Petra Chrdleho, ve kterém stojí: „[...] *dělal jsem si malou soukromou anketu, co vše o ní vědí naši lidé – od středoškoláků po důchodce. A zjistil jsem, že přes 90 % lidí vůbec nic.*“²⁸ Ani pan Dr. Peter van den Dungen, předseda mírového institutu Berthy von Suttner (*Bertha von Suttner Peace-Institute*) v Haagu, nedošel ve svém komentáři, jež velice ochotně poskytl pro účely zpracování této diplomové práce, k jinému závěru: “*My basic view is that in all countries (including the ones she was closely associated with) she is not, or not sufficiently,*

²⁵ HAMANN, Brigitte: *Bertha von Suttner – život pro mír*. Přeložila Alena BLÁHOVÁ. Praha: One Woman Press, 2006. Strana 29. ISBN 80-86520-10-2.

²⁶ *Poselství Berty Suttnerové-Kinské dnešku: sborník projevů na konferenci ve dnech 12.-13. listopadu 2005*. Praha: Společnost Berty Suttnerové ve spolupráci s Maticí Čech, Moravy a Slezska, 2006. Strana 115. ISBN 80-903384-1-0.

²⁷ VANČURA, Jiří: *Einsteinovo řešení světa bez válek*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2001. Strany 18–21. ISBN 80-7239-088-0.

²⁸ CHRDLÉ, Petr: *Bertha von Suttner v zapomnění?*. *Dobřichovické Kukátko*. Dobřichovice: Dobřich s. r. o., 2019, číslo 2, strany 31–32.

remembered and recognised, including in her own countries of the Czech Republic, Austria, Germany, and Georgia where she lived for nine years.”²⁹

2.2.1.2 Cílový čtenář

K určení adresáta originálu nám pomůže výňatek z autorčiných osobních memoárů, které si dlouhá léta vedla. Co se týče románu *Die Waffen nieder!*, poznamenala si následující: „*Und am wirksamsten, so dachte ich, konnte ich das in Form einer Erzählung tun. Dafür würde ich sicherlich ein größeres Publikum finden als für eine Abhandlung.*“³⁰ Vidíme tedy, že byl důraz kladen na to, aby kniha oslovila co možná nejširší publikum. Tento důraz byl natolik velký, že dokonce ovlivnil i výběr literárního žánru.

Jak Bertha von Suttner dále objasňuje, žánr „román“ ji umožňoval zakomponovat emoce, jakousi lidskost, což spíše osloví více čtenářů a vzbudí jejich zájem, než kdyby psala pouhé pojednání předkládající objektivní argumenty.³¹

Román byl tedy určen široké laické německy mluvící veřejnosti. (Na tomto místě musíme připomenout, že se nacházíme v době Rakouska-Uherska, kdy byla němčina velice rozšířeným jazykem.) Fakt, že se román obracel k rozmanitému spektru čtenářů, je zjevný i na odmítavých stanoviscích novin a týdeníku, na které se autorka zprvu obracela s představou, že bude román vycházet po částech: „*Große Kreise unserer Leser würden sich durch den Inhalt verletzt fühlen.*“³² Proto vydání románu nakonec zaštitilo, jak je blíže popsáno v bodě *Médium*, německé nakladatelství a román vyšel rovnou v podobě knihy. (Německo bylo liberálnější.)³³

Dílo nepočítá nutně se čtenářem zasvěceným do historie a reálií, jelikož veškeré historické události podrobně líčí, a tím s nimi čtenáře zároveň obeznamuje. Naše tvrzení dokládá například následující citace: „*Suttnerová napsala „román pro ženy“*“,

²⁹ Komentář Dr. Petera van den Dungena (*Příloha 1*)

³⁰ SUTTNER, Bertha von: *Memoiren* [online]. Erstdruck. Stuttgart und Leipzig: Deutsche Verlags-Anstalt, 1909. Strana 177. [cit. 3. 10. 2021]. Dostupné z: https://scholarsarchive.byu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1025&context=sophnf_nonfict

³¹ Tamtéž. Strana 177.

³² Tamtéž. Strana 178.

³³ VANČURA, Jiří: *Einsteinovo řešení světa bez válek*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2001. Strana 18. ISBN 80-7239-088-0.

*neobracela se k intelektuálním elitám, ale k ženám, čtenářkám, nejširším vrstvám.*³⁴ Jak vidíme, Jiří Vančura ještě navíc zdůrazňuje ženy/čtenářky, sama autorka ale v deníku hovoří o „publiku“ (viz citace v úvodu tohoto bodu). Vzhledem k povaze žánru lze samozřejmě usuzovat, že ženské publikum, minimálně z počátku, než kniha získala svůj věhlas, převažovalo.

2.2.1.3 Médium

Román *Die Waffen nieder!* s podtitulem *Eine Lebensgeschichte von Bertha von Suttner* poprvé vyšel v roce 1889, v Drážďanech a Lipsku. O jeho výtisk se postaralo německé nakladatelství *Edgar Pierson's Verlag*. Román vyšel ve dvou svazcích – *Band 1* a *Band 2*, rozsah každého z nich se pohyboval okolo 330 stran.³⁵ První vydání knihy čítalo celkem 1000 výtisků, v průběhu dalších let byla kniha ještě několikrát opětovně vydána, v roce 1905 bylo k dispozici už její 37. vydání.³⁶

Sehnat vydavatele, který by se s ohledem na kontroverznost knihy postaral o její výtisk, nebylo snadné.³⁷ Nakladatelství jmenované výše se však zaměřovalo na aktuální literaturu své doby a na díla tehdejších naturalistů, například Arthura Schnitzlera, a nakonec tento budoucí bestseller vydalo.³⁸

V souvislosti s bodem *Médium* si dovolíme dodat dvě zajímavosti, které pro překladatelskou analýzu nejsou relevantní, ale i přesto jsou zmínění hodné. Tou první je, že byl román *Die Waffen nieder!* přeložen do více než 15 jazyků.³⁹ Mezi nimi i do jazyka českého. Autorkou prvního českého překladu z roku 1896 s názvem *Odzbrojte!* byla s největší pravděpodobností Vlasta Pittnerová. S jistotou to tvrdit nelze, jelikož

³⁴ Tamtéž. Strana 17.

³⁵ *Die Waffen nieder!* *Wikiwand.com* [online]. [cit. 4. 10. 2021]. Dostupné z: https://www.wikiwand.com/de/Die_Waffen_nieder!#/Ausgaben

³⁶ KEMPF, Beatrix: *Bertha von Suttner: Das Lebensbild einer grossen Frau: Schriftstellerin, Politikerin, Journalistin*. 2, unveränderte Aufl. Wien: Österreichischer Bundesverlag, 1965. Strany 29–30.

³⁷ VANČURA, Jiří: *Einsteinovo řešení světa bez válek*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2001. Strana 18. ISBN 80-7239-088-0.

³⁸ ERSTIC, Marijana, SCHUHEN, Georg, TSCHILSCHKE, Christian von (Hg.): *>>Madame Bovary, c'est nous!<< – Lektüren eines Jahrhundertromans*. Bielefeld: transcript Verlag, 2021. Strana 165. ISBN 978-3-8394-5284-4.

³⁹ *Die Waffen nieder!* *Wikiwand.com* [online]. [cit. 1. 11. 2021]. Dostupné z: https://www.wikiwand.com/de/Die_Waffen_nieder!#/Ausgaben

v díle stojí: „*Památce Vojty Náprstka, původce překladu této knihy.*“⁴⁰ Presentace PhDr. Ladislava Řezníčka poskytuje možné objasnění věci: „*V. Pittnerová 1896 překládá „Odzbrojte“ (na popud V. Náprstka).*“⁴¹ Druhou zajímavostí je protiválečný film, který byl podle románu *Die Waffen nieder!* natočen. Film pojmenovaný stejně jako román vznikl v Dánsku a jeho premiéra se měla konat v září roku 1914. V tu dobu bylo totiž plánováno konání světového mírového kongresu ve Vídni, na kterém měl být film promítán. Jelikož ale vypukla 1. světová válka, byl kongres zrušen. Premiéra filmu se nakonec uskutečnila ještě v roce 1914, ale konala se v USA.⁴²

2.2.1.4 Vliv doby a prostředí

Jak jsme uvedli v předchozím bodě, román poprvé vyšel v roce 1889 v Drážďanech a Lipsku.

Ačkoli byl vydán v Německu, vznikal v Rakousku-Uhersku, kde autorka zrovna pobývala.⁴³ V prostředí, kde „[...] císař chodil v uniformě, kde se učitel ve společnosti představoval jako záložní důstojník [...]“ Stručně řečeno – v prostředí silně militaristické společnosti.⁴⁴

Rok 1889 pak v dějinách představuje období, kdy se v Evropě pomalu zvyšovalo politické napětí, jež později vyústilo v 1. světovou válku. Už v době svého vydání reflektoval román události minulých let, tehdy však události stále poměrně aktuální jako například bitvu u Hradce Králové (1866). Z dnešního pohledu se sice jedná o dávno historii, nikterak to však neovlivní to nejdůležitější – poselství knihy, díky kterému můžeme mluvit o její nadčasovosti. Hlavní myšlenku, a sice že válka není cestou ani řešením, totiž román zprostředkoval čtenáři tehdy, stejně jako ji zprostředkuje čtenáři dnes. Faktem zůstává, že na rozdíl od současnosti, svého času tato myšlenka mnoho

⁴⁰ SUTTNER, Bertha von: *Odzbrojte!* Přeložila Vlasta Pittnerová. Praha: Tisk a náklad Edvarda Beauforta, 1896. 635 stran.

⁴¹ ŘEZNÍČEK, Ladislav. Presentace – Berta Suttnerová 1843–1914. *Slideplayer.cz* [online]. [cit. 1. 11. 2021]. Dostupné z: <https://slideplayer.cz/slide/15428768/>

⁴² Antikriegsfilm Die Waffen nieder. *Deutschlandfunkkultur.de* [online]. 25. 7. 2014 [cit. 1. 11. 2021]. Dostupné z: https://www.deutschlandfunkkultur.de/antikriegsfilm-die-waffen-nieder.3720.de.html?dram:article_id=289067

⁴³ VANČURA, Jiří: *Einsteinovo řešení světa bez válek*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2001. Strany 14–16. ISBN 80-7239-088-0.

⁴⁴ Tamtéž. Strany 18–19.

čtenářů pobuřovala. Důvodů bylo hned několik, těmi nejrelevantnějšími byly smýšlení tehdejší militaristické společnosti a její hodnoty a fakt, že dílo (navíc kritizující politiku) napsala žena.⁴⁵ Můžeme konstatovat, že doba i prostředí, ve kterém román vznikl, byly současně impulsem pro jeho napsání.

Zajímavé je, že kniha není ve všech případech historicky přesná. I tento jev může souviset s dobou a prostředím, neboť oba faktory mohly ovlivnit zdroje, které měla autorka k dispozici. Zda historická nepřesnost skutečně plyne z nedostatku/nekvality zdrojů, nebo byla záměrná, nelze jednoznačně určit.

Samozřejmě souvisí vliv doby také s jazykovými zvláštnostmi díla, jelikož i jazyk je otevřeným systémem a neustále se vyvíjí. To se projevuje kupříkladu na ortografii lexika (viz *Lexikum* v bodě *Vnitrotextové faktory*) či na slovní zásobě, kdy ne jeden autorkou zvolený výraz již nemá oporu v soustavě současného německého jazyka, tedy zanikl.

2.2.1.5 Funkce

Roman Jakobson rozlišuje celkem šest základních jazykových funkcí.⁴⁶ V románu *Die Waffen nieder!* je zastoupena většina z nich, jak doložíme dále. Román je psaný formou autobiografie. Už tato informace v nás vzbuzuje očekávání funkce emotivní, která je pro autobiografie typická. Skutečně, i zde představuje jednu ze dvou dominantních funkcí. Autorka dokonce ve svých pamětech explicitně podotýká, že zvolila tento žánr, protože jí umožňoval dát průchod emocím, vyjádřit smutek, bolest.⁴⁷ Jak ukazují následující výňatky, výchozí text čtenáři nabízí celou řadu emocí. (Kurzíva vyskytující se ve výchozím textu je z důvodu přehlednosti v příkladech uváděných v textu diplomové práce, ne v tabulkách, naznačena naopak písmem bez kurzívy.)

⁴⁵ Tamtéž. Strana 18.

⁴⁶ JAKOBSON, Roman: *Poetická funkce*. Přeložili ČERVENKA, Miroslav, CHLÍBCOVÁ, Milada, POKORNÁ, Tereza. Praha: H&H, 1995. Strany 78–83. ISBN 80-85787-83-0.

⁴⁷ SUTTNER, Bertha von: *Memoiren* [online]. Erstdruck. Stuttgart und Leipzig: Deutsche Verlags-Anstalt, 1909. Strana 177. [cit. 15. 10. 2021]. Dostupné z: https://scholarsarchive.byu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1025&context=sophnf_nonfic

Ach, mein Sohn – mein erwachsener herrlicher Rudolf – was ich für dich empfinde, dagegen verblaßt jene kindische Babybestaunung – dagegen ist jene blinde, affenmäßige, jungmütterliche Freßliebe so nichtig, wie ein Wickelking ja selber gegen einen entfalteten Menschen nichtig ist.... (VT; 8)

Es war kein Schmerzensausbruch, denn noch war ja das Unglück nicht entschieden – aber die Nachricht hatte mich so erschüttert, daß meine Nerven zitterten und diesen Thränensturz verursachten. (VT; 11)

Emotivní funkce se v tomto případě prolíná s funkcí konativní, druhou dominantní funkcí výchozího textu. Zmíněné dominantní funkce spolu vytvářejí velice silný patos, kterým je prostoupeno celé dílo. Text se snaží čtenáře přesvědčit o nesprávnosti válek a ozbrojených konfliktů, neobrací se k němu však přímo, například prostřednictvím imperativu, jak je běžné.

Jazykové prostředky, kterých výchozí text využívá za účelem emotivního apelování na čtenáře, jsou například volný tok myšlenek hlavní hrdinky, její úvahy prokládané řečnickými otázkami a výpustkami či časté promluvy k jiným postavám v podobě přímé řeči. Nejenže všechny uvedené jazykové prostředky udržují čtenářovu pozornost, ale zároveň ho vedou, snad dokonce nutí, k zamyšlení. Opět uvedeme příklad:

»Gattenliebe – Familienliebe – das ist alles recht schön ... aber es soll erst in zweiter Linie kommen.«

»Soll es?« ... (VT; 22)

Důležitou roli ve výchozím textu sehrává také funkce poznávací. I o tom se Bertha von Suttner zmiňuje ve svých pamětech, když líčí svůj záměr zprostředkovat „*historickou skutečnost*“.⁴⁸ Její román tak čtenáři poskytuje nespočet faktických informací především o nejruznějších válečných událostech (např. o rakousko-sardinské válce). Pro ilustraci jsme vybrali následující příklad:

Das Ultimatum abgelehnt! So geschehen in Turin am 26. April. (VT; 13)

⁴⁸ Tamtéž. Strana 177.

Své zastoupení zde má zajisté i funkce estetická (v Jakobsonově pojetí „poetická funkce“). Několikrát se v textu vyskytuje poezie, kde je efektu „krásna“ docíleno hlavně zvukomalebností, pravidelným metrem či rýmem. Prozaické pasáže textu jsou také často formulovány s důrazem na estetiku, což můžeme pozorovat například na vybrané slovní zásobě, obrazných pojmenováních a neobvyklém slovosledu.

Wenn der Empfang solcher Briefe die Sonnenblicke meines Daseins abgab – die schwärzesten Schatten desselben waren meine Nächte. (VT; 21)

V souvislosti s estetickou funkcí stojí za zmínku i netradiční volba interpunkčních znamének při uvozování přímé řeči, kdy se výchozí text neuchyluje k běžným uvozovkám, ale volí místo nich špičaté závorky:

»Das wäre wohl das beste,« seufzte ich. (VT; 22)

Musíme ale podotknout, že z uměleckého hlediska se román *Die Waffen nieder!* nikdy neřadil k mistrným dílům, naopak byl za své umělecké provedení často kritizován. Běžně nacházíme v odborných rozborech a komentářích díla podobná hodnocení jako například „*Obrovská, nepopíratelná hodnota není v jeho uměleckých kvalitách.*“⁴⁹

2.2.2 Vnitrotextové faktory

2.2.2.1 Název díla

Vyjdeme z teorie Jiřího Levého, který ve svém díle *Umění překladu* rozlišuje dva typy knižních názvu, těmi jsou „název popisný“ a „název symbolizující“. Na rozdíl od popisného názvu, který prozrazuje téma knihy přímo, popisuje název symbolizující téma/atmosféru díla jen heslovitě či například narážkou. Tím, že je pouze obrazem tématu, ponechává čtenáři prostor pro domýšlení a vzbuzuje v něm zvědavost, neboť ze samotného názvu není schopen jednoznačně určit, o čem dílo pojednává. Jak zmiňuje

⁴⁹ VANČURA, Jiří: *Einsteinovo řešení světa bez válek*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2001. Strana 17. ISBN 80-7239-088-0.

Jiří Levý, takový knižní titul plní zároveň funkci reklamy, i proto by měl být úderný a jedinečný.⁵⁰

Název *Die Waffen nieder!* (v novém českém překladu *Složte zbraně!*) je tak názvem symbolizujícím. Původnímu recipientovi možná napověděl, že je děj zasazen do válečného kontextu, že se jedná o fiktivní autobiografii propagující mír, z titulu knihy však odvodit nelze. Stejně tak názvy a podnázvy jednotlivých kapitol jako například *Zweites Buch*, *Friedenszeit* (překládáno jako *Knihy druhá*, *Čas míru*) neodhalují svůj přesný obsah a řadí se k titulům symbolizujícím.

2.2.2.2 Děj

Vypravěčka a zároveň hlavní postava románu šlechtična Marta Althausová se ohlíží za svým životem, během kterého zažila hned čtyři války. Aby svůj život v kontextu válečných událostí mohla vyličit co nejdetailněji, sahá po svých „červených sešitech“ (denících), které si vedla dlouhá léta. Z těchto deníků často cituje, k zápiskům a událostem minulosti však dodává i komentáře a dojmy, které pociťuje v daném okamžiku. Od některých svých dřívějších postav se dokonce i distancuje či je komentuje s jistou ironií.

Příběh začíná rokem 1859, kdy se mladá komtesa Marta Althausová vdává. Jejím manželem se stane hrabě Arno Dotzky, kterému krátce po sňatku porodí syna Rudolfa. Ačkoli si již v tomto období Marta klade otázky ohledně nutnosti válek, stále ještě respektuje a ctí „válečného ducha“, jak je jí také od dětství vštěpováno. Manželova vojenská hodnost husarského poručíka tak mladé komtesy svým způsobem i lichotí. Zanedlouho však vypukne druhá italská válka za nezávislost, hrabě Arno Dotzky odchází do boje a umírá v bitvě u Solferina. Tato událost mladou šlechtičnu hluboce zasáhne, a tak se na nějaký čas uchyluje do svého soukromí a věnuje se sebevzdělávání – čte odborné knihy z nejrůznějších vědeckých disciplín od světových autorů (např. od Charlese Darwina). Během tohoto období se formuje její zaryté pacifistické smýšlení. Ovdovělá Marta již pro válku nenachází žádné racionální vysvětlení.

Když se postupem času znovu začne účastnit společenských akcí, na kterých se setkává s vysokými státními představiteli, vede na témata „válka“

⁵⁰ LEVÝ, Jiří: *Umění překladu*. Čtvrté, upravené vydání. Praha: Miroslav Pošta – Apostrof, 2012. Strany 140–141. ISBN 978-80-87561-15-7.

a „ozbrojené konflikty“ nespočet debat a polemik, vždy přitom zaujímá kritický postoj. Je také přesvědčená o tom, že si po svém boku již neumí představit člověka, co by nesdílel její přesvědčení o zbytečnosti, ohavnosti a nehumánnosti válek.

Na jedné z takových společenských sešlostí je přítomen baron Fridrich von Tilling. Ten, ačkoli je sám z povolání vojákem (hodnosti podplukovník), sdílí její pacifistické přesvědčení. Netrvá dlouho a Marta se vdává podruhé. Šťastné období míru a lásky si však novomanželé neužijí příliš dlouho, neboť přichází dánsko-německá válka. Fridrich sice válku přežije, ale Marta trpí jak po stránce psychické, tak i fyzické, dokonce následkem stresu přichází o své druhé dítě, které umírá ihned po porodu. To však není ani zdaleka jediná tragédie, která manžele postihne.

Společně procházejí hrůzami několika válek, které mají, ať už přímo či nepřímo, za následek úmrtí jejich nejbližších. Po prusko-rakouské válce se už zdá, že je vše na dobré cestě – někteří státníci přicházejí s myšlenkou úplného odzbrojení, na dohled není žádná válka a Martě s Fridrichem se narodí dcera Silvie. Nicméně i tato idyla se záhy rozplyne, když vypukne další válečný konflikt – prusko-francouzská válka. Fridrich v této době již není ve službě, nakonec je ale pro podezření ze špionáže podle stanného práva zastřelen.

V tuto dobu jsou pro Martu jediným a posledním smyslem života její děti, především už dospělý syn Rudolf, který v závěru knihy při svých promluvách jasně ukazuje, že se o poselství míru bude zasazovat nadále a půjde tak ve stopách své matky a nevlastního otce.

Celý život Marty Althausové se tedy nakonec jeví jako okamžiky štěstí, které jsou vždy zmařeny jedním a tím samým neštěstím – válkou.⁵¹

2.2.2.3 Výstavba a členění textu, nonverbální elementy

V celé knize *Die Waffen nieder!* můžeme pozorovat jak horizontální, tak i vertikální členění. Začneme prvním zmiňovaným typem členění.

⁵¹ V předchozím bodě jsme již konstatovali, že se jedná se o autobiografii fiktivní. Pro úplnost informace dodáváme, že hlavní hrdinka Marta zastává názory a postoje, se kterými se ztotožňovala i sama autorka. Nicméně porovnáme-li děj románu (tedy život Marty) s informacemi uvedenými v bodě *Život a odkaz Berthy von Suttner*, je zřejmé, že nelze hovořit o totožnosti, a tudíž ani o reálné autorčině autobiografii.

Výchozí text sestává z šesti kapitol a epilogu. Všech šest kapitol představují jednotlivé deníky, tomu odpovídají i jejich názvy (např.: *Erstes Buch*, *Zweites Buch* atd.), v závěru knihy následuje doslov hlavní hrdinky (*Epilog*). Všechny kapitoly včetně epilogu dále nesou také podnázvy, ty mají s výjimkou dvou případů podobu letopočtu (např. *Erstes Buch*, 1859). Jak tyto podnázvy napovídají, jsou jednotlivé kapitoly zasazeny do určitého časového rámce a každá z nich chronologicky navazuje na kapitolu předchozí. Ve zmiňovaných dvou případech je podnázev stejný a sice *Friedenszeit*.

Kapitoly jsou taktéž členěny do odstavců, které jsou znázorněny odsazením prvního slova, nikoli volným řádkem. Volný řádek zde naopak slouží k předělování jednotlivých „scén“, text následující po volném řádku tak přímo nenavazuje na text předchozí a předkládá čtenáři nový obraz. V některých pasážích jsou pro stejné účely poněkud neobvykle použity tři hvězdičky oddělené nad i pod volným řádkem (VT; např. 202). V ojedinělých případech je pak volného řádku využito čistě pro grafickou úhlednost a přehlednost textu, pro ilustraci můžeme odkázat na stranu 254 výchozího textu, kde se nachází výčet několika kratších básní. Chápání těchto textových předělů je intuitivní a nepůsobí nijak zmatečně, naopak čtenáři ulehčuje porozumění a textu zajišťuje jeho celkovou koherenci.

Vertikální členění výchozího textu je nejpatrnější v pasážích, které jsou tvořeny promluvami postav. Přímá řeč není uvozena klasickými uvozovkami, nýbrž dvojími špičatými závorkami, což zmiňujeme v jiných souvislostech již v bodě *Funkce* (viz strana 57 diplomové práce), kde jsou také uvedeny konkrétní příklady. Toto uvozování přímé řeči ale není jedinou zvláštností.

Stejně neobvyklým způsobem jsou používána některá další členicí znaménka jako pomlčky, tečky a středníky. Příjemce výchozího textu tak může zaznamenat čtyři tečky⁵² nebo tři pomlčky psané v řadě za sebou (viz příklady níže).

[...] vielleicht sollte er als großer Feldherr in der vaterländischen Ruhmesgeschichte glänzen.... (VT; 6)

⁵² Zároveň se v tomto případě mohlo jednat o typografický nedostatek výchozího textu.

— — — *Der Erwartete liebt mich – das bewies mir sein am Sterbelager der Mutter geschriebener Brief; er ist wiedergeliebt – das muß ihm das Röslein im Totenkranz verraten haben ...* (VT; 68)

Tato interpunkční znaménka jsou často nadbytečně kumulována v rámci jednoho kratšího textového úseku (například jednoho odstavce), kdy slouží především pro vyjádření odmlky, výpusťky nebo přerušení myšlenky či výpovědi. Právě popsaná tendence se opakovaně vyskytuje v textových úsecích předkládajících volný tok myšlenek hlavní hrdinky románu. Čtenář se ovšem s jedinečným používáním interpunkčních znamének setká i v jiných částech textu, jak dokazuje výňatek níže.

Alles Übrige, was sonst das Interesse der Leute wach hält: Theater, Geschäfte, Kunst –, das wurde jetzt als ganz nebensächlich betrachtet. (VT; 16–17)

Poukázat musíme také na četnost kurzívy. V mnohých případech (viz VT; 159) slouží kurzíva ke znázornění citace (dopisů, novinových článků, úryvků z deníku atp.), jindy je však výše uvedený řez písma netradičně aplikován na jediné slovo. V takovém případě slouží kurzíva ke zdůraznění daného slova. Pro docílení stejného efektu jsou někdy jednotlivá slova namísto kurzívou „zvýrazněna“ zmiňovanými dvojitými špičatými závorkami. Pro ilustraci znovu předložíme několik příkladů:

Überhaupt, die Geschichte! (VT; 2)

Wieder »ja« – diesmal schon etwas fester. (VT; 6)

Strany 323 až 325 výchozího textu jsou potom vyhrazeny poznámkám autorky.

2.2.2.4 Styl

Jak avizuje samotný literární žánr (román), je text psán ve funkčním stylu uměleckém. Pokud bychom se zaměřili na vybrané textové úseky, ve kterých hlavní hrdinka kupříkladu cituje výňatky z novin, můžeme hovořit také o publicistickém funkčním stylu. Stejně tak v některých případech vykazuje text znaky funkčního stylu prostě sdělovacího (u kratších dialogů postav, kdy jsou promluvy stručné a jasné) či odborného (výskyt odborných termínů).

Ačkoli dílo zprostředkovává některé faktické informace o historických událostech, jeho primárním záměrem je vyvolat ve čtenáři emoce. Proto nejsou takové

události čtenáři podávány jako výčet faktů, nýbrž jsou barvitě, až pateticky, vyličený z osobitých perspektiv jednotlivých postav románu. Ojediněle autorka volí ironii či aluzi (viz příklady níže).

Da prägt sich schon dem Kindersinne ein, daß der Herr der Heerscharen unaufhörlich Schlachten anordnet [...] (VT; 2)

Was uns zarten Jungfräulein, die wir doch in allem Übrigen zu Sanftmut und Milde ermahnt werden [...] (VT; 3)

S cílem emotivně apelovat na čtenáře a s důrazem na estetiku textu volí autorka jazykové prostředky, jakými jsou zvolání, metafora, expresiva, hovorová slova, nedokončené výpovědi, řečnické otázky a další. Autentičnost zintenzivňuje mimo jiné ich-forma, ve které je dílo psáno. Pozornost čtenáře zajisté přitahují pasáže textu, které jsou záměrně doslovně opakovány. Následující větná konstrukce je příkladem jedné z nich.

»Und da wollte mein Vater [...] (VT; 23–26)

V textu se prolíná také několik slohových postupů – vyprávěcí, popisný, úvahový a informační.

2.2.2.5 Syntax

Po syntaktické stránce je výchozí text velice specifický a rozmanitý. Výrazné je jeho prostoupení dlouhými, složitými souvětími, která běžně obsahují několikanásobné podměty a přívlastky. Ta si žádají čtenářovu pozornost, protože jsou velice komplexní, při zanedbání malého detailu se příjemce textu musí vrátit na samotný začátek celé větné konstrukce, aby mohl jednotlivé souvislosti správně pochopit. V některých případech je pak jedno souvětí rozprostřeno i na více než čtyřech řádcích (viz příklad níže).

Da aus jedem Schüler ein Vaterlandsverteidiger herangebildet werden soll, so muß doch schon des Kindes Begeisterung für diese seine erste Bürgerpflicht geweckt werden; man muß seinen Geist abhärten gegen den natürlichen Abscheu, den die Schrecken des Krieges hervorrufen könnten, indem man von den furchtbarsten Blutbädern und Metzeleien, wie von etwas ganz [...] (VT; 3)

Výše uvedený příklad demonstruje současně také hravost slovosledu. Nejednou pořádek slov ve větě neodpovídá základnímu typu slovosledu SVO, čímž je docíleno zdůraznění vybraných větných členů. V některých případech je verbum finitum ve větě vynecháno úplně, výpověď si ale recipient snadno odvodí z kontextu, jak dokládá příklad níže, u kterého pozorujeme mimo jiné také elipsu spony u slovesně jmenného predikátu.

Das Ultimatum abgelehnt! [...] Die Würfel gefallen – der Krieg »ausgebrochen«! (VT; 13)

V kontextu syntaxe musíme rovněž poukázat na nezvyklé zacházení s interpunkčními znaménky, které zároveň utváří autorčin osobitý styl. Podrobněji je o tom však pojednáno v předchozím bodě, kde se nacházejí i konkrétní příklady, proto se jim v tomto bodě nebudeme blíže věnovat.

Mimo to bývají v souvětích hojně zakomponovány vsuvky, vložené věty nebo ho přerušují nedokončené výpovědi (viz příklad níže).

[...] Weib und Kind und Vaterland zu schützen, als vielmehr die Lust an dem abenteuerlichen, Abwechslung bietenden Hinausmarschieren – der Drang nach Auszeichnung – Beförderung ... Nun ja, Ehrgeiz ist es – schloß ich diesen Gedankengang – schöner, berechtigter Ehrgeiz, Lust an tapferer Pflichterfüllung! (VT; 9)

Príznačné jsou pro text již několikrát zmiňované řečnické otázky, pomocí nichž autorka emotivně apeluje na čtenáře a zároveň ho nabádá k tomu, aby si otázku zodpověděl sám – to můžeme pozorovat již na příkladu uvedeném v bodě *Funkce* (viz strana 56 diplomové práce).

Složitá souvětí jsou nicméně vyvážena větami jednoduchými, které jsou mnohdy naopak velice stručné a podávají jasnou výpověď. Nejčastěji se vyskytují v dialogích postav, kterým tak dodávají dynamiku a celý text tím „oživují“. V případě polovětných konstrukcí nemůžeme mluvit o jejich úplné absenci, zároveň ale v textu nejsou použita nijak nadbytečně. Pro ukázkou obou popsanych jevů jsme zvolili následující příklad:

»Weißt Du, Schatz – es wird bald losgehen.«

»Was wird losgehen, mein Liebling!«

»Der Krieg mit Sardinien.«

Ich erschrak. »Um Gotteswillen – das wäre furchtbar! Und mußt Du mit?«

»Hoffentlich.« (VT; 9)

2.2.2.6 Lexikum

V textu se mísí lexikum různých vrstev, to dodává autentičnost jednotlivým popisovaným situacím i osobitý charakter postavám. Tak tendují soukromé/důvěrné rozhovory postav mnohdy k hovorovosti a obsahují expresivní a výplňové výrazy či zkrácené tvary slov, zatímco dialogy, kde je patrný respekt/úcta jedné postavy vůči druhé či které postavy vedou na společenských akcích, jsou spíše spisovné a bezpříznakové. Obě tvrzení dokládají příklady uvedené níže.

Wir zwei haben haben's ja schon gezeigt, wie man mit dem welschen Gesindel fertig wird. Sie haben aber noch nicht genug daran, die Katzelmacher – sie wollen eine zweite Lektion haben! (VT; 12)

»Verzeihen Sie, Gräfin,« sagte er, »wenn ich Ihnen über diesen Gegenstand nicht Rede stehe. Auch bedauere ich, mich nicht länger aufhalten zu können – ich werde erwartet.« (VT; 43)

Román *Die Waffen nieder!* lze klasifikovat nejen jako román pacifistický, ale taktéž jako román vzdělávací. Četnost (zvláště vojenské) terminologie tedy není překvapivá. Následují příklady některých vojenských hodností vyskytujících se v textu.

Natürlich war's ein Husarenlieutenant. (VT; 5)

[...] rückte Ruru vom Gefreiten zum Korporal vor. (VT; 8)

Jak jsme již uvedli, text klade důraz na podrobný popis, s čímž úzce souvisí hojné používání vlastních jmen, toponym a zmiňování reálií. Pro ukázkou jsme zvolili následující výňatky:

Mein Vater war General in der österreichischen Armee und hatte unter »Vater Radetzky«, den er abgöttisch verehrte, in Custozza gefochten. (VT; 2)

Die Freundin, die ich besuchen wollte, wohnte ganz nahe vom »Landhaus« – auf dem Kohlmarkt. (VT; 25)

Jak stojí v bodě *Život a odkaz Berthy von Suttner*, byla autorka románu znalá hned několika cizích jazyků. Tuto sečtělost využila i ve své tvorbě. Román nejednou zpestřují slova, slovní spojení i delší pasáže psané v anglickém či francouzském jazyce (viz VT; 315 a 283).

Běžným lexikálním jevem, který spoluutváří patos textu, jsou emocionální citoslovce jako „Ach“, „O“ nebo „Oh“. Podobně častými jsou i idiomatická spojení:

Mein Vater war auch ganz Feuer und Flamme für den Krieg. (VT; 10)

Dalším typickým lexikálním jevem výchozího textu jsou, pro německý jazyk tolik charakteristická, kompozita. Autorka se nebrání ani možnosti tvořit zpodstatnělá přídavná jména a slovesa. Nelehkým úkolem pro překladatele jsou potom slova mnohoznačná. Ke všem právě zmíněným lexikálním jevům jsme vybrali názorný příklad:

Mein Sinn strebte nach Höherem, als nach Ballsaaltriumphen. (VT; 4–5)

Aber so im Weitrtnzen konnte ich doch nichts antworten. (VT; 6)

»Schlacht – felder« – sonderbar, wie dieses Wort jetzt plötzlich in zwei grundverschiedenen Bedeutungen mir vor den Sinn trat. (VT; 13–14)

Zvláštností je níže uvedené slovní spojení, kdy autorka vytváří těsný významový celek pomocí spojovníku. Jak je vidět, druhou část tohoto celku tvoří substantivum. Ta první je tvořena větným ekvivalentem, který navíc autorka ozvláštňuje dvojími špičatými závorkami a vynecháním mezer.

[...] mit Anwendung des »Nichtdarübernachdenken«-Prinzips unangefochten lassen konnte. (VT; 15)

V závěru tohoto bodu bychom rádi poukázali na zastaralý německý pravopis, jenž na současného čtenáře působí poněkud archaicky a knižně, na druhé straně však umocňuje kolorit díla. Kupříkladu je ve slovech namísto dvojitého „ss“ (současná kodifikovaná podoba) psáno ostré „s“ („ß“):

[...] daß die von »uns« sich losreißen Wollenden [...] (VT; 18)

Jindy si všimneme písmene „h“, které se z dnešní podoby daných slov již vytratilo:

[...] meine Thatenlust zu dämpfen? (VT; 13)

Wieder klopfte es an der Thüre. (VT; 19)

2.2.2.7 Intertextovost

Jak jsme několikrát uvedli, vyskytuje se v románu mnoho citací. Některé z nich jsou fiktivní, což se týká například dopisů, které posílají vojáci svým rodinám. Jiné naopak odkazují na skutečná díla, výroky i verše známých osobností – poukázat můžeme například na stranu 255 výchozího textu, kde se nachází báseň, jejímž autorem je Fridrich von Bodenstedt. Jiným příkladem je odkazování na známé osobnosti, tak se čtenář v knize může setkat se jmény jako Wagner, Flaubert, Zola, Darwin a dalšími.

2.3 Projekt skupinového překladu

Ačkoli byl překlad první kapitoly *Erstes Buch* výslednou prací jednotlivce, představoval „pouhou“ dílčí součást práce celého překladatelského týmu. V zájmu konzistentnosti překladu *Složte zbraně!* bylo nutné zohlednit překladatelský koncept, metodu a některé postupy, na kterých se shodl celý tým, a těm následně podříditi vlastní překladatelská řešení. Cílem této podkapitoly je představit organizaci a průběh projektu skupinového překladu románu *Die Waffen nieder!* (překladatelský koncept a jednotlivá překladatelská řešení budou předmětem dalších podkapitol).

Nápad se zrodil v roce 2018, kdy globální síť *Parliamentarians for Nuclear Non-Proliferation and Disarmament* a Institut pro udržitelnou bezpečnost *PragueVision* započaly spolupráci s cílem uspořádat mezinárodní konferenci *Bertha von Suttner: 130 let myšlenek, které nestárnou*. Jak se nám svěřila jedna z hlavních spoluorganizátorek celého projektu Bc. Vanda Prošková: „*Chtěli jsme konferenci udělat zajímavou a účastníkům zajistit Bertinu nejznámější knihu.*“⁵³

Jeden český překlad knihy *Die Waffen nieder!* v té době již existoval. Jednalo se o překlad s názvem *Odzbrojte!* (1896) zmiňovaný v úvodu této diplomové práce (viz bod *Médium*). S ohledem na dobu, kdy byl první překlad vyhotoven, je logické, že je jazyk díla poměrně archaický, pro současného čtenáře místy až nesrozumitelný, proto bylo zapotřebí vyhotovit překlad nový.

Nejprve se tedy Vanda Prošková obrátila na Ústav translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, kde oslovila PhDr. Mgr. Petru Mračkovou Vavroušovou, Ph.D. a Mgr. Věru Kloudovou, Ph.D.⁵⁴

Historický román *Die Waffen nieder!* je dílem obsáhlým a jeho překlad (včetně vydání) musel proběhnout v časovém horizontu přibližně osmi měsíců. Vzhledem k těmto okolnostem se přistoupilo k poměrně neobvyklému řešení – skupinovému překladu.

Pojem „skupinový překlad“ lze chápat různými způsoby. Abychom předešli nesrovnalostem, vymezíme nejprve pojem tak, jak je chápán v rámci této diplomové

⁵³ Elektronická konverzace s Bc. Vandou Proškovou ve dnech 22. a 23. 11. 2020

⁵⁴ Tamtéž.

práce: „[...] situation where two or more translators work together to produce one translated product.“⁵⁵

Skupinový překlad probíhal v rámci projektové výuky a dobrovolně se na něm podílelo celkem dvacet studentů bakalářského i magisterského studia. Stručné vysvětlení principu projektové výuky nabízí tato citace: „*Učitel vystupuje v roli facilitátora a studenti samostatně plní autentické úkoly.*“⁵⁶ Projekt vedly výše jmenované vyučující Věra Kloudová a Petra Mračková Vavroušová, které se následně postaraly o veškerou organizaci vyhotovení překladu, a především o závěrečnou korekturu a redakci celé knihy (ve spolupráci s produkčním studiem *Prosvěta*).

V lednu roku 2019 byli studenti s projektem podrobně obeznámeni a rozdělili se do několika skupin. Každá skupina čítala přibližně tři až pět osob a měla možnost volby kapitoly, jejíž překlad chce vyhotovit (vyjma první kapitoly, kterou překládala, jak stojí výše, pouze jedna osoba). Zanedlouho byl stanoven časový harmonogram s konečnými termíny jednotlivých úkolů jako čtení a analýza originálu, překlad či křížová redakce. Samotné rozvržení plnění zadané práce záviselo na jednotlivých studentech, eventuálně na dohodě v rámci utvořených skupin.

Za účelem prodiskutování zásadních překladatelských otázek (např. překlad titulu díla či problematika přechylování) a zaujetí jednotného postoje v jejich řešení se celý překladatelský tým v průběhu vyhotovování překladu výše jmenovaného románu ještě několikrát sešel (případně musel být přítomen minimálně jeden člověk z každé skupiny). Dále byl každé ze skupin přidělen termín, ve kterém se její členové sešli s vedoucími projektu, aby mohli osobně konzultovat obtížnosti dané kapitoly.

Ostatní nejasnosti, které mnohdy přesahovaly rámec jedné kapitoly (např. problematika odborné terminologie), byly diskutovány v rámci překladatelského týmu či jednotlivých skupin průběžně. Takové diskuze se pak konaly distančně prostřednictvím elektronické komunikace, která měla různé podoby – sdílení

⁵⁵ O'BRIAN, Sharon: Collaborative translation. *Handbook of Translation Studies Volume 2* [online]. John Benjamins Publishing Company, 2011, strana 17. [cit. 7. 11. 2021]. ISSN 2210-4844. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=KHTkbduNljgC&hl=cs&source=gbs_navlinks_s

⁵⁶ KLODOVÁ, Věra, MRAČKOVÁ VAVROUŠOVÁ, Petra: Překladatelský projekt „Bertha von Suttner: Die Waffen nieder!“. *AUC Philologica* [online]. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2020, číslo 3, strany 39–52. [cit. 7. 11. 2021]. ISSN 2464-6830. Dostupné z: https://karolinum.cz/data/cascislo/8823/Phil_2020_3.pdf

dokumentů na Google Docs, výměna e-mailů nebo například zakládání společných konverzací na sociální síti Facebook.

V závěru projektu proběhla křížová redakce, což znamená, že každé skupině překladatelů byla k redakci přidělena kapitola přeložená jinou skupinou. Rozhodnutí ne/zohlednit poznámky a návrhy této redakce záviselo na překladatelích dané kapitoly. Všechny skupiny odevzdaly finální verzi svých překladů v předem stanoveném termínu (konec května 2019). Jak zmiňujeme výše, následovala závěrečná redakce pod záštitou vedoucích projektu (ve spolupráci s nakladatelstvím). Vlastníkem autorských práv je nyní produkční studio *Prosvěta*, které se postaralo o vydání knihy i její křest.⁵⁷

Projektová výuka se těšila velkému úspěchu, studenti ocenili práci na reálné zakázce a nově nasbírané zkušenosti. Překlad se podařilo vyhotovit včas a zakázka tak byla úspěšně splněna.

⁵⁷ Elektronická konverzace s Bc. Vandou Proškovou ve dnech 22. a 23. 11. 2020

2.4 Koncepce a metoda překladu

Proces překládání je zároveň procesem komunikačním. Anton Popovič ho definuje následovně: „*Překladačský proces je výslednou konfrontací systémů dvou expedientů, dvou textů a dvou percipientů.*“⁵⁸ Obdobně se o překladačském procesu vyjadřuje také Jiří Levý: „[...] dvojčlenný komunikační řetěz [...]“.⁵⁹ Jak vyplývá z obou definic, překladačský proces zahrnuje jak text výchozí (originál) a jeho autora i příjemce, tak text cílový a jeho autora (překladače) i s příjemcem překladu.

Překladačským úkolem je předat původní sdělení za použití nového jazykového kódu. Aby mohl tento úkol splnit, musí text originálu nejprve správně pochopit (vystihnout skutečnost díla, nikoli skutečnost objektivní), potom interpretovat a přestylizovat. Celkové pojetí originálu vzniká právě ve fázi interpretace a zakládá se na překladačově názoru na dílo a na zaměření na příjemce překladu. V závislosti na překladačské koncepci volí dále překladač své metody.⁶⁰

Dílo *Die Waffen nieder!*, jak komentujeme v rámci překladačské analýzy v bodě *Cílový čtenář*, bylo adresováno široké veřejnosti s cílem vzbudit či podpořit čtenářovu nelibost vůči válce a nejlépe ho motivovat k aktivnímu podporování míru. Od čtenáře nejsou vyžadovány žádné hlubší znalosti historie, politiky ani s tím souvisejících válečných konfliktů. Totožné publikum, pouze česky mluvící, předpokládá i nový překlad *Složte zbraně!*.

Největší těžkostí překladačské koncepce byla otázka zachování stylu díla. Na jedné straně je totiž styl úzce spjat s patosem a koloritem díla, a tím i s funkcí díla (emotivní a konativní), kterou překlad neměl pozbývat. Na straně druhé by ale přílišné ulpívání na stylu mohlo vést k překladu nefunkčnímu, riziko představovala archaičnost, jež by dílo široké veřejnosti naopak znepřístupnila. Postoj, který jsme v rámci překladačského týmu k dílu zaujali shrnují následující slova: „[...] ponechat románu

⁵⁸ POPOVIČ, Anton: *Teória umeleckého prekladu: Aspekty textu a literárnej metakomunikácie*. 2. vyd. Bratislava: Tatran, 1975. Strana 50.

⁵⁹ LEVÝ, Jiří: *Umění překladu*. Čtvrté, upravené vydání. Praha: Miroslav Pošta – Apostrof, 2012. Strana 42. ISBN 978-80-87561-15-7.

⁶⁰ Tamtéž. Strany 42–77.

nadnesenost a citovost, zároveň předat jeho poselství srozumitelným jazykem a vyvarovat se nebezpečí přílišného archaizování. “⁶¹

Co se zvolené metody týče, přikláněli jsme se více k metodě věrné, a to za účelem docílení vyvolání obdobných pocitů ve čtenáři překladu a zprostředkování díla s co možná největší autentičností. Uvědomit jsme si ale museli, že některé ideově-estetické hodnoty díla nemůžeme zachovat, budeme-li překládat striktně věrně. Proto někdy našla své uplatnění exotizace (např. zachování slov v cizím jazyce), zatímco jindy bylo vhodnější využít naturalizaci (např. přechylování příjmení). Slovy Otokara Fischera bychom řekli, že cílem bylo vytvořit překlad natolik volný, aby mohl být věrný.⁶²

⁶¹ SUTTNER, Bertha von: *Složte zbraně!*. První vydání. Z německého originálu přeložili studenti Ústavu translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Praha: Prosvěta, 2019. Strana 18. ISBN 978-80-270-6669-8.

⁶² LEVÝ, Jiří: *Umění překladu*. Čtvrté, upravené vydání. Praha: Miroslav Pošta – Apostrof, 2012. Strana 12. ISBN 978-80-87561-15-7.

2.5 Snahy o rozšíření propagace a prodeje překladu *Složte zbraně!*

Za účelem rozšíření propagace díla *Složte zbraně!* jsem osobně kontaktovala zámek Karlova Koruna v Chlumci nad Cidlinou, který je s osobností autorky úzce spjat – jedná se totiž o vlastnictví rodiny Kinských.⁶³ V zámeckých interiérech se mimo jiné nachází obraz, na kterém je sama autorka zachycena.

Spoluzakladatelka produkčního studia *Prosvěta*⁶⁴, mou ideu podpořila a vyšla mi ihned vstříc, když zdarma poskytla dva výtisky překladu, které zámek následně (koncem roku 2019) obdržel darem. Kancelář zámku Karlova Koruna projevila zájem o další výtisky, zatím se ale požadované množství výtisků nepodařilo zajistit.⁶⁵ Navzdory těmto komplikacím stále věříme, že se prodej knihy na zmiňovaném zámku v budoucnu podaří spustit.

Vedle těchto snah byla navíc dne 13. listopadu 2020 spuštěna kampaň na webových stránkách *Hithit.com* se záměrem umožnit druhé vydání překladu. Kampaň probíhala celý měsíc, ukončena byla tedy ke dni 13. prosince 2020. Cílem bylo vybrat částku 129 000 Kč, což se také podařilo. Během 30 dní se vybralo celkem 135 054 Kč a předprodalo se téměř 300 výtisků knihy.⁶⁶

⁶³ Historie a současnost zámku. *karlovakoruna-zamek.cz* [online]. [cit. 10. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.karlovakoruna-zamek.cz/#historie-zamku>

⁶⁴ Bohužel se nám ani po opětovných pokusech nepodařilo dotyčnou osobu kontaktovat a získat od ní informovaný souhlas se zpracováním osobních údajů. V zájmu zachování korektnosti tedy neuvádíme její jméno.

⁶⁵ Telefonický rozhovor s paní Lucií Lešovou (správa zámku Karlova Koruna) ze dne 2. 9. 2021

⁶⁶ *Složte zbraně! Oživte s námi příběh Berthy von Suttner*. *Hithit.com* [online]. [cit. 9. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.hithit.com/cs/project/8538/slozte-zbrane-ozivte-s-nami-pribeh-berthy-von-suttner>

2.6 Strategie řešení překladatelských problémů

V podkapitole *Překladatelská analýza* jsme charakterizovali dílo *Die Waffen nieder!* jako celek. Nyní se už zaměříme na vybrané překladatelské problémy spojené výhradně s překladem první kapitoly *Erstes Buch* a na jejich řešení.⁶⁷

2.6.1 Rovina pragmatická

2.6.1.1 Překlad titulu díla

Prvně zmíníme překlad titulu díla. Název díla sice není záležitostí výhradně první kapitoly, ale i přesto ovlivnil překlad některých z jejích pasáží.

Jak podotýká Jiří Levý, o překladatelské tradici můžeme mluvit i v souvislosti s knižními tituly. V případě, že se překladatel nerozhodne titul již existujícího překladu převzít, může se nový, jím zvolený titul setkat s odporem čtenářů.⁶⁸ I přesto se tým překladatelů rozhodl pro odvážné řešení a původní titul *Odzbrojte!* pozměnil. Dílo *Die Waffen nieder!* totiž v českém prostředí nepatří k nejznámějším a ani titul prvního českého překladu *Odzbrojte!* nebyl vžitý natolik, aby čtenáře dezorientoval, a tím u něj vzbudil jakékoli negativní vnímání.

Ačkoli se titul *Odzbrojte!* může jevit údernější, protože jedním slovem (navíc ve tvaru imperativu, který mu dodává silný apel) vystihuje poselství díla, přiklonil se překladatelský tým k titulu *Složte zbraně!*, protože je doslovnější a zároveň výstižnější z hlediska své víceslovné struktury. Dalším důvodem bylo přihlédnutí k překladům titulů v jiných jazycích, kdy nejen anglická verze *Lay Down Your Arms!* volí víceslovný titul.⁶⁹

⁶⁷ V této a následující podkapitole uvádíme příklady překladu. Pojem „překlad“ (P) u uváděných příkladů a v tabulkách s příklady odkazuje vždy na překlad předložený v úvodu této diplomové práce. U některých příkladů pro rychlejší orientaci a větší přehlednost konkrétní slova / slovní spojení navíc podtrháváme.

⁶⁸ LEVÝ, Jiří: *Umění překladu*. Čtvrté, upravené vydání. Praha: Miroslav Pošta – Apostrof, 2012. Strany 142–143. ISBN 978-80-87561-15-7.

⁶⁹ KLODOVÁ, Věra, MRAČKOVÁ VAVROŠOVÁ, Petra: Překladatelský projekt „Bertha von Suttner: Die Waffen nieder!“. *AUC Philologica* [online]. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2020, číslo 3, strany 39–52. [cit. 20. 11. 2021]. ISSN 2464-6830. Dostupné z: https://karolinum.cz/data/cascislo/8823/Phil_2020_3.pdf

Na základě tohoto rozhodnutí bylo posléze nutné důsledně ve výchozím textu odlišovat spojení „die Waffen nieder“ a sloveso „entwaffnen“. V obou případech by překladatel teoreticky mohl zvolit shodný ekvivalent. Vzhledem ke zvolenému titulu bylo však pro koherenci nového českého překladu a zachování kvalit díla (záměrné opakování „die Waffen nieder“ v rámci některých kapitol) nutné překládat spojení „die Waffen nieder“ pouze českým „složte zbraně“. Sloveso „entwaffnen“, které se mimo jiné vyskytuje právě v první kapitole, pak zcela záměrně nahrazujeme českým „odzbrojit“ (P; např. 18).

2.6.1.2 Reálie a presupozice

Již jsme poukázali na výrazný vliv doby a s ním související jazykovou i obsahovou náročnost díla, která s sebou přirozeně přinášela jisté napětí během procesu překládání. Román *Die Waffen nieder!* se sice neřadí k dílům faktografickým, i přesto ale líčí mnohé historické události, které byly z velké části podnětem jeho pacifistické agitace. Reálie tedy tvoří jeho nedílnou součást, zároveň představují snad nejnáročnější část překladu.

Zabýváme-li se překladem reálií, je obzvláště důležité, ne-li klíčové, správně vyhodnotit čtenářovu informovanost, tzv. presupozice. Christiane Nord charakterizuje presupozice jako faktory komunikační situace, u nichž se vychází z předpokladu, že jsou s nimi všichni členové komunikace obeznámeni natolik, že není nezbytné zmiňovat je explicitně.⁷⁰

Pokud překladatel nesprávně vyhodnotí příjemcovu informovanost, může snadno dojít k situaci, kdy čtenářova neznalost dané reálie povede k vytvoření zkresleného obrazu. V nejhorším případě čtenář dané pasáži překladu neporozumí vůbec.

Nejvýraznější a hojně zmiňovanou válečnou událostí v kapitole *Erstes Buch* je druhá italská válka za nezávislost. Ačkoli jsme vycházeli z předpokladu, že tato válka českému příjemci nebude známá tak dobře jako bitva u Hradce Králové popisovaná

⁷⁰ NORD, Christiane: *Text Analysis in Translation* [online]. Second Edition. 1991. Strana 105. [cit. 1. 12. 2021]. Dostupné z: <https://pdfcoffee.com/nord-christiane-text-analysis-in-translation-1991-3-pdf-free.html>

v jiných kapitolách románu, dokresluje kontext veškeré informace v takové míře, že si překlad nežádal žádných vysvětlivek.

Stejně tak aluze týkající se historických událostí či významných osobností dějin jsou vždy zasazeny do takového kontextu, že je po obsahové stránce bylo možné zachovat takřka beze změn. Pro větší konkrétnost vysvětlíme na příkladu v tabulce číslo 2.

Výchozí text (strana)	Překlad (strana)
Aber wenn man ein Mann ist, da braucht man ja nur das Schwert umzugürten und hinauszustürzen, um Ruhm und Lorbeer zu erringen – sich einen Thron erobern – wie Cromwell, ein Weltreich – wie Bonaparte! (2)	Být však mužem, stačí si jen připevnit kord za opasek a tasit a člověk ihned získá slávu a obdiv, podmaní si trůn, jako Cromwell, nebo světovou říši, jako Bonaparte. (sic!) (9)

Tabulka 2

I kdybychom vycházeli z předpokladu, že se příjemce našeho překladu setkává se jmény „Cromwell“ a „Bonaparte“ poprvé, odvodil by si ze souvětí přesně to, co má a sice, že se jedná o „velikány“ dějin, může, vládce. Ani autorka neprozrazuje více. Jejím záměrem nebylo představit jmenované osobnosti, nýbrž poukázat na jakési privilegium mužského pohlaví.

Jinak tomu bylo u aluze na německou selskou válku. Jednalo se o problém, který shrnuje Jiří Levý slovy: „*Velkou potíží pro překladatele jsou narážky na fakta běžně známá v době a oblasti vzniku originálu, ale neznámá v prostředí, do něhož se dílo převádí.*“⁷¹ Jelikož se nejedná o ústřední událost první kapitoly ani celého díla, ale o událost, na kterou autorka implicitně odkazuje pouze jednou v rámci výčtu, dovolili jsme si v tomto úseku využít generalizace (viz tabulka níže).

⁷¹ LEVÝ, Jiří: *Umění překladu*. Čtvrté, upravené vydání. Praha: Miroslav Pošta – Apostrof, 2012. Strana 114. ISBN 978-80-87561-15-7.

Výchozí text (strana)	Překlad (strana)
[...] oder unsere Männer zu den Weinsberger Thoren hinauszutragen [...] (2)	Jen zřídka se nám poštěstí být [...] manželkami hrdinů [...] (9)

Tabulka 3

S oblastí historie je spojeno mnoho reálií, ne však všechny. Pro ukázkou jsme vybrali dva příklady (viz tabulka číslo 4).

Výchozí text (strana)	Překlad (strana)
Über sechs Fuß groß, schwarzes Kraushaar [...] (5)	Vysoký, černé kučeravé vlasy [...] (12)
[...] nämlich einen Kutschierwagen mit einem Viererzug von ungarischen Juckern (11).	[...] totiž kočár se čtyřspřežím uherských koní. (18)

Tabulka 4

První příklad ukazuje úsek výchozího textu, ve kterém je výška člověka udána v jednotce délky (stopa), která pro české prostředí není typická. S ohledem na to, že ani německá verze nehovoří o přesné výšce, nýbrž o výšce přibližné, zvolili jsme generalizaci v podobě adjektiva „vysoký“.

Jak vidíme v druhém příkladu, výchozí text obsahuje velice specifické označení pro kočárového koně „Jucker“. Vzhledem k tomu, že v českém jazyce se nám podobný jednoslovný ekvivalent nenabízí a ve stejné větě již stojí slovo „kočár“, rozhodli jsme se adjektivum „kočárový“ před slovem „kůň“ vynechat, a to i přes mírné ochuzení výsledného zprostředkovaného obrazu.

S reáliemi souvisí rovněž problematika překladu geografických jmen a termínů, o jejich překladu pohovoříme v bodech *Odborná terminologie* a *Vlastní jména*.

2.6.2 Rovina stylistická

Z hlediska stylu jsme se snažili zachovat veškeré charakteristiky díla *Die Waffen nieder!* (viz bod *Styl* v podkapitole *Překladatelská analýza*) v nejvyšší možné míře. Styl díla totiž úzce souvisí s jeho estetikou a funkcemi, které jsme chtěli zprostředkovat českému čtenáři. V praxi to znamená například to, že stejně jako

výchozí text, i náš překlad pracuje s odlišnými narativními technikami (citování, přímá řeč a další), s různou mírou spisovnosti či hovorovosti a formuluje příslušné textové úseky s adekvátním citovým zabarvením (vulgarismy, deminutiva a jiné).

Převážně jsme volili styl neutrální (případně lehce vyšší), nikoli archaický či knižní, jelikož tak svého času nepůsobil ani originál na původního příjemce. S neutrálním stylem souviselo používání české interpunkce. U přímé řeči jsme proto volili klasické české uvozovky na místo dvojitých špičatých závorek. Jednalo-li se o přerušovaný tok myšlenek, zachovávali jsme veškeré odmlky a pauzy, abychom dosáhli stejného účinku na čtenáře překladu. Jediné zásahy se opět týkaly pravopisu, kdy jsme českým pravidlům přizpůsobovali psaní případných pomlček a spojovníků. Důraz byl kladen na zachování patosu.

O mnohých dílčích jazykových prostředcích, jež rovněž spoluutvářejí styl díla, a o jejich převodu do českého jazyka je podrobně pojednáno v bodech níže (viz *Rovina syntaktická* a *Rovina lexikální*). Některá specifika jako hovorovost či ironii jsme zařadili do tohoto bodu, protože ačkoli bazírují na lexémech, je k jejich správné interpretaci obvykle zapotřebí širší kontext, čímž rovinu lexikální přesahují.

2.6.2.1 Ironie

Již bylo zmíněno, že autorka využívá prostředky vyjadřující ironii zřídka. V první kapitole se setkáváme například s docílením efektu ironie tím, že použitá slova/věty znamenají přesný opak toho, co se jimi chce ve skutečnosti říci. Velice dobře šel tento princip uplatnit i při převodu do českého jazyka. Pochopení ironie čtenáři usnadňuje kontext.

Uvedený postup docílení ironie můžeme pozorovat na slovním spojení „bescheidene Lebensansprüche“ (VT; 1) překládaném jako „skromné životní přání“ (P; 9), které popisuje naopak životní přání velmi ambiciózní. Pro ilustraci doplníme ještě příklad expresivního slovního spojení „der gute Mann“ (VT; 32) překládaného jako „ten dobrodinec“ (P; 38), který skrývá notnou dávku opovržení a výsměchu.

2.6.2.2 Hovorovost

Oproti ironii je ve výchozím textu uplatňována hovorovost často. Díky ní působí dialogy postav mnohem přirozeněji. Náš překlad hovorovost zachovává. Nabízela se možnost uplatnění nespisovné koncovky „-ej“, kterou český jazyk, na rozdíl od jazyka německého, disponuje a která je pro hovorovost i mluvenou formu velice charakteristická. Vzhledem k povaze výchozího textu (často je hovorovost součástí dialogu aristokratů) jsme se ale rozhodli pro zachování spisovnosti, hovorovosti v překladu jsme docílili použitím hovorových výrazů jako například „blázinec“ (P; 29), případně jiných jazykových prostředků jako částic specifických pro mluvený projev (viz následující příklad).

„No, díky Bohu – teď už je nerozhodnost u konce!“ (P; 18)

2.6.3 Rovina syntaktická

2.6.3.1 Věty jednoduché

Díky větám jednoduchým je výchozí text dynamičtější, proto jsme jejich podobu, bylo-li to možné, věrně zachovávali i v překladu. V některých případech muselo s ohledem na aktuální členění větné a strukturu cílového jazyka přirozeně dojít k jistým změnám (např. uzpůsobení pořadí slov ve větě).⁷² Vybrané příklady jednoduchých vět a jejich překladu se nacházejí v tabulce číslo 5.

⁷² BERGLOVÁ, Eva, FORMÁNKOVÁ, Eva, MAŠEK, Miroslav: *Moderní gramatika němčiny: výklad, cvičení, klíč*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Plzeň: Fraus, 2002. Strana 204. ISBN 80-7238-144-x.

Výchozí text (strana)	Překlad (strana)
Die im Saale anwesenden Civilisten schienen mir neben den Militärs wie Maikäfer neben Schmetterlingen. (5)	Civilisté v sále na mě vedle vojáků působili obdobně jako chrousti vedle motýlů. (12)
Nach unserer Hochzeit unternahmen wir eine Italienreise. (6)	Po naší svatbě jsme podnikli cestu do Itálie. (14)
Ich erschrak. (9)	Zhrozila jsem se. (16)
Das Regiment meines Mannes lag in Wien. (10)	Pluk mého muže sídlil ve Vídni. (18)

Tabulka 5

První příklad v tabulce výše předkládá situaci, kdy v překladu došlo k úpravě slovosledu, neboť by postavení slov ve větě shodné s výchozím textem nebylo přirozené pro český jazyk.⁷³

Druhý příklad demonstruje větu jednoduchou se subjektivním pořádkem slov, účelem je zdůraznit danou informaci. Jak je vidět, stejné pořadí jádra a východiska výpovědi zachováváme i v překladu.⁷⁴

Předposledním příkladem je věta holá, na které můžeme pozorovat, že překlad oproti výchozímu textu nezachovává vyjádřený podmět a vynechává tak ve větě osobní zájmeno. Tento jev se v našem překladu opakuje (vyskytuje se i v souvětích). Na rozdíl od německého jazyka vyjadřuje v českém jazyce osobu již samotná konjugace slovesa jednoznačně. Z tohoto důvodu by bylo ulpívání na zachovávání podmětu v podobě osobního zájmena redundantní a mohli bychom ho považovat za interferenci.

Poslední ukázkou v tabulce je případ, kdy bylo možné strukturu věty jednoduché beze změn zachovat i v českém překladu.

⁷³ Tamtéž. Strana 205.

⁷⁴ Tamtéž. Strana 204.

2.6.3.2 Souvětí

Markantním jevem výchozího textu jsou nezvykle dlouhá souvětí. V souvětích nalezneme vztahy parataktické i hypotaktické.⁷⁵ Souvětí nepopíratelně dotváří styl celého díla, proto nebylo naším cílem je v textu zcela nahradit větami jednoduchými a za všech okolností je zlogičťovat. Jen tehdy, kdy souvětí v české podobě pozbývalo logičnost a vyznívalo příliš komplikovaně, přiklonili jsme se k variantě jej rozčlenit do více vět nebo souvětí. Následující tabulka ukazuje dva příklady. V prvním z nich je větná konstrukce téměř beze změn zachována, což mnohokrát umožnila podobná struktura výchozího a cílového jazyka, oproti tomu druhý příklad ukazuje souvětí, jehož konstrukci jsme rozčlenili do kratších celků.

Výchozí text (strana)	Překlad (strana)
Die Frage ist nun die: war ich wirklich so thöricht, die Vorteile meiner Lage nicht zu erkennen, oder nur so schwärmerisch zu glauben, daß allein melancholische Empfindungen erhaben und wert seien, in poetischer Prosa ausgedrückt und als solche in die roten Hefte eingetragen zu werden? (1)	Otázkou tedy je: byla jsem opravdu tak bláhová, že jsem výhody svého postavení neviděla, nebo jen natolik zasněná, abych věřila, že samotné melancholické pocity jsou vznešené a hodny toho, (sic!) být vyjádřeny poetickou prózou a jako takové zaneseny do červených sešitů? (9)
Da aus jedem Schüler ein Vaterlandsverteidiger herangebildet werden soll, so muß doch schon des Kindes Begeisterung für diese seine erste Bürgerpflicht geweckt werden; man muß seinen Geist abhärten gegen den natürlichen Abscheu, den die Schrecken des Krieges hervorrufen könnten, indem man von den furchtbarsten Blutbädern und Metzeleien, wie von etwas ganz	Jelikož musí být každý žák vychován v obránce vlasti, musí být také nadšen pro tuto jeho první občanskou povinnost povzbuzeno již v útlém věku. Jeho duše musí umět odolávat přirozenému odporu, který mohou hrůzy války vzbuzovat. O nejhrůznějších krveprolitích a zabíjení je tedy vyprávěno tak nenuceně, jak jen to je možné, jako o něčem zcela obyčejném, nutném, přičemž je samotný důraz kladen

⁷⁵ Parataxe und Hypotaxe. *Duden.de* [online]. [cit. 20. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.duden.de/sprachwissen/sprachratgeber/Parataxe-und-Hypotaxe>

Gewöhnlichem, Notwendigem, so unbefangen als möglich erzählt, dabei nur allen Nachdruck auf die ideale Seite dieses alten Völkerbrauches legend – und auf diese Art gelingt es, ein kampfmütiges und kriegslustiges Geschlecht zu bilden. (3)	pouze na ideální stránku této staré potřeby národa – a tímto způsobem se daří vytvářet válkychtivé pohlaví odhodlané k boji. (11)
---	---

Tabulka 6

Náš překlad dbal také na zachování záměrně se opakující větné konstrukce, jelikož její opakování akcentuje význam a expresivní funkci, čímž silněji působí na čtenářovy emoce. Následující tabulka ukazuje všechny výskyty zmíněného opakování větné konstrukce ve výchozím textu spolu s jejich překladem.

Výchozí text (strana)	Překlad (strana)
»Und da wollte mein Vater, daß der Krieg [...] (23)	„A to by si můj otec přál, aby válka [...] (29)
»Und da wollte mein Vater,« dachte ich wieder [...] (23)	„A to by si můj otec přál,“ pomyslela jsem si znovu [...] (30)
Und da wollte mein Vater – dachte ich zum drittenmale [...] (25)	A to by si můj otec přál, pomyslela jsem si potřetí [...] (32)
»Und da wollte mein Vater –« wiederholte ich [...] (26)	„A to by si můj otec přál –“ opakovala jsem [...] (32)

Tabulka 7

2.6.4 Rovina lexikální

Jak jsme uvedli v rámci překladatelské analýzy, obsahuje výchozí text lexikum různých jazykových vrstev. Pro docílení stejného účinku na čtenáře překladu bylo nutné rozmanitost lexika zachovat a odlišovat i v překladu. Lexikum opakující se v celém díle (např. vlastní jména) vyžadovalo s ohledem na srozumitelnost a konzistenci překladu *Složte zbraně!* striktně jednotný překlad, za tímto účelem vznikl společný glosář sdílený pomocí aplikace Google Docs. Přístup k tomuto glosáři měl celý překladatelský tým včetně vedoucích překladatelského projektu. Pokud pro daný pojem existovalo více českých ekvivalentů, podával glosář zároveň informace o tom, zda je žádoucí při překladu zvolit výhradně ten či onen ekvivalent, či naopak nalezne obměna ekvivalentů své opodstatnění.

Musíme podotknout, že pojmy byly do glosáře zanášeny průběžně (glosář se neustále rozrůstal a měnil) a některé z nich náš překlad nestačil zohlednit. Pro ilustraci zmíníme německý pojem „Charpie“ (VT; např. 23). Glosář později vyzýval přiklonit se jednotně k výrazu „cupanina“, zatímco náš překlad pracuje s výrazem „šarpie“ (P; např. 30). Závěrečná korektura, která proběhla po odevzdání finálních verzí překladů jednotlivých kapitol se však postarala o to, aby byl překlad relevantních pojmů v celém díle skutečně jednotný, bez odchylek.

2.6.4.1 Odborná terminologie

Nejprve se budeme věnovat problematice vojenské terminologie. Aby byly vojenské termíny nahrazeny odpovídajícími českými ekvivalenty, byl osloven Vojenský historický ústav v Praze, který adekvátnost termínů posoudil a v případě potřeby předložil ekvivalent jiný, vhodnější. V tabulce níže pro ilustraci uvádíme některé z termínů vyskytujících se v kapitole *Erstes Buch*, které byly zároveň obsahem společného glosáře, a tudíž musel být při jejich překládání zohledněn ekvivalent uvedený v tomto glosáři.

Termín v glosáři	Ekvivalent v glosáři	Výskyt termínu ve výchozím textu (strana)	Překlad (strana)
der Offizier	důstojník	Ich war stolz auf meinen schmucken <u>Husarenoffizier</u> [...] (6)	Byla jsem na svého pohledného <u>husarského důstojníka</u> pyšná [...] (14)
der Oberst	plukovník	[...] und sah mit Befriedigung der Zeit entgegen, da er zum Rittmeister – zum <u>Obersten</u> . [...] (6)	[...] a s uspokojením jsem očekávala dobu, kdy bude povýšen na rytmistra, na <u>plukovníka</u> [...] (14)
der Oberlieutenant	nadporučík	»Es ist schon Zeit, Herr <u>Oberlieutenant</u> .« (19)	„Už je na čase, pane <u>nadporučíku</u> .“ (26)

Tabulka 8

Příkladem divergenze zmíněné v úvodu této kapitoly je německý termín „Regiment“ (VT; 10). Glosář uváděl české ekvivalenty „pluk“ či „regiment“ bez preference pouze jednoho z nich. Z důvodu jasnosti a srozumitelnosti překládáme všechny výskyty tohoto termínu v první kapitole shodně – českým ekvivalentem „pluk“ (P; např. 18).

Některé z termínů vyskytujících se v kapitole *Erstes Buch* nebyly obsahem společného glosáře. Důvod byl prostý – jejich výskyt ve výchozím textu je ojedinělý. V těchto případech bazíroval výběr českého ekvivalentu na důkladné rešerši a případné konzultaci s vedoucími projektu. Pro názornou ukázkou zmíníme termíny „Rittmeister“ (VT; 6) a „Obersthofmeisterin“ (VT; 25), které překládáme jako „rytmistr“ (P; např. 14) a „nejvyšší hofmistryně“ (P; 31).

V kapitole *Erstes Buch* se nevyskytují jen termíny vojenské, ale nacházíme v ní rovněž termíny z jiných oblastí. Jedním z takových termínů je „Botanisierbüchse“ (VT; 7) přeložený jako „botanická torba“ (P; 14).

2.6.4.2 Vlastní jména

Román *Die Waffen nieder!*, kapitolu *Erstes Buch* nevyjímaje, je prostoupen toponymy a antroponymy. I v tomto případě podléhal jejich překlad společné metodě překladatelského týmu. Ten se v otázce problematiky překladu vlastních jmen místních shodl na tom, že pokud existují příslušná česká označení, tak budou upřednostněna. V překladu tedy vidíme „Vídeň“ (P; např. 11), „Mariánské Lázně“ (P; např. 14), „Karlovy Vary“ (P; 34) a mnoho dalších. Pokud žádný ustálený český ekvivalent neexistoval, uplatňoval překladatelský tým přepis dle českého úzu, proto název vesnice „Custoza“ v překladu píšeme pouze s jedním „z“ (P; 10).

Někdy ale ani tyto úpravy nebyly dostačující a samotné vlastní jméno místní by pro čtenáře překladu nemuselo být srozumitelné. V našem překladu můžeme tento problém pozorovat u toponyma „Herrengasse“ (VT; 23), kdy čtenář originálu ihned rozumí, že se jedná o ulici, ale pro čtenáře překladu neznalého německého jazyka by tento výraz sám o sobě nemusel mít jasnou výpovědní hodnotu. Zároveň by bylo nemístné překládat tento název doslovně. Problém jsme vyřešili konkretizací, kdy v překladu stojí vysvětlující apelativum „ulice Herrengasse“ (P; 30).

Přesuneme se k problematice překladu vlastních jmen osobních. Některá z nich byla zanesena do společného glosáře, jelikož se jednalo o jména postav vystupujících napříč celým dílem. Mimo to musela být opět zohledněna metoda celého týmu – přepisovat křestní jména dle českého úzu (naturalizace). Proto v předloženém překladu pozorujeme, že je křestní jméno hlavní hrdinky vždy psáno „Marta“ (P; např. 9), nikoli „Martha“, podobně jako je jméno její komorné psáno „Bety“ (P; 21), nikoli „Betti“. U příjmení byla však metoda překladu odlišná – ponechat pravopis podle úzu německého (exotizace), proto vidíme příjmení jako „Grießbachová“ (P; 32) či „Dotzky“ (P; např. 12). Překlad příjmení si navíc žádal zodpovězení otázky ne/přechylovat. Zde se tím řídil pravidlem nepřechylovat jen tehdy, značí-li příjmení šlechtický titul, proto se v kapitole *Kniha první* kromě výše zmíněného příjmení „Grießbachová“ vyskytuje přechýlené příjmení hlavní hrdinky „Althausová“ (P; např. 9).

Zvláštností spojenou s překladem vlastních jmen osobních bylo deminutivum jména Rudolf „Ruru“ a jeho deklinace. Náš překlad znovu zohledňuje řešení odsouhlasené celým překladatelským týmem, podoba přezdívky zůstala tudíž zachována doslovně tak, jak stojí i ve výchozím textu a od jejího skloňování se zcela upustilo (P; např. 15).

2.6.4.3 Kompozita

Na četnost kompozit ve výchozím textu jsme již poukazovali. Nyní se budeme krátce věnovat překladu některých ze složenin vyskytujících se v námi přeložené kapitole. Jak demonstrují příklady v tabulce níže, německá kompozita jsme často opsali i několikaslovnými ekvivalenty, jelikož český jazyk neumožňoval jejich doslovný převod, nebo by takový převod čtenáře „rušil“ svou netradičností a nepřírozeností. Hojně uplatňovaným, pro češtinu velice charakteristickým, řešením při nahrazování německých složenin byl překlad pomocí kombinace českého adjektiva a substantiva.⁷⁶ Do tabulky jsme však úmyslně zanesli i případy, kdy kombinace českého adjektiva

⁷⁶ MATUNOVÁ, Alena: *Problematika překladu substantivních kompozit z němčiny do češtiny na příkladu populárně-naučného textu* [online]. Praha, 2014, strana 17 [cit. 30. 12. 2021]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/62465/130129903.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií. Mgr. Iva Michňová, Ph.D.

a substantiva nebyla realizovatelná a německý výraz musel být vyjádřen jiným způsobem (např. několika slovy v podobě přívlastku neshodného).

Výchozí text (strana)	Překlad (strana)
[...] nur mit Anwendung des »Nichtdarübernachdenken«-Prinzips unangefochten lassen konnte. (15)	[...] mohla považovat za nesporné pouze při uplatnění principu „nepřemýšlet o tom“. (22)
[...] hatte sich dieser <u>Hilfsverein</u> gebildet, dessen Aufgabe es war, allerlei Spenden in Geld [...] (23)	[...] vznikl tento <u>pomocný spolek</u> , jehož úkolem bylo přijímat všelijaké peněžité dary [...] (30)
[...] ich beneide Karl um seinen <u>Heldentod</u> [...] (28)	[...] <i>obdivuji Karla pro jeho <u>hrdinskou smrt</u></i> [...] (35)
[...] das wird eine große <u>Verlustliste</u> geben (28)	[...] <i>to bude dlouhá <u>listina se jmény padlých</u></i> . (35)

Tabulka 9

Poukážeme i na řešení německého kompozita „Schmerzensausbruch“ (VT; 11). Tuto složeninu bychom mohli překládat doslovně jako „vypuknutí bolesti“, takový překlad by ale působil příliš „strojově“. Vzhledem ke kontextu jsme se rozhodli pro konkretizaci v podobě spojení „hysterický pláč“ (P; 18).

2.6.4.4 Idiomy, obrazná pojmenování

Nelze říci, že idiomy první kapitole výchozího textu dominují, naopak jich nalézáme jen pomálu. Několik vybraných příkladů uvádí tabulka číslo 10.

Výchozí text (strana)	Překlad (strana)
Mein Vater war auch ganz Feuer und Flamme für den Krieg. (10)	Můj otec byl z války také štěstím bez sebe. (17)
[...] wurde aber schmähhlich niedergezischt. (10)	[...] byla však potupně smetena ze stolu (17)
Die Würfel gefallen [...] (13)	Kostky byly vrženy [...] (20)

Tabulka 10

Jak vidíme u druhého příkladu, ve výchozím textu se žádná idiomatická fráze nevyskytuje, přesto se ale nachází v našem překladu. Důvodem byla nutnost opsat pasivní participium „niederzgezischt“ a zachovat jeho příznakovost.

Třetí příklad ukazuje situaci, kdy nebylo složité najít český ekvivalent, neboť i český jazyk nabízí idiomatickou frázi, jež má nejen totožný obsah, ale i obdobnou formu (převod byl téměř doslovný). Jediným rozdílem překladu oproti výchozímu textu je zachování spony u slovesně jmenného predikátu.

Obrazných pojmenování najdeme oproti idiomům nespočet. Jak ilustrují příklady uvedené v tabulce níže, také náš překlad zohledňoval tuto obraznost a snažil se jednotlivé výrazy nezlogičťovat a tím zabránit nivelizaci stylu výchozího textu.

Výchozí text (strana)	Překlad (strana)
[...] mit dem ganzen Feuer unserer lebensstrotzenden, schönheitssicheren Jugend. (7)	[...] se vším ohněm našeho životaplného, zaručeně krásného mládí. (14)
[...] und die mir auch jetzt wieder als ein Stück Weisheit einleuchtete. (12)	[...] a které mi i v tuto chvíli připadalo jako střípek moudrosti. (19)
[...] welche einem fremden Joche sich entringen wollte [...] (17)	[...] která se snaží vymanit z cizího chomoutu [...] (24)

Tabulka 11

2.6.4.5 Cizojazyčnost

Kapitola *Erstes Buch* obsahuje cizojazyčné výrazy jen zřídka. Ve většině případů se jedná o výrazy jednoslovné. U některých z nich je porozumění českého čtenáře více než předvídatelné – například u francouzského „Adieu“ (P; 20). U jiných zase význam slova dokresluje kontext, jak je tomu v případě latinského slova „Te Deum“ (P; 28). Takové výrazy mohly být ponechány v cizím jazyce, jak preferovala metoda zvolená překladatelským týmem, a nevyžadovaly žádný český překlad v podobě vysvětlivky, poznámky pod čarou.

Jediným cizojazyčným úsekem první kapitoly románu *Die Waffen nieder!* (přesahujícím však rovinu lexika), u něhož porozumění českým čtenářem nebylo automaticky očekávatelné, je francouzská věta „c'est la guerre!“ (P; 28). Jak ale zmiňuje Jiří Levý: „Vysvětlení je namístě, uniká-li našemu čtenáři něco, co pro původního čtenáře bylo obsaženo v díle; [...]“⁷⁷. V pasáži, do které je tato věta

⁷⁷ LEVÝ, Jiří: *Umění překladu*. Čtvrté, upravené vydání. Praha: Miroslav Pošta – Apostrof, 2012. Strana 114. ISBN 978-80-87561-15-7.

začleněna, popisuje voják utrpení válečníků na bitevním poli, i bez absolutního porozumění francouzské věty zůstane vyličením tohoto obrazu nezkrácené a českému čtenáři nic neunikne, proto byla také tato věta ponechána bez českého překladu.

V závěru tohoto bodu ještě poukážeme na cizojazyčnost v názvech děl od světových autorů, na která je v první kapitole výchozího textu odkazováno (viz tabulka číslo 12).

Výchozí text (strana)	Překlad (strana)
Was zunächst der Heldenanbetung (siehe Carlyles <u>hero-worship</u>) (sic!) im Vergötterungsfach Höchstes geleistet wird, das leisten die Leute in baby-worship. (8)	Původní zbožňování hrdinů, jak o tom psal T. Carlyle (<u>Hero-Worship</u>), je nyní spíše Baby-Worship, tedy zbožňování miminek. (15)
Darunter ein eben erschienenenes Werk eines englischen Naturforschers, eines gewissen Darwin: » <u>The Origin of Species</u> « – und er macht uns aufmerksam [...] (32)	[...] mezi nimi také právě vydané dílo jednoho anglického přírodovědce, jakýsi Darwin: <u>The Origin of Species</u> – a dodává [...] (38)

Tabulka 12

Jak je vidět u prvního příkladu, v celém souvětí jsme uplatnili intelektualizaci a zjednodušení struktury. U díla *Hero-Worship* jsme ponechali jeho anglickou podobu, ale u aluze „Baby-Worship“, která následuje ihned za ním a úzce s ním souvisí, jsme pomocí částice „tedy“ připojili i český překlad tohoto spojení. Přestože je zmíněn autor díla Thomas Carlyle a velice stručně nastíněno téma díla, předpokládali jsme, že příjemci našeho překladu by bez znalosti anglického jazyka mohla zmíněná aluze působit problémy s porozuměním. Naopak u díla *The Origin of Species* jsme vycházeli z předpokladu, že již jméno jejího autora, Charlese Darwina, které je ve větě rovněž zmíněno, prozradí dost natolik, aby čtenář daný úsek pochopil i bez dodatečného překladu či vysvětlení titulu díla.

2.6.4.6 Mnohoznačnost

K problematice mnohoznačnosti máme pouze jeden příklad, a sice příklad již zmiňovaný výše. Jelikož překlad jednoho výrazu do značné míry ovlivnil překlad několika vět, představíme a okomentujeme nyní jeho překladatelské řešení.

Výchozí text (strana)	Překlad (strana)
»Schlacht – felder« – sonderbar, wie dieses Wort jetzt plötzlich in zwei grundverschiedenen Bedeutungen mir vor den Sinn trat. Halb in der altgewohnten, historischen, pathetischen, höchste Bewunderung erregenden Bedeutung, halb in dem Ekelschauer der blutigen, brutalen Silbe »Schlacht« ... Ja <i>geschlachtet</i> würden sie auf dem Felde daliegen, die armen hinausgetriebenen Menschen [...] (13–14)	„Porážka“ – zvláštní, jak mi najednou vyvstávají na mysli dva zásadně rozdílné významy tohoto slova. „Krveprolití, jatka“. Ano, <i>zabiti</i> budou ležet naši muži na bitevním poli, ubozí lidé vyhnání do boje [...] (20–21)

Tabulka 13

Jak dokládá tabulka číslo 13, záměrně jsme museli vynechat celé souvětí, kde autorka naráží na dva odlišné významy slova. Doslovný převod by kvůli rozdílu jazykových struktur nebyl funkční. V českém jazyce se nabízela substituce slovem „porážka“, které obdobně může poukazovat na jatka a zároveň umožňuje zasazení do válečného kontextu. Bohužel v případě překladu adverbia „geschlachtet“ již nebylo možné pokračovat v této slovní hříčce, neboť české „poražení“ nutně neevokuje asociace smrti, tudíž by byl význam ve výchozím textu ochuzen. O ne úplně adekvátním zachování slovního spojení „zcela rozdílné významy“ ještě pohovoříme v podkapitole *Typologie překladatelských posunů*.

2.6.4.7 Expresivní výrazy, výrazy citově zabarvené

Expresivita sehrává velkou roli ve vytváření patosu díla. Z tohoto důvodu bylo žádoucí a nutné ji zohledňovat a zachovávat i v překladu.

Jak jsme uvedli v bodě *Hovorovost*, nechtěli jsme být nespisovní, proto ačkoli zachováváme expresivitu a citové zabarvení slov, vyhýbáme se výrazům vulgárním.

Tabulka číslo 14 poskytuje výčet některých z takových výrazů a současně pro porovnání předkládá i naše překladatelská řešení.

Výchozí text (strana)	Překlad (strana)
[...] (er hätte auf besagtem Balle ebensogut in ein hübsches launenhaftes <u>Gänschen</u> sich verlieben können) [...] (7)	[...] (mohl se na zmiňovaném plese zrovna tak zamilovat do pěkného rozmarného <u>kuřátka</u>). (14)
»Weißt Du, <u>Schatz</u> – es wird bald losgehen.« (9)	„Víš, <u>miláčku</u> , brzy to vypukne.“ (16)
Von da ab sind die roten Hefte eine Zeit lang voll <u>Kannegießerei</u> [...] (10)	Od té doby jsou červené sešity plné dlouhodobých <u>výlevů</u> [...] (17)
Sie haben aber noch nicht genug daran, die <u>Katzelmacher</u> [...] (12)	Ještě jim to ale nestačilo, těm <u>makarónům</u> [...] (19)
An dem Dogma »Louis Napoleon ist ein <u>Bösewicht</u> « [...] (17)	Dogma „Louis Napoleon je <u>darebák</u> “ nesmělo být zpochybňováno [...] (24)

Tabulka 14

Krátce se pozastavíme nad prvním příkladem v tabulce výše, nad překladem německého deminutiva „Gänschen“. Doslovný překlad, ekvivalent „husička“, by totiž s největší pravděpodobností implikoval pejorativnost, která by nebyla příhodná. Ačkoli česká morfologie umožňuje i zdobnělinu „housátko“, zvolili jsme „kuřátko“, které v celkovém kontextu vyznívá přirozeněji.

Mimo výrazy v tabulce a jím podobné nesmíme opomenout další jazykové prvky, které dokreslují expresivitu výchozího textu a které bylo ze stejného důvodu důležité zachovat také v překladu, jakkoli se jejich užití zdálo nadnesené či nadměrné. Mezi tyto prvky patří častá zvolání jako „Großer Gott“ (VT; 11) překládané českým „Pane Bože“ (P; 18) nebo „O Gott“ (VT; 28) překládané jako „Ach bože“ (P; 34) a výše zmiňovaná emocionální citoslovce jako „ach“ (VT; např. 26 a P; např. 32).

2.7 Typologie překladatelských posunů

V předchozí podkapitole jsme při komentování překladatelských řešení zároveň přímo či nepřímo poukázali na jisté posuny, k nimž muselo dojít v zájmu zachování funkčnosti překladu. Z tohoto důvodu je v této podkapitole uvedeme jen stručně, přičemž budeme odkazovat na příklady v podkapitole *Strategie řešení překladatelských problémů*. Pro vymezení pojmu „posun“ tak, jak na něj v této podkapitole nahlížíme, vyjdeme z publikace *Teória a didaktika prekladu* od Edity Gromové: „*Pojem posunu rozširuje A. Popovič (1970:79–85), ktorý ho nechápe len ako výsledok lingvistických rozdielov, ale aj rozdielov textuálnych, literárnych a kultúrnych.*“⁷⁸ Upozornit chceme také na fakt, že naším záměrem není pokrýt veškeré posuny, ke kterým v překladu došlo. Naši pozornost budeme směřovat především na posuny negativní.

Pro určení negativních posunů rovněž vyjdeme z publikace zmíněné v předchozím odstavci. V té autorka popisuje negativní posun jako překladatelské řešení, které nevhodně převádí zvláštnosti originálu, ať už kvůli špatnému jazykovému porozumění, chybné interpretaci či zanedbání celistvosti komunikačního translačního procesu. Mimo jiné k negativním posunům řadí také vynechání úseku textu. Důsledkem takových posunů je narušení srozumitelnosti překladu.⁷⁹

2.7.1 Rovina pragmatická

Autorka se záměrem emotivně působit na čtenáře využívá nejrůznějších stylistických prostředků. Co se pragmatické stránky překladu týče, byly tyto prostředky (např. expresivita) v největší možné míře zachovávány.

K posunům zasahujícím i do pragmatiky docházelo cíleně se záměrem zachovat funkci výchozího textu v českém překladu. Jednalo se o řešení mnohoznačnosti slova „Schlachtfeld“, kdy jsme pro zachování funkce volili substituci českým výrazem „porážka“, což s sebou přineslo obsahové změny několika vět (viz tabulka číslo 13). Dalšími posuny byly posuny týkající se reálií a aluze předložené v tabulkách číslo 3 a 4 – ve všech těchto případech jsme zvolili postup generalizace.

⁷⁸ GROMOVÁ, Edita: *Teória a didaktika prekladu*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2003. Strana 44. ISBN 80-8050-587-X.

⁷⁹ Tamtéž. Strany 48–49.

Přistoupili jsme také na některé úpravy v oblasti stylu díla. Ten byl přizpůsoben současnému českému jazyku, jak doložíme v následujících bodech.

2.7.2 Rovina syntakticko-stylistická

V předchozí podkapitole jsme poukázali na posun v rovině stylistické, kdy substituujeme atypická interpunkční znaménka a styl výchozího textu záměrně přizpůsobujeme českému pravopisu a nivelizujeme ho. V překladu pracujeme výhradně s českými uvozovkami a dodržujeme pravidla psaní spojovníků a pomlček. V závislosti na kontextu a funkci interpunkčních znamének nahrazujeme v některých případech pomlčky a středníky třemi tečkami, čárkou nebo měníme strukturu věty a zcela je vynecháváme. Pro ukázkou předložíme několik příkladů (viz tabulky číslo 6 a 15).

Výchozí text (strana)	Překlad (strana)
[...] unter der Rubrik »Mutterliebe«, »Mutterglück«, »Mutterstolz« nach Kräften bei. (8)	[...] v rubrikách „mateřská láska“, „mateřské štěstí“, „mateřská pýcha“, ze všech sil. (15)
»Hoffentlich.« (9)	„Doufejme.“ (16)
»Wie – was – was heißt das?« (11)	„Jak, co – co to znamená?“ (18)
[...] als betend niederknieen (sic!) –« (11)	[...] než se klečíc modlit...“ (18)

Tabulka 15

Častým, již uvedeným posunem v rovině syntaktické je rozčlenění a zlogičťování vět (a s tím související změny ve slovosledu) u některých souvětí, jak ukazuje druhý příklad v tabulce číslo 6.

K negativním posunům v rovině syntaktické došlo několikrát. Začneme negativním posunem, který spočívá v interferenci větných struktur výchozího textu, jak ukazují příklady v následující tabulce.

Výchozí text (strana)	Překlad (strana)
»Muß <u>man</u> mit Fassung und Ergebung ertragen.« (14)	„To musí <u>člověk</u> snášet s klidem a oddaností.“ (21)
<u>Man</u> vergißt, daß es zwei Haufen Menschen sind, die miteinander raufen gehen [...] (16)	<u>Člověk</u> často zapomíná, že to jsou dva davy lidí, které se proti sobě vrhají do boje [...] (23)

Tabulka 16

Ve vybraných příkladech se interference projevila u podmětu „Mann“, který překládáme českým „člověk“. Podmět jsme přejali, ačkoli by se nabízelo vhodnější řešení – nahrazení neurčitým podmětem, který je pro češtinu běžnější.⁸⁰ Toto řešení by bylo adekvátnější i z toho důvodu, že je ve výchozím textu několik větných konstrukcí s podmětem „Mann“, ale ne všechny umožňují neurčitý podmět do překladu zakomponovat. To znamená, že bychom tím snížili frekvenci výskytu podmětu „člověk“ v našem překladu a ten by působil přirozeněji.

Interference je zjevná též v úseku textu, který uvádíme v tabulce číslo 13. Ačkoli byl kontext pozměněn a přizpůsoben českému slovu „porážka“, nevhodně jsme z výchozího textu přejali spojení „dva zásadně odlišné významy“, protože výrazy „jotka“ a „krveprolití“ nepůsobí zcela odlišně a souvětí je pak poněkud matoucí.

Poslední interferencí větné struktury, která způsobuje nejednoznačnost významu, a tím se řadí k negativnímu posunu, je věta v tabulce číslo 17.

Výchozí text (strana)	Překlad (strana)
[...] weil ich hoffe, daß <u>sich</u> mein Ludwig <u>auszeichnen wird</u> . (26)	[...] protože doufám, že <u>se</u> můj Ludvík <u>vyznamená</u> . (33)

Tabulka 17

Na zmíněné větě vidíme, že v překladu zůstal zachován aktivní slovesný rod. Bohužel však sloveso „vyznamenat se“ působí v češtině na rozdíl od výchozího textu spíše pejorativně a ironicky. Z tohoto důvodu by bylo vhodnějším řešením zvolit rod trpný.

⁸⁰ BERGLOVÁ, Eva, FORMÁNKOVÁ, Eva, MAŠEK, Miroslav: *Moderní gramatika němčiny: výklad, cvičení, klíč*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Plzeň: Fraus, 2002. Strana 190. ISBN 80-7238-144-x.

Dalším negativním posunem v oblasti syntaxe jsou vynechávky některých slov či celých vět. Výčet veškerých vynechávek uvádí následující tabulka.

Výchozí text (strana)	Překlad (strana)
[...] von Erd- und Himmelskunde, von Naturgeschichte und Physik machte ich mir so viel zu eignen [...] (4)	[...] z astronomie a geografie jsem si osvojila vše [...] (11)
[...] ein braver, herzensguter, edeldenkender Junge, <u>mit weltmännischer Bildung</u> und heiterem Humor [...] (7)	[...] statečný, dobrosrdečný mladík urozených mravů s ušlechtilými myšlenkami a dobrým smyslem pro humor [...] (14)
[...] von der Spannung reden, welche zwischen uns und den italienischen Nachbarn durch diese Allianz hervorgerufen worden – <u>das beachtete ich nicht.</u> (9)	[...] mohl stále bavit o napětí, které mezi námi a Itálií kvůli této alianci panovalo. (16)
[...] und Dir <u>in dieser Prüfung</u> Ergebung zu predigen.« (14)	[...] „a vybídnout tě k oddanosti.“ (21)
Ja, <u>während der ganzen Abwesenheit meines Gatten wollte ich so inbrünstig um des Himmels Schutz flehn</u> , daß dieser alle Kugeln im Fluge von Arno abwenden werde... (15)	Ano, prosila jsem, aby se všechny ty vzduchem létající kulky odvrátily od Arneho... (22)
Mich in die kirchlichen Lehren <u>mit Begeisterung</u> zu vertiefen [...] (15)	Ponořit se do duchovního učení [...] (22)
Den Ausbruch meines Schmerzes sparte ich mir – wie eine Art Belohnung – auf das Alleinsein auf. (20)	zcela vynecháno

Tabulka 18

V souvislosti s negativními posuny na syntaktické musíme poukázat také na jeden výskyt nerespektování slovesného času. V tabulce níže vidíme, že přítomný čas ve výchozím textu byl v překladu chybně nahrazen časem minulým.

Výchozí text (strana)	Překlad (strana)
[...] welch erhebendes Gefühl es sein muß [...] (9)	[...] jaký vznešený pocit to musel být [...] (16)

Tabulka 19

2.7.3 Rovina lexikální

V předchozí podkapitole jsme již předložili posuny v oblasti lexika, ke kterým muselo dojít v zájmu zachování funkčnosti překladu. V případě vlastních jmen se jednalo o přechylování vybraných příjmení (viz strana 84 diplomové práce). Poukázali jsme také na amplifikaci u některých místních názvů (viz strana 83 diplomové práce). V případě kompozit jsme uvedli několik příkladů, kdy v českém překladu neexistoval jednoslovný ekvivalent, a proto byla složenina nahrazena víceslovným opisem. U některých reálií došlo ke generalizaci (viz tabulka číslo 4). Znovu připomeneme také slovo „niederzgeizscht“, kde došlo k posunu z důvodu zachování jeho příznakovosti a k nahrazení idiomem (viz tabulka číslo 10).

Mimo výše zmíněné posuny docházelo na lexikální úrovni také k deklinaci některých vlastních jmen (např. křestní jméno „Marta“) a ke konkretizaci výrazů – jako příklad jsme vybrali slovo „Lauheit“ (VT; 15), které navzdory kontextu usnadňujícímu porozumění překládáme jako „nejistota“ (P; 22), protože netradičnost doslovného ekvivalentu „vlažnost“ by překladu mohla spíše uškodit – působit rušivě, nesrozumitelně.

K posunům v oblasti lexika můžeme zařadit také slova, u kterých jsme záměrně nivelizovali jejich knižnost a archaičnost – upozornili jsme například na zastaralý německý pravopis (viz strany 65–66 diplomové práce), v českém překladu se čtenář s obdobným jevem nesetká.

I v oblasti lexika nalézáme vícero negativních posunů. U překladu vlastních jmen vidíme pochybení u jména „Radetzky“, pro které existuje česká podoba „Radecký“, jež dle domluvy překladatelského týmu měla být upřednostněna. U příjmení „v. Ullsmann“ (VT; 23) překládaného jako „Ullsmanová“ (P; 29) zase není respektováno rozhodnutí překladatelského týmu nepřechylovat příjmení, jedná-li se o šlechtický titul. Správně by tedy toto příjmení mělo být překládáno jako „von Ullsmann“. Řešení „Ullsmanová“ navíc nezachovává pravopis dle německého úzu

důsledně – vidíme tedy dvě písmena „l“, ale jen jedno písmeno „n“. Dalším pochybením překladatele je nehomogenní překlad jména „Louis Napoleon“ (VT; např. 17). I když je v jednom případě dodržena česká podoba „Ludvík Napoleon“ (P; 24), v ostatních místech výskytu už je použita „Louis Napoleon“ (P; např. 17).

Neadekvátní je rovněž překlad německého „Söhnchen“ (VT; 7) českým „syn“ (P; 15), které v našem překladu zcela bezdůvodně pozbývá své zdrobnělé formy. Adekvátnějšími ekvivalenty by byla například slova „synek“ či „synáček“.

Pozorovatelné jsou interference v psaní velkých písmen, jak dokazují některé příklady v tabulce číslo 1 (např. slovo „Reunion“). Interference je patrná též v překladu kompozita „Thatenlust“ (VT; 13) překládaném doslovně jako „chuť k činům“ (P; 20), ačkoli se nabízejí příhodnější české ekvivalenty jako „chuť činit se“ či konkretizace v podobě slova „odhodlání“.

Jako negativní hodnotíme taktéž posun týkající se překladu slova „Jungfer“ (VT; 14). V našem překladu se čtenář setká s pojmem „pokojská“ (P; 21). Vzhledem k době, do které je děj výchozího textu zasazen a společenským statusům postav, by byl vhodnějším řešením bezpochyby pojem „komorná“. Pojem „pokojská“ nejenže nezahrnuje stejné kompetence jako povolání komorné, ale svou moderností čtenáře „ruší“.

V závěru tohoto bodu shrneme v tabulce číslo 20 veškeré případy, ve kterých došlo k chybnému překladu slov z důvodu nepochopení výchozího textu či nepozornosti překladatele, což způsobilo obsahové nepřesnosti překladu, tedy negativní posuny. Tabulka zároveň nabízí i opravy a vhodnější překladatelská řešení.

Výchozí text (strana)	Překlad (strana)	Adekvátní řešení
In der <u>französischen und englischen Sprache</u> brachte ich es nahezu zur Vollkommenheit [...] (4)	Co se <u>anglického a španělského jazyka</u> týče, ty jsem dovedla téměř k dokonalosti [...] (11)	Co se <u>francouzského a anglického jazyka</u> týče, ty jsem dovedla téměř k dokonalosti [...]
Ich bat so lange und inständig [...] (4)	Modlila jsem se tak dlouho a snažně [...] (12)	<u>Prosila</u> jsem tak dlouho a snažně [...]
Zwar besaßen wir beide ziemlich <u>ansehnliches</u>	Sice jsme oba pocházeli z <u>obdobně</u> majetných	Sice jsme oba pocházeli z <u>docela/poměrně</u>

Vermögen [...] (6)	vrstev [...] (14)	majetných vrstev [...]
[...] Liebe, Reichtum, Rang, <u>Vermögen</u> [...] (7)	[...] lásku, bohatství, společenské postavení, <u>moc</u> [...] (14)	[...] lásku, bohatství, společenské postavení, <u>majetek</u> [...]
Die alte fatalistische Redensart! (12)	Staré fatalistické <u>rčení</u> . (19)	Staré fatalistické <u>řeči</u> .
Und wir wollen für unsere <u>lieben Krieger</u> [...] (14)	A my se chceme za naše <u>vítěze</u> [...] (21)	A my se chceme za naše <u>drahé bojovníky/válečníky</u> [...]
[...] an so <u>heilige</u> Dinge nicht mit Vernunftfragen herantreten dürfte. (15)	[...] že k tak <u>duchovním</u> věcem se nesmí přistupovat s rozumem. (22)	[...] že k tak <u>posvátným</u> věcem se nesmí přistupovat s rozumem.
Jetzt lebte ich ja mitten drin einer <u>Geschichtsepoche</u> : das war auch <u>ein eigentümlich erhebender</u> Gedanke. (16)	Ted' jsem žila doslova uprostřed jedné <u>epochy</u> – to byla také <u>ctnostná</u> a <u>vznešená</u> myšlenka. (23)	Ted' jsem žila doslova uprostřed jedné <u>dějinné epochy</u> – to byla také <u>nezvykle povznášející</u> myšlenka.
Unter anderen des Sohnes – <u>des einzigen</u> – einer alten Dame, für die ich eine große Verehrung empfand. (22)	Mezi nimi také jméno syna – <u>jedinečné</u> staré dámy, ke které jsem vždy pociťovala hlubokou úctu. (29)	Mezi nimi také jméno <u>jediného</u> syna staré dámy, ke které jsem vždy pociťovala hlubokou úctu.

Tabulka 20

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo vytvořit funkčně-ekvivalentní umělecký překlad první kapitoly německého pacifistického románu *Die Waffen nieder!* a vypracovat k němu komentář, který detailně vylicí proces jeho vzniku.

Překlad vznikl na podnět reálné zakázky. Požadavkem bylo vypracování nového překladu, jenž bude psán jazykem přístupným současnému čtenáři (existující překlad *Odzbrojte!* byl již zastaralý). Na překladu *Složte zbraně!* pracovala skupina překladatelů v rámci projektové výuky, kapitolu *Erstes Buch* však překládala pouze jedna osoba. Diplomová práce tak mimo jiné dokumentuje i podmíněnost některých rozhodnutí překladatele – musela být respektována rozhodnutí překladatelského týmu týkající se konceptu, metod a postupů překladu.

Nelehkým úkolem bylo vyhovět požadavku přizpůsobit jazyk současnému čtenáři, a přitom zachovat dobovou specifickou díla. Druhou velkou výzvou byly reálie, jejichž překlad mnohdy vyžadoval časově náročné řešení.

Diplomová práce předkládá i nedostatky překladu *Kniha první*, plně však věříme, že navzdory pochybením překladatele, překlad stále nepozbývá své funkčnosti a splňuje zmíněné požadavky.

Bibliografie

Primární:

Literatura

SUTTNER, Bertha von: *Die Waffen nieder!* Altenmünster: Jazzybee Verlag Jürgen Beck. 326 stran. ISBN 9783849699734.

Sekundární:

Literatura

BERGLOVÁ, Eva, FORMÁNKOVÁ, Eva, MAŠEK, Miroslav: *Moderní gramatika němčiny: výklad, cvičení, klíč*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Plzeň: Fraus, 2002. 311 stran. ISBN 80-7238-144-x.

ERSTIC, Marijana, SCHUHEN, Georg, TSCHILSCHKE, Christian von (Hg.): *>>Madame Bovary, c'est nous!<< – Lektüren eines Jahrhundertromans*. Bielefeld: transcript Verlag, 2021. 246 stran. ISBN 978-3-8394-5284-4.

GROMOVÁ, Edita: *Teória a didaktika prekladu*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2003. 178 stran. ISBN 80-8050-587-X.

HAMANN, Brigitte: *Bertha von Suttner – život pro mír*. Přeložila Alena BLÁHOVÁ. Praha: One Woman Press, 2006. 570 stran. ISBN 80-86520-10-2.

CHRDLE, Petr: *Bertha von Suttner v zapomnění?. Dobřichovické Kukátko*. Dobřichovice: Dobřich s. r. o., 2019, číslo 2, 43 stran.

JAKOBSON, Roman: *Poetická funkce*. Přeložili ČERVENKA, Miroslav, CHLÍBCOVÁ, Milada, POKORNÁ, Tereza. Praha: H&H, 1995. 747 stran. ISBN 80-85787-83-0.

KEMPF, Beatrix: *Bertha von Suttner: Das Lebensbild einer grossen Frau: Schriftstellerin, Politikerin, Journalistin*. 2., unveränderte Aufl. Wien: Österreichischer Bundesverlag, 1965. 205 stran.

LEVÝ, Jiří: *Umění překladu*. Čtvrté, upravené vydání. Praha: Miroslav Pošta – Apostrof, 2012. 367 stran. ISBN 978-80-87561-15-7.

NORD, Christiane: *Textanalyse und Übersetzen: theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*. 3. Aufl. Heidelberg: Julius Groos Verlag, 1995. 284 stran. ISBN 3-87276-649-X.

POPOVIČ, Anton: *Teória umeleckého prekladu: Aspekty textu a literárnej metakomunikácie*. 2. vyd. Bratislava: Tatran, 1975. 293 stran.

Poselství Berty Suttnerové-Kinské dnešku: sborník projevů na konferenci ve dnech 12.-13. listopadu 2005. Praha: Společnost Berty Suttnerové ve spolupráci s Maticí Čech, Moravy a Slezska, 2006. 177 stran. ISBN 80-903384-1-0.

ŘEZNÍČEK, Ladislav: *Berta Suttnerová: 1843-1914: nositelka Nobelovy ceny míru*. Praha: Biblioscandia, 2003. 43 stran. ISBN 80-254-1877-4.

STREERUWITZ, Marlene: *Marlene Streeruwitz über Bertha von Suttner*. Wien: Mandelbaum Verlag, 2014. 61 stran. ISBN 978-3-85476-456-4.

SUTTNER, Bertha von: *Odzbrojte!* Přeložila Vlasta Pittnerová. Praha: Tisk a náklad Edvarda Beauforta, 1896. 635 stran.

SUTTNER, Bertha von: *Složte zbraně!*. První vydání. Z německého originálu přeložili studenti Ústavu translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Praha: Prosvěta, 2019. 352 stran. ISBN 978-80-270-6669-8.

VANČURA, Jiří: *Einsteinovo řešení světa bez válek*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2001. 165 stran. ISBN 80-7239-088-0.

Elektronické zdroje

Antikriegsfilm Die Waffen nieder. *Deutschlandfunkkultur.de* [online]. 25. 7. 2014 [cit. 1. 11. 2021]. Dostupné z: https://www.deutschlandfunkkultur.de/antikriegsfilm-die-waffen-nieder.3720.de.html?dram:article_id=289067

Bertha von Suttner. *Suttneruni.at* [online]. [cit. 26. 9. 2021]. Dostupné z: <https://www.suttneruni.at/de/universitaet/bertha-von-suttner>

Die Waffen nieder! *Wikiwand.com* [online]. [cit. 26. 9. 2021]. Dostupné z: https://www.wikiwand.com/de/Die_Waffen_nieder!#/Ausgaben

Historie a současnost zámku. *karlovakoruna-zamek.cz* [online]. [cit. 10. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.karlovakoruna-zamek.cz/#historie-zamku>

KLOUDOVÁ, Věra, MRAČKOVÁ VAVROUŠOVÁ, Petra: Překladatelský projekt „Bertha von Suttner: Die Waffen nieder!“. *AUC Philologica* [online]. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2020, číslo 3, strany 39–52. [cit. 7. 11. 2021]. ISSN 2464-6830. Dostupné z: https://karolinum.cz/data/cascislo/8823/Phil_2020_3.pdf

MATUNOVÁ, Alena: *Problematika překladu substantivních kompozit z němčiny do češtiny na příkladu populárně-naučného textu* [online]. Praha, 2014, 91 stran. [cit. 30. 12. 2021]. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/62465/130129903.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií. Mgr. Iva Michňová, Ph.D.

NORD, Christiane: *Text Analysis in Translation* [online]. Second Edition. 1991. 274 stran. [cit. 1. 12. 2021]. Dostupné z: <https://pdfcoffee.com/nord-christiane-text-analysis-in-translation-1991-3-pdf-free.html>

O'BRIAN, Sharon: Collaborative translation. *Handbook of Translation Studies Volume 2* [online]. John Benjamins Publishing Company, 2011, 197 stran. [cit. 7. 11. 2021]. ISSN 2210-4844. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=KHTkbduNIjgC&hl=cs&source=gbg_navlinks_s

Parataxe und Hypotaxe. *Duden.de* [online]. [cit. 20. 12. 2021]. Dostupné z: <https://www.duden.de/sprachwissen/sprachratgeber/Parataxe-und-Hypotaxe>

ŘEZNÍČEK, Ladislav. Prezentace – Berta Suttnerová 1843–1914. *Slideplayer.cz* [online]. [cit. 1. 11. 2021]. Dostupné z: <https://slideplayer.cz/slide/15428768/>

Složte zbraně! Oživte s námi příběh Berthy von Suttner. *Hithit.com* [online]. [cit. 9. 11. 2021]. Dostupné z: <https://www.hithit.com/cs/project/8538/slozte-zbrane-ozivte-s-nami-pribeh-berthy-von-suttner>

SUTTNER, Bertha von: *Memoiren* [online]. Erstdruck. Stuttgart und Leipzig: Deutsche Verlags-Anstalt, 1909. 574 stran. [cit. 3. 10. 2021]. Dostupné z: https://scholarsarchive.byu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1025&context=sophnf_nonfict

Konzultace

Elektronická konverzace s Bc. Vandou Proškovou ve dnech 22. a 23. 11. 2020

Komentář pana Dr. Petera van den Dungena (*Příloha 1*)

Telefonický rozhovor s paní Lucií Lešovou (správa zámku Karlova Koruna) ze dne 2. 9. 2021

Seznam tabulek

Tabulka 1	39–43
Tabulka 2	75
Tabulka 3	76
Tabulka 4	76
Tabulka 5	79
Tabulka 6	80–81
Tabulka 7	81
Tabulka 8	82
Tabulka 9	85
Tabulka 10	85
Tabulka 11	86
Tabulka 12	87
Tabulka 13	88
Tabulka 14	89
Tabulka 15	91
Tabulka 16	92
Tabulka 17	92
Tabulka 18	93
Tabulka 19	94
Tabulka 20	95–96

Příloha 1 – Komentář Dr. Petera van den Dungena

My basic view is that in all countries (including the ones she was closely associated with) she is not, or not sufficiently, remembered and recognised, including in her own countries of the Czech Republic, Austria, Germany, and Georgia where she lived for nine years.

Regarding the Netherlands, she has only become (better) known in the last ten years, starting in 2013 when the Peace Palace in The Hague celebrated its centenary. She was present in 1913 when the Peace Palace was inaugurated. The Dutch Carnegie Foundation (which owns and manages the Palace, with support from the Dutch Foreign Ministry) commissioned two busts of BvS as part of the celebrations. One was put in the Palace – the first one of a woman! It had taken 100 years ... The other one, by a different sculptor, was offered to the city. It was on display for several weeks in the City Hall, but then was moved to a museum, and then moved again. It is now hoped that it can be displayed outside the gates of the Peace Palace so that many visitors/tourists will see it and become familiar with her name.

Thanks to the efforts of a local woman who ‘discovered’ BvS and her significance for The Hague becoming a city of peace and justice (because of BvS’s involvement in the 1899 and 1907 peace conferences there), she started a campaign to make her better known, and felt that the city had a responsibility in this regard. One outcome is that the city named a building which is the home of many peace and justice NGOs, after her: BvS Building. This is the building where the BvS Peace Institute is located. The Institute was established as a foundation in The Hague by Petra, with my encouragement. This happened a few years ago. Unfortunately, the city which has been renting the building from a private developer, has cancelled the contract, and by the end of this year, all the NGOs have to find new premises. It remains to be seen whether the name of the building will be kept.

For the 175th anniversary of BvS’s birth, in June 2018, the BvS Peace Institute developed a week-long programme of events, some in cooperation with the Peace Palace and the Austrian embassy. You can see some reports on the website of the Institute, and of the Peace Palace. On this occasion, the library of the Peace Palace launched an appeal (for funding) for a new Dutch translation of DWN! - which had long been out of print, and which needed modernisation. The book was presented

at a ceremony in the historic library of the Peace Palace in 2019 when the Austrian ambassador was one of the speakers. The idea for the book came from the chief librarian, who also wrote a foreword and added editorial material. For the anniversary event, I also developed a BvS peace walk, both in the Peace Palace (mentioning here relationship with many of the diplomats and peace activists whose busts are in the Palace) and in the city (places associated with her several stays in The Hague).

The above is not the whole story but will give you some idea of how BvS is being re-discovered in the city she liked so much.

For other countries it can be mentioned that many initiatives took place in 2005 on the centenary of her Nobel Peace Prize. Perhaps the main event was a three-day international symposium in Eggenburg, near Harmannsdorf (the von Suttner castle); it was opened by the Austrian President, with many leading politicians and ambassadors present, including Petr Pithart, the president of the Czech Senate (who spoke). The proceedings of the conference were published in 2007 (*Friede-Fortschritt-Frauen*). The full programme is reprinted at the back of the volume; I was programme director (Wissenschaftliche Gesamtleitung). My proposal for a BvS Peace Museum in Vienna was published in a volume with essays about BvS in 2010 (Johann Georg Lughofer, Hg., *Im Prisma: Bertha von Suttner, "Die Waffen nieder!"*).

With best wishes,

Peter

K této diplomové práci náleží také následující dokumenty:

- Dokument (PDF) obsahující naskenovanou první kapitolu výchozího textu *Erstes Buch*;
- Dokument (PDF) obsahující naskenované vybrané strany románu *Die Waffen nieder!*, na které tato diplomová práce odkazuje;
- Dokument (PDF) obsahující souhlasy se zpracováním osobních údajů a informované souhlasy s poskytnutím údajů pro vypracování diplomové práce podepsané informátory.